

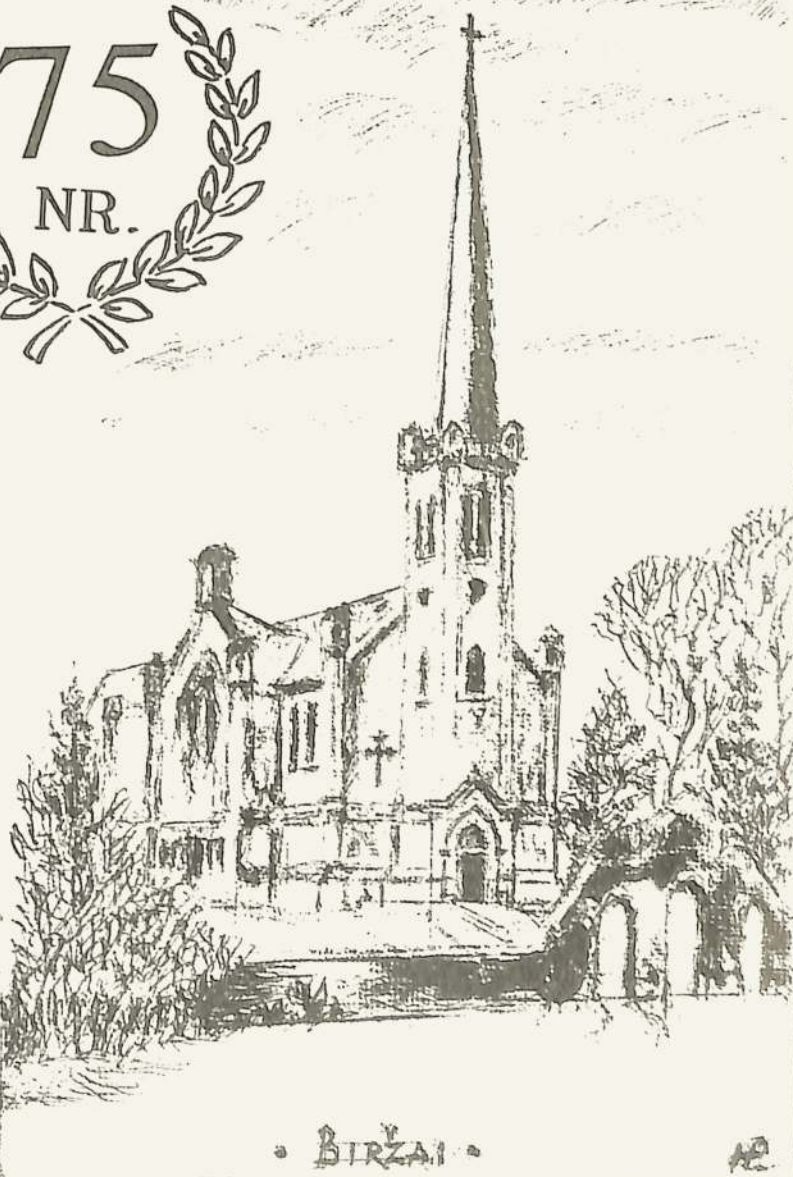
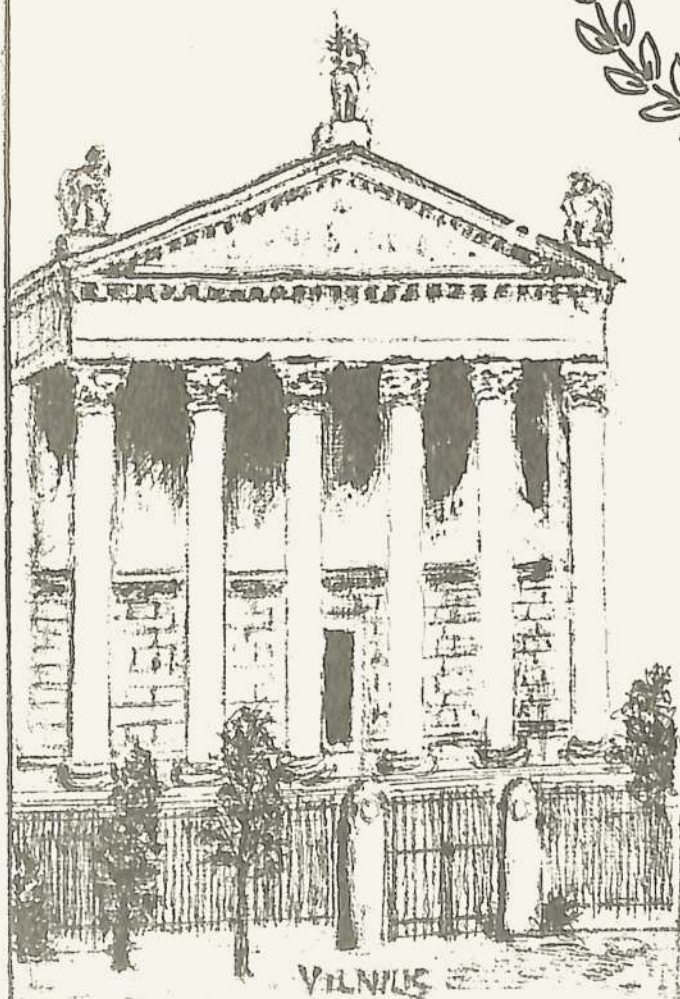
Mūsų Sparnai

Lietuvių Ev. Reformatai Leidimas

1995

GRUODIS

75
NR.

VILNIUS

• BIRŽAI •

AP

OUR WINGS
PUBLISHER
ADDRESS

Lithuanian Protestant Journal, est. 1951
Lithuanian Ev. Reformed Church, est. 1555
3543 W. 66th Place, Chicag, IL 60629

=====

T U R I N Y S

* * *	Portretai paskutinių Gen. Supt. kunigų išeivijoje i
Kun. Povilas Dilys	Kalėdinės mintys 2
Myk. Zablockas	Deimantinio jubiliejaus sulaukus 5
Irena Skomskienė	Nidos ev. liuteronų bažnyčia 10
Petras Zablockas	Nusilenkimas giesmei 10
Irena Skomskienė	Kalėdų giesmės 11
Petras Zablockas	Kėdainiuose prakalbo istorija 17
A. Balčiauskienė	Reformacijos šventė Vilniuje 19
Linas Eriksonas	Futbolininkas – Dievo tarnybai 21
Dr. Jonas Aničas	Broliai Yčai išliko gyvi savo tautos atmintyje . . 23
Petras Zablockas	Jie neužmiršti 28
Hypatia Yčas Petkus	Samanos nuo seno ažuolo 31
Artūras Dubonis	Du protestantai lietuvių raštijos pionieriai 33
Dr. Ingė Lukšaitė	Salamiesčio mokyklai – 450 metų 35
Kostas Grundelė	Iš mūsų bažnytinių sukaktuvių šiais metais . . . 39
Matas Naktinis	Kas buvo tie 1941m. Lietuvos repatriantai? . . . 40
Vytautas Trečiokas	Širdžių ir rankų šiluma 44
Kun. dr. E. Gerulis	Lietuva, Stalino – Hitlerio auka 49
Hansas Janužys	Viešnagė brangioje, laisvoje ir neprikusomoje Lietuvoje 59
Irena Skomskienė	Iš muzikos renginių Lietuvoje 66
Simona Mačiukaitė	Gender roles in Lithuanian war songs. 67
Juozas Skomskis	Kultūros paminklų kuriozai 70
Kun. dr. E. Gerulis	Kaa yra laisvė? 73
Ona Neimanaitė Yčas	Nemunas atves 75
J. Sonda– Sondeckis	Atsiminimai 76
* * *	IŠKELIAVĘ AMŽINYBĖN 83
* * *	KRONIKA 93
* * *	Aukotojų sąrašas 96
* * *	Klaidų atitaisymas 97

=====

LEIDĖJAS

REDAKCINIS

KOLEKTYVAS

REDAKTORIUS

REDAKCIJOS IR

ADMINISTRACIJOS

ADRESAS

KAINA

Lietuvių Ev. Reformatų Bažnyčios Kolegija Išeivijoje

Halina Dilienė, kun. dr. Eugenius S. Gerulis, Hypatia

Yčaitė Petkus, Maria Plačienė, Mykolas Zablockas

Mykolas Zablockas

MŪSŲ SPARNAI, 6118 N. Sheridan Rd. #502

Chicago, IL 60660, USA

AUKA

=====

Redakcija rankraščius taiso, trumpina savo nuožiūra. Autorių pageidavimai gerbiami. Straipsniai su autoriaus pavarde, slapyvardžiu ar inicialais nebūtinai reiškia redakcijos ar leidėjo nuomonę.

 MŪSŲ SPARNAI
LIETUVIŲ EVANGELIKŲ REFORMATŲ ŽURNALAS

ĮSTEIGTAS 1951

1995 GRUODIS

NR. 75

ŠIAIS 1995 METAIS IŠSISKYRĖ SU MUMIS DU LIETUVIŲ EV.
REFORMATŲ BAŽNYČIOS IŠEIVIJOJE VADOVAI – GEN. SU-
PERINTENDENTAI KUNIGAI: STASYS NEIMANAS (g. 1899) IR
POVILAS DILYS (g. 1905). DVIKUBAS PORTRETAS RODO KAIP
JIE SU MEILE RĖMĖ VIENAS KITĄ.

***SAVO MIELUS SKAITYTOJUS, BENDRADARBIUS IR RĖMĖJUS
SVEIKINAME KALĖDŲ ŠVENČIŲ IR NAUJŲJŲ METŲ PROGA!***

Leidėja ir Redakcija

Kun. Povilas Dilys

KALĖDINĖS MINTYS

Visuomet Kalėdų laike sveikiname vieni kitus, o namie artimųjų tarpe pasidaliname dovanomis tuo parodydami savo prisirišimą ir draugiškumą vieni kitiems. Tačiau visame tame glūdi visai kitokia reikšmė. Mūsų pamaldos, mūsų kalėdinės iškilmės tik tuomet nustoja buvusios vien prisiminimais ir tuščia tradicija, kai jos atgaivinamos svarbiausia mintimi, kad "Išganytinga Dievo malonė pasirodė visiems žmonėms" (Laiškas Titui, 2, 11). Ta malonė Kristaus Viešpaties pavydale nepalieka pasislėpusi Betliejuje, bet eina laimėti žmonių sielų, tuo pakeisdama istorijos eigą. "Jame buvo gyvybė ir ta gyvybė buvo žmonių šviesa", rašo apaštalas Jonas (Jono 1, 4). Kristus eina ir skleidžia šviesą, kurios ryškus simbolis yra Betliejaus naktis, angelų giedojimas: "Garbė Dievui aukštybėse ir žemėje ramybė tarp žmonių, kurie jam patinka" (Luko 2, 14).

Kristus yra Viešpats – štai trumpas, bet aiškus pirmųjų krikščionių išpažinima, kai jie savo vado paliepimu išėjo į pasaulį "krikštyti vardan Dievo, Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios" (Mato 28, 19).

Šimtmečių bėgyje krikščionybė dažnai pasiduodavo piktoms galybėms, tačiau ji niekuomet neužmirė žmonių širdyse. Iš Betliejaus į Golgotą, iš Golgotos į tuščią kapą, iš kurio prisikėlė Kristus Viešpats, per amžius iki šios dienos, per mūsų kartą iki šio pasaulio pabaigos. Jo pasekėjai žengia ir žengs prie vieno bendro tikslo – Kristus yra Viešpats.

Todėl matome jų tarpe piemenų, karalių, kunigaikščių, kaimiečių, miestiečių, proletarų, plebėjų, didžiųjų galvotojų, tikrų ir egzaltuotų pamokslininkų. Nepaisant to, kad laikui bėgant, jie tarp savęs susiginčijo, vieni kitus persekiojo, degino ant laužų, kalino ir žudė, jie vis dėlto palieka vienoje bendroje šeimoje, kurioje Kristus yra, arba tiksliau saktant, turi burį Viešpats. Kiekviena Viešpaties gimimo sukaktis, kiekvienas kalėdinės Evangelijos pakartojimas pagal Luką 2, 1–20, iš naujo primena mums tą bendrąjį kelią, visų, kuriems Kristus yra VIEŠPATS. Tuo būdu Kristaus Evangelija gavo universalinę reikšmę. Tai nėra Platono filosofija, kuri 400 metų prieš Kristaus atėjimą tvirtino, kad žmonių gyvena tamsoje ir tik retkarčiais ją apšviečia kurios nors idėjos spindulys.. Su Kristaus gimimu tai jau nebe idėja, bet pasiliekanti tikrovė. Stropiau išsižiūrėjus į istorijos raidą matome, kad pakeitimai per Kristų įvyko ne dėl politinių laimėjimų, ne per ugnį ir kalaviją, bet per veikimą į žmonių širdis. Krikščionybės skiepijimas brutalia jėga, kaip tai buvo daroma kai kuriuose kraštuose viduramžiuose, turėjo paviršutiniškos reikšmės; tik misijos darbas, paveikti paskiro žmogaus širdį, atnešdavo pozityvių vaisių. Tame ir glūdi Betliejaus nakties reikšmė: Kristus yra Viešpats žmonių širdyse. Tik tas kelias – keisti žmogaus širdį, t. y. jo dvasinį nusistatymą, padarė Jėzų didžiausiu reformatorium visiems laikams.

Tas dangiškasis reformatorius kalėdiniame laikotarpyje visuomet iš naujo stato mus prieš klausimą: Kas mums yra Betliejaus naktis? Kas mums yra Jėzaus asmenybė? Klausimo esmė yra – ar Kristus yra mūsų Viešpats? Ar mūsų senų tradicijų pagerbimas padeda keisti mūsų širdį ir turi įtakos savo artimo širdies pakeitime? Tik tuomet tradicija reikalinga, tik tuomet laikykimės jos toliau. Nebijokime taip pat išbraukti iš Kalėdų Šventės viską, kas trukdo mums tapti geresniais krikščionimis negu iki šiol buvome, nepaisant to, kad tai gali būti per šimtmečius mūsų šeimos priimtas paprotys.

Kaip dabartiniame laike pasireiškia žmogaus širdies pakeitimas? Visų pirma privalome įsisąmonyti, kad mes krikščionys nešame dalį atsakomybės už žmonių rytojų. Mes, t. y. žmonės, kuriems ir šiandien Jėzus iš Nazaretė turi ką pasakyti, mes kurie tikime, kad Jėzuje apsireiškė LOGOS, kad jis visada kviečia mus sekti jį, turėti atvirą gailestingą širdį ligoniams ir pilną supratimą žmonių negalavimams. Nepamirškime, kad mes esame pašaukti statyti teisingesnį pasaulį ir kurti geresnį supratimą tarp žmonių. Kalėdų žinia apima visą žmogaus egzistenciją ir siekia iki jos dvasios pagrindo. Ji išauga virš tradicijos, sutriuškina ją reikalui esant. Ta žinia yra šviesa, rodanti mūsų dabartinę realią padėtį. Kalėdų

žinia yra atvira kritika mūsų paviršutiniškumo, neištikimumo ir nuduoto pamaldumo. Ta žinia kartu su visa Kristaus Evangelija rimtai rodo kur esame, kur stovime, ką mes gera, ką bloga padarėme, kur mes elgiamės kaip jos dvasios vaikai, kur prasižengiame jos reikalavimams.

Kristaus Evangelija rodo sąryšį tarp mūsų protėvių bei tėvų veikimo ir mūsų pačių. Iš jos galima sužinoti, kokį krikščionišką palikimą gavome iš mūsų tėvų, kokią nekrikščionišką našta jie mums atidavė, kas mūsų laukia, kokią užduotį mes turėtume atlikti žemėje. Jeigu rimtai norime pergyventi Kalėdas, tai mūsų širdžių pakeitimo dieną turėtume parodyti pilną supratimą kitų žmonių pasiilgimų ir vilčių. Kalėdinis išpažnimas, kad Kristus yra mūsų Viešpats tuojau veda mus į dabartinį pilną neramumo pasaulį ir padeda pagrindinai suprasti jo religinius, socialinius, tautinius ir tarptautinius klausimus. Jau praėjo laikas, kada mūsų protėviai buvo laimingi, patenkinti savimi laikydami save gerais krikščionimis, nepaisant to, kad aplink juos viešpatavo vergija ir skurdas. Bet jie ir tada nebuvo geri krikščionys. Jėzus Kristus jau tada pasmerkė tokį pasielgimą, tik žmonės nenorėjo to suprasti.

Tas klaidingas buvusios kartos Kristaus reikalavimo supratimas buvo tų žmonių didelė nuodėmė. Dabar pasaulis pasikeitė, kad neįmanoma taip galvoti ir taip Kalėdas švęsti. Tai būtų visiškas Kristaus išsižadėjimas dvasioje. Dabartinio pasaulio sąlygos verčia mus geriau suprasti visus žmones kankinančius klausimus ir pagalvoti, kaip rasti atatinamą išeitį. Kalėdinė žinia yra savo esmėje universalus pobūdžio. Jos šviesoje mažėja ir dingsta tikybų skirtumas. Būti dabar tikroje kalėdinėje nuotaikoje reiškia tiesos ieškoti visur, ne tik savo tikybos knygoje, bet ir pas artimus, kurie kitaip supranta ir aiškina Evangelijos dėsnius. Mes privalome stengtis rasti tai, kas pas kitus yra sukurta per Šventąją Dvasią ir paimti tą tiesą, kad mūsų gyvenimas turėtų. Tikra ekumenė yra ten, kur drąsiai semiamės dvasinį peną iš visų tikybų, bet priimame tik tas pažiūras, kurios yra ten krikščioniškos ir kuriančios.

Tegu tos kalėdinės mintys paragina skaitytojus giliau negu iki šiol žiūrėti į savo dvasinį gyvenimą ir nustatyti, kas ten yra krikščioniška ir kas kliudi išpažinti – Kristus yra mūsų Viešpats. Jei skaitytojai tai padarytų, šių minčių tikslas būtų pasiektas.

Mūsų Sparnai, 1963 m. Nr. 15.

Mykolas Zablockas

DEIMANTINIO JUBILIEJAUS SULAUKUS

Mieli MŪSŲ SPARNŲ žurnalo skaitytojai, rėmėjai ir bendradarbiai!

Štai Jus pasiekia “Mūsų Sparnų” žurnalo jubiliejinis Nr. 75, pasirodęs per paskutinių 44 metų savo egzistencijos laikotarpį. Šią retą progą norime panaudoti probėgomis supažindindami skaitytojus su žurnalo nueito kelio svarbesniais momentais, pradedant jo įsteigimu.

Eugenius Gerulis

Istorinė jo gimimo data ir vieta – 1951 m. birželio mėn. Čikaga, JAV – emigracijoje. Žurnalo steigėjas ir pirmasis redaktorius buvo Eugenijus S. Gerulis. Įžanginiame straipsnyje *VISI Į TALKĄ* jis rašė: “Netekome tėvynės, išsisklaidėme po visą platųjį pasaulį . . . Mums gresia ištirpimas tarp svetimų. Ką daryti, kad išgelbėjus save bei mūsų jaunąją kartą? Atsakymas trumpas: rūpinkimės savąja religine ir tautine spauda”.

“Platus išsisklaidymas neleidžia mums susirinkti kaip anksčiau, pasitarti, veikti. Tad nors laiškais rinkimės mūsų spaudos puslapiuose

ir čia spręskime gyvenimo problemas. Dvasiškijai irgi nebeįmanoma visus tikėjimo brolius – seses aplankyti. Tad skleiskime evangelijos žodį per spaudą. Tas žodis pasieks net tolimiausių kraštuose nuklydusius mūsų tikėjimo žmones. Ir taip spauda mus vėl visus jungs, gaivins ir net stiprins“.

Tie daugiau kaip prieš 40 metų rašyti MS žurnalo steigėjo žodžiai neliko balsu šaukiančiu tyruose, bet nešė gražių vaisių, kuriais mes net daugiau kaip po 40 metų tebesinaudojame ir su Dievo palaiminimu tebesidžiaugiamo, kad MS žurnalas savo aktualumo nenustoje, lieka ir toliau mielai laukiamu svečiu mūsų bendratikių namuose.

Pirmieji 2 žurnalo numeriai, iš techniško taško žiūrint, buvo kuklūs (tekstas rašytas skolinta (!) rašoma mašinėle), tačiau pats žurnalo turinys buvo labai įvairus ir turtingas ne vien dvasinio pobūdžio straipsniais, bet ir aktualijomis iš kitų gyvenimo sričių, pvz.. politinių, sporto ir kt., kas parodė redaktoriaus gabumus žurnalui temų parinkimu.

Krt. inž. Jokūbas Kregždė

Krt. Petras Bružas

Laiko begyje be redaktorių MS žurnalas neteko ir eilės nuolatinių gabių ir patyrusių bendradarbių. Kai vieniems mirtis išplėšė plunksną iš jų patyrusių rankų, kiti gi, vos tapus Lietuvai nepriklausoma, pradėjo ieškoti savo darbams gausesnės skaitytojų auditorijos, pasirinkdami

jų publikacijoms Lietuvoje leidžiamą spaudą. Aišku, tai buvo skaudus smūgis mūsų žurnalui, – netekti bendradarbių, jų tarpe ir kvalifikuotų istorikų. Tačiau netrukus pradėjome susilaukti naujų plunksnos darbuotojų – bendradarbių iš Lietuvos.

Per prabėgusius 44 žurnalo egzistencijos metus naturalaus biologinio proceso eigoje, “Mūsų Sparnai” neteko žymios dalies savo skaitytojų

Kun. Povilas Dilys

Krt. Halina Dilienė

ir nuolatinių jų rėmėjų, ypač stambesnėmis aukomis, nes didžioji MS tiražo dalis siunčiama į Lietuvą nemokamai. Šia proga norime atkreipti MS skaitytojų ir rėmėjų dėmesį, ypač JAV gyvenančių, su prašymu ir ateityje nepamiršti MS paremti aukomis pagal savo išgales, kad mūsų tautiečiai Lietuvoje neliktų be MS, kol jų litas sustiprės ir taps keičiamu užsienio bankuose.

Bet kokios organizacijos egzistencijai yra reikalingas sąžiningas sąskaitininkas – buhalteris. Be jo neapsiejo ir mūsų žurnalas pasirinkdamas finansų tvarkymui vad. administratorių – Joną Palšį, kuris MS administratoriumi sąžiningai ir ilgiausiai išdirbo, nuo MS Nr. 10, 1959 m. iki Nr. 63, 1987 m. viso 28 metus, kai sunegalavus sveikatai buvo priverstas savo aštrią administratoriaus plunksną padėti į šalį. Šiandien Joną Palšį prisimename su padėka už jo pasiaukojimą ir ištvermę.

Iš gausaus skaičiaus dailininkų, nuo pat MS pasirodymo pradžios savo talentais puošusių viršelius ir gražinusių vinjetėmis, šia proga, be eilės kitų, kaip prof. A. Varno, prof. V. K. Jomyno, Vyt. Igno, Vyt. Trečioko, J. J. Neimanų ir t. t., su ypatinga padėka prisimename dailininką inž. krt. Hermaną Pavilionį, kuris nuo pat žurnalo pasirodymo be atvangos universaliu dailininko talentu jį rėmė, piešdamas viršelius ir vinjetes bei savo rašiniais bendradabaudamas jame. 1989 m. redaktoriams pasikeitus, buvo apsispręsta žurnalo paruošimo darbą spausdinimui palengvinti ir su 64 nr. laida viršeliui pradėti naudoti paties pirmojo MS viršelio H. Pavilionio piešinį ir, kiek suprastinus jį, kaip istorinį, vaizduojantį abiejų Lietuvos reformatų sostinių bažnyčias, palikti jį ir toliau nuolatiniu MS viršelių istoriniu papuošalu.

Krt. inž. Hermanas Pavilionis

Jonas Palšis

Laikas bėgo daug ką keisdamas. Jis pakeitė ne vien primitivią "Mūsų Sparnų" spausdinimo techniką moderniškesne, bet ir be pasigailėjimo tų 44 metų žurnalo egzistencijos laikotarpyje mirties angelas pašaukė į ten, iš kur negrištama, ne vieną sverbų žurnalo egzistencijai asmenį: Tai inž. krt. Jokūbas Kregždė (1901–1980) MS žurnalo 23–46 nr. redaktorius ir knygų "Lietuvos Reformatų Raštija" (1978) bei "Reformacija Lietuvoje" (1980) autorius. Jo pasekėjas mokyt. krt. Petras Bru-

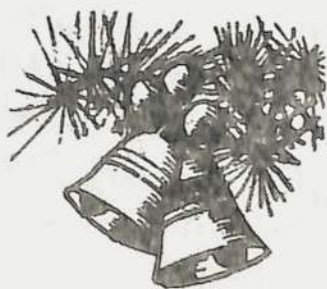
žas, redagavęs MS 49–63 nr. Susilpnėjus regėjimui pasitraukė iš redaktoriaus pareigų, pasilikdamas sau MS redakcinio kolektyvo patariamomojo nario vietą, bet netrukus susilaukė savo pirmtako likimo (1905–1992). Be jau minėtų – kiti MS žurnalo redaktoriai buvo: žurnalo steigėjas E. S. Gerulis (dabar kunigas irteologijos daktaras, gyv. Floridoje), krt. Halina Diliene, po jos – atsak. redaktorius kun. Povilas Dilys ir dabartinis red. Mykolas Zablockas.

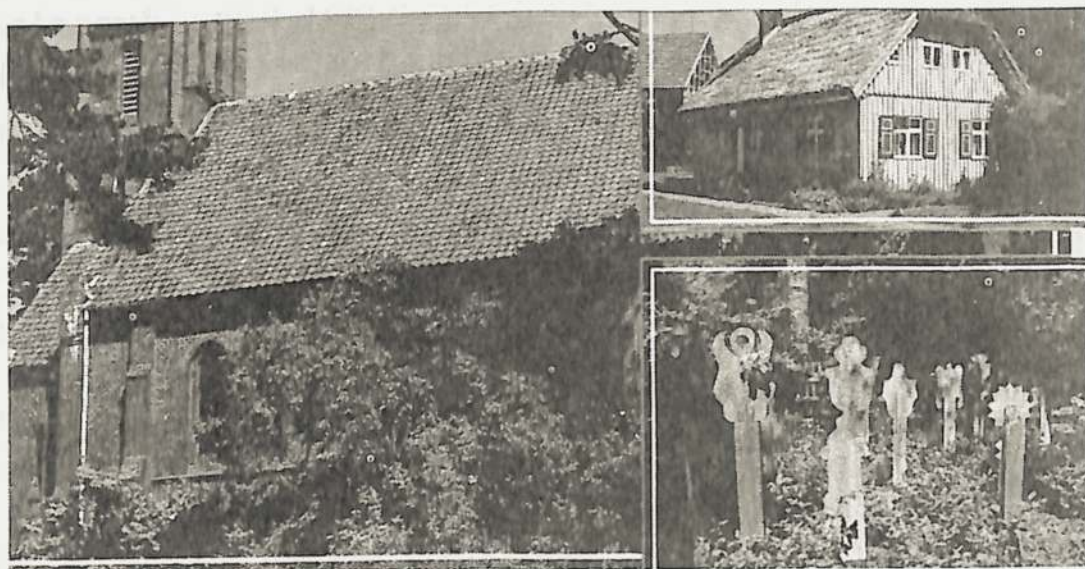
MŪSŲ SPARNŲ žurnalo steigėjai Floridoje po 40 metų: administratorė Ona Tunkūnaitė-Budėjienė ir redaktorius Eugenius Gerulis.

Gauta MŪSŲ SPARNŲ steigėjų–veteranų nuotrauka kronikos žinutei su lakonišku tekstu, kaip tik rado sau tinkamą vietą ne kronikos skyriuje, o 75 jubiliejinio nr, straipsnio rėmuose, papildomai primindama ir 40–ties– metų žurnalo egzistencijos jubiliejų.

Pagaliau su liūdesiu ir gilia pagarba prisimename mūsų žurnalo skaitytojus, rėmėjus ir bendradarbius, kuriems nebuvo likimo skirta sulaukti šio kuklaus jubiliejinio MS 75 nr. ir dėkojame Viešpačiui už jiems ir mums skirtą laiką ir progą pasitarnauti savo Bažnyčiai ir Tautai.

NIDOS EV. LIUTERONŲ BAŽNYČIA

(Dešinėje viršuje žvejų namas, apačioje krikštai)

Ši bažnyčia labai gražiai atremontuota ir gyvena pilnakraujį gyvenimą; ji ne tik Maldos Namai, bet ir puiki koncertų salė. Šią vasarą čia klausiausi bažnytinių giesmių koncerto ir J. S. Bacho muzikos.

Klausytojų tarpe – didesnė dalis būna vokiečių, kurie domisi ir etnografija šventoriuje (kapinėse su krikštais – neolito kultūros pėdsakai). Jie daro krikštų išrašus, kas lietuviams kelia nerimo. Lietuviai domisi krikštų ornamentika, didžiuojasi jų tautiškumu. Kaip malonu kai turime kuo didžiuotis!

1995. 08. 14

Petras Zablockas

NUSILENKIMAS GIESMEI

*Taurios Reformacijos kelią
lydėjo giesmė pakili.
Ligšiol ji gaišina ir kelia –
Galinga, švelni ir yli –
lyg spindinti Ryto Žvaigždele.*

Kai mums ir sunku, ir negera,

*kai sielvartai slegia pikti,
kai gailimės bloga padarę –
visad ji prie mūsų arti,
ir žodį paguodos mums taria.*

*Ji – balsas pačios amžinybės
pavargusius stiprina mus,
gražina į kelią paklydus,
palaimina mūsų namus,
laukus ir gimtąsias sodybas.*

KALEDŲ GIESMĖS

Gloria in excelsis Deo, et in terra pax (Garbė Dievui aukštybėse ir Taika žemėje). Tai angelų choro giesmės tekstas iš Biblijos (Luk. 2, 9–12), tapęs kalėdinių giesmių credo viso pasaulio tikintiesiems.

Angelų choras ties gimusiu Išganytoju simbolizuoja nežemišką giesmę, o ypatingą, paties Aukščiausiojo apreikštą – “Iš Dievo prisakymo” gimusią.

Taigi, muzika kaip Dievų kalba (antikos estetika) buvo priimtina krikščionybei ir toks perimamumas pasiteisino: susiformavo įvairių tautų religinio giedojimo tradicijos.

Psalminis giedojimo būdas (perimtas iš judėjų ir graikų) nuo Apaštalų laikų širdingai kėlė tikinčiųjų sielą į Dievą.

“Glorija” frazės pagrindu (išvystant šią frazę iki posmo), pratęsiant psalminio giedojimo būdą – susiformavo savarankiška kalėdinės giesmės – “Glorija tropes” (Apell W. Harward dictionary music.- Cambridge, 1970, p. 349).

Graikų k. žodis “trope” reiškia kryptį, pasisukimą. Posūkis Saulės link (Heliotropija) ir Geroji Naujiena – simbolizuoja džiaugsmo giesmę. Tokios savo prigimtimi ir yra Kalėdinės giesmės, kurių “pramotė” – Glorija in excelsis Deo (360 m.), autorius Hilorius, – puošia ir Mažosios Lietuvos giesmynus. M. Mažvydo Advento ir Kalėdinių giesmių skyriuje (1566) ta giesmė išversta į lietuvių kalbą: Garba buk ant aukshta (vertėjas nežinomas).

Kalėdinės giesmės yra skirstomos į Advento, Kalėdų švenčių, Naujų Metų ir Trijų Karalių pagerbimo.

Kalendorius ir ypač folklorine prasme – Žiemos Saulėgraža simbolizuoja šalčio, tamsos, piktųjų jėgų siautėjimo laikotarpį. Kaip priešprieša ir atasvara tokiai būčiai – ir yra Kalėdinės giesmės, – dvasinės atgaivos ilgesys (Advento g.) ir džiaugsmo giesmės jų sulaukus (Kalėdų švenčių giesmės).

KOKIOS KALĖDINĖS GIESMĖS GIEDAMOS LIETUVOJE?

Pirmasis jų raštiškas šaltinis – M. Mažvydo giemyno I-oji d. (1566).

Advento giesmių skyrių sudaro septyni choralai. Susipažinkime su jų istoriografija (Plačiau apie tai žr.: Dainora Pociūtė. XVI – XVII a. Prūsų Lietuvos bažnytinių giesmių kilmė ir pobūdis. Knygoje: Senoji Lietuvos literatūra. I. Senosios literatūros žanrai. Vilnius, Mokslo ir Enciklopedijų leidykla, 1992, psl. 41–71).

1. Ateik atpirktojai žmonių (vertimas).
Veni redemptor gentium. Šv. Ambraziejaus himnas (IV a.)
Nu kum der Heiden heiland.
2. Atmink žmogau bėdnas (vertimas)
Menschen Kindt merck eben. M. Weib (XVI a.)
3. Garba, schlove ir čėstis, būki (vertimas)
Glorija, laus et honor tibi. Theodulpchus (IX a. himnas)
4. Maria mergaite cista (). Pagal "Magnificat", Luk. 1.
(Gali būti ir lietuvių aut.)
5. Rasokit dangus iš aušta (vertimas)
Introitus. Ef. 8: 45. Rorate coeli (Versus) – t, y. mišių dalis su prozinėmis Senojo Testamento psalmių frazėmis iš šv. Rašto.
6. Sutwertojau ponė žvaigždžiu (vertimas)
Conditor alme fyderum. Šv. Ambrozijus, IV a. himnas.
7. Garbinkem gražei Jezu Kristu (vertimas)
A Solis ortu cardine. Caelius Sedulius. V a. himnas.
Christum wir sollen loben schon. M. Liuterio vertimas.

Kaip matome – Advento giesmių skyrių M. Mažvydas aprėmė Šv. Ambraziejaus himnais, bet ne grigališkaisiais. Tai įdomu ir reikšminga. Apskritai – Advento repertuaras pas Mažvydą – autorinės kūrybos giesmės.

Niūriam Advento laikotarpiui M. Mažvydo rekomenduojamos giesmės yra geriausios iš geriausių. Tai klasikiniai (meninės formos prasme) kūriniai iš ikigrigališkos epochos ir vėlesnių amžių.

Kuo imponuoja ambraziejiškasis choralas (IV – V a.), kurio pvz. M. Mažvydas aprėmina Advento giesmių skyrių? Turinio savybėmis (dangaus šviesulių glorifikacija – kaip dvasinio skaistumo simbolika) ir nesudėtinga muzikinės raiškos forma. Ambraziejiška dvasinio susikaupimo ir vilties palaima – puikiai paruošia tikinčiųjų sielas Gerajai Naujienai – "Angelų chorui" išgirsti.

Be to, M. Mažvydas Advento giesmių skyriuje, – šalia klasikinių pvz. drąsiai pristato XVI a. choralą: M. Weib, čekų poeto, vieno iš Bochemijos brolių giesmyno (1531 m.) autoriaus choralą "Atmink žmogau bėdnas". Tuo M. Mažvydas skelbia Naujų Giesmių eros aušrą.

Kalėdinių giesmių skyriaus atranka taip pat pagal principą: visų epochų geriausių pvz. "paroda", žinoma, su dėmesiu naujovei – protestantiškajam choralui.

1. Pagirtas būk Jesu Christe (vertimas).
Grates nuno omnes reddemus. IX a. sekvencija.
Gelobet seist du Jesu Christt, M. Liuterio laisvas vertimas (išsp.

1524 m. Erfurto Enchiridione). Spausdinta visuose XVI – XVIII a. Mažosios Lietuvos giesmynuose.

2. Isch dangaus ateini aukshta (vertimas).
Von Himel hoch da kom ich her. M. Liuterio choralas pagal Luką, 2, (vaikų giesmė).
3. Schi diena est mums linksmibes (vertimas).
Dies est laeticiae. XIV a. nežinomo autoriaus himnas.
Der Tag der ist so freudenreich.
4. Bernelis gimė Bethleheme (vertimas).
Puer natus in Bethlehem. XIV a. nežinomo autoriaus himnas.
5. Su saldzia linksmibe (vertimas).
In dulci jubilo. XIV a. mišių giesmė.
Į vok. k. išversta XVI a., išsp. giesmyne “Grosse freud ist da”.
6. Pagimdė mums sche diena (vertimas).
Nobis est natus hodie, de pura Virgine. XV a. himnas.
7. Ponui mūsų užgimus (vertimas).
I natali Domini, gaudent omnes Angeli. XIV a. nežinomo autoriaus himnas.
8. Gedek kožnas Chritschonis (vertimas).
Resonet in laudibus. XIV a. Nežinomo autoriaus sekvencija.
9. Bernelis gimęs est mums (vertimas) iš XIV a. variantų.
Puer natus est nobis.. Efa 9. Introitus.
10. Kyrie wersme geribes (vertimas).
Kyrie fons bonitatis (X a. – XI a.).
11. Garba būk Diewui anta auksta (vertimas).
Gloria in excelsis Deo. IV a. himnas (mišių dalis).
12. Dėkavokim mes visi (vertimas).
Grates nuno. IX a. sekvencija. Autorius Notker(Balbulus).

Statistinė giesmių charakteristika (aštuonios Ars Nova epochos giesmės iš 12-likos) leidžia daryti išvadas apie:

1. Nebepirmaujantį grigališko choralo vaidmenį
2. Liaudiškos giesmės žanro įsitvirtinimą, jo propagavimą.
3. Skirtingą bažnytinės poezijos ir melodijos raidą.
4. Naujų tekstų (dažniausia M. Liuterio laisvi vertimai) “prigydimą senoms melodijoms pvz. Nug dangaus Angelų pulkas” – Mažvydas siūlo giedoti pagal ambraziejišką “A Solis ortu cardine” arba liaudiško stiliaus “Puer natus (XIV a.).
5. Panašu, kad nei vienas iš šių peršamų melodijų neprigyjo Mažojoje Lietuvoje, o tekstai priešingai – perposmuoti savaip, pasiekė XX a. ir giedami pagal lietuviškas melodijas.

Daugiausiai dėmesio M. Mažvydo giesmyne pelno giesmės turtingos variantais. Pvz. choralo "Dies est laeticiae" pagrindu – keturi variantai.

Taip pat Bernelio Jėzaus gimimo pagarbinimui skirta "Puer natus in Bethlehem", iš kurios variantų – išrenku populiariausią Mažojoje Lietuvoje: tai iš gyvos giedojimo tradicijos užrašytą Žemaitijoje (XX a. I pusėj) "Bernelis gimė Bethleme". Tekstas būtent iš M. Mažvydo Kalėdinių giessmių skyriaus (1566), bet sutrumpintas. Harmonizavo šią melodiją (mažlietuvišką) Valteris Banaitis, jaunystėje dirbęs Tilžės vargonininku.

BERNELIS GIMĖ BETLEME

*Liudies melodija
Harmonizavo V. Banaitis*

1. Ber-ne-lis gi-mė Bet-lé-me bet-lé-mel Tuo

džiau-gia-si Jė-rū-za-lė, A-lė-liū-ja, e-

lé-a-lė-liū-ja.

2. Čia guli jis nūn édžiose, édžiose,
O keraliauja danguose.
Alėliūja, alė-alėliūja.

3. Kūnu jis pats mums lyginos, lyginos.
Tik nuodėmės jam svetimos. Alėliūja....
4. Visi jam garbę duokime, duokime!
Tau Dieve, Tau giedosime. Alėliūja....

(Tekstas teisytas Dr. Vydūno)

Taigi, M. Mažvydo dėka Lietuva apskritai (tiek Mažoji, tiek Didžioji) susipažino su bendraeuropiniu bažnytinių giesmių lobynu ir jį prisitai-
kė sau.

Kalėdinis repertuaras tikriausiai neskirstytinas pagal konfesijas, nes tai, kaip Geroji Naujiena skirta Dievo ne vien žydų tautai, o visoms pasaulio tautoms, – lygiai kaip Kalėdinės giesmės – visuotinai džiugina tiek katalikus, tiek prrotastantus. Bet tiesa, kad vienos giesmės populiariesnės Mažojaj Lietuvoj., o kitos = Didžiojoje (tą liudija ir VII – XVIII a. giesmynai). Pvz. M. Mažvydo atrinktų Kalėdinių giesmių skyriuje yra giesmė “Rorate coeli” (Rasokit dangūs). Visi žinome kaip ji išgarsėjo per kompozitorių katalikų kūrybą. Tos giesmės pagrindu yra sukurta daug gražios katalikiškos muzikos (J. Naujalis giesmė “Regina Coeli”, mišios “Regina Angelorm”, T. Bragio giesmė “Sveika, Marių žvaigžde”, Č. Sasnausko himnas “Ave Maria Stela” (choralo harmonizacija) ir t. t. Lygiai ir pasailinio garso kompozitorių kūryboje – šio viduramžių choralo pagrindu turime F. Šuberto “Ave Marija”, “Magnificat” (H. Šimco, J. S. Bacho, Palestrinos, O. Lasso, A. Vivaldi).

Kalėdinių giesmių populiarumas žadino viso pasaulio kompozitorių kūrybinę vaizduotę. Tai paliudija stambios formos kūriniai pagal viduramžių kalėdinio himno motyvus: austrų kompozitoriaus Volf H. kantata “Kalėdų naktis”, anglo Bridž F. opera “Kalėdų rožė” (1925), taip pat anglo Vaughan W. baletas “Kalėdų naktis” (pagal Č. Dikensą), lenkų kompozitoriaus K. Pendereckio II-oji simfonija “Kūčios” (3 kartus praskamba giesmės “Tyli naktis” motyvai). prancūzo O. Mesiano fortepijoninis ciklas “20 žvilgsnių į užgimusį Jėzų Kristų” (1944), taip pat vengro F. Listobei; taip pat vengro Ferenco Listo “Kalėdinės mišios” (1866). bei prancūzo Žano Lesueur (XVIII a.) “Kalėdinės mišios”, italo Arlandželo Korel kalėdinis koncertas “Angelus” (XVII a.) ir t. t. Liaudies giesmė “carols” Anglijoje (žinomas nuo XV a.) buvo pagrindas kalėdinėms misterijoms.

Rusų kompozitorius I. Stravinskis sukūrė choral nes vamsujas J. S. Bacho temai: “Von himel hoch da” ir t. t. Jis taip pat parašė kalėdine tematika kūrinį la Bach stiliuje, t. y. variacijas pagal J. S. Bacho kanonines variacijas vargonams “Von Himel hoch da . . .”

Tyli Naktis.

Lengvai, netāsiai

Komp Franz'as Gruber'is 1818.
Hallein

p *pp* *mf*

1. Ty - li nak - tis! Sven - ta nak - tis! Gi - mes štai
2. Ty - li nak - tis! Sven - ta nak - tis! Klau - sê - si
3. Ty - li nak - tis! Sven - ta nak - tis! O sū - nus

p *pp* *mf*

p

1. kū - di - kis mie - gant vi - sām pa - sau - liui gi - liai.
2. pie - me - nys an - ge - lāms gie - dant Hal - lē - lū - ja.
3. Die - vo jis. Ma - lo - niai reið - kia - si jo bur - na.

p

pf

1. Bu - dē vien tik - tai pā - tys tē - vai. Jām kaip
2. Di - dī dziaugs - mā jie jiems pra - ne - ša. Iš - va -
3. Aušt pa - lai - mi - ni - mo va - lan - da. Kris - tau,

pf

p

1. dan - guj ra - mul Jām kaip dan - guj ra - mu . .
2. duo - to - jas tšei! Iš - va - duo - to - jas tšei . .
3. Tu už - gi - meil Kris - tau, Tu už - gi - mei !

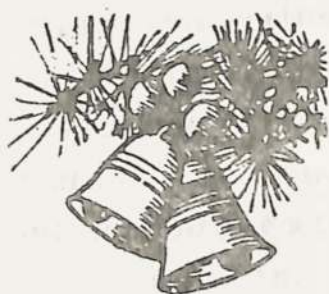
p

Kompozitorių (protestantų) kūryba nepaprastai įspūdinga – J. S. Bacho “Kalėdinė oratorija” (šešių dalių) bei G. Hendelio “Messijas”, kurios I dalis skamba choralas “Gloria in excelsis Deo”.

Tos pačios “Gloria in excelsis Deo” vokiškas variantas “Allein Gott ihr der hoch sey Ehr” – Prūsijoje buvo žinomas kaip originali melodija, kurią sukūrė Karaliaučiuje, kunigaikščio Albrechto kapelmeisteris Hansas Kugelmannas (Hubatsch W. Geschichte der Evangelischen Kirche Ostpreussens, – Goetingen, 1968, – S. 49).

Nano nuomone, dabartiniai lietuvių kompozitoriai nepakankamai įvertina M. Mažvydo giesmyno dvasinį lobyną, ypač Kalėdinių giemių ir mažalietuviško choralo perspektyvą.

Vilnius, 1995. X. 8.

Petras Zablockas

KĖDAINIUOSE PRAKALBO ISTORIJA

Toji istorija siekia XVII-to amžiaus vidurį, kai 1655 m. spalio 20 d. tarp Lietuvos ir Švedijos Kėdainiuose buvo pasirašyta sutartis. Iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) pusės su šalininkais didikais ir bajorais ją pasirašė didysis etmonas Jonušas Radvila, iš Švedijos – M. G. De la Gardis ir Estijos gubernatorius B. Šiutė.

Atėjus laikui, Jonušas Radvila čia ir atgulė amžinajam poilsiui po ev. reformatų bažnyčios pastatu tam tikslui įrengtoje kriptoje.

Šiais metais spalio 20 d. suėjo 340 metų nuo tos sutarties pasirašymo datos. Ta proga Kėdainiuose įvyko sutarties pasirašymo iškilmingas minėjimas, prasidėjęs pamaldomis miesto ev. reformatų bažnyčioje, dalyvaujant ev. reformatų ir ev. liuteronų kunigams ir gausiai tikinčiųjų miniai, skambant Šv. Rašto žodžiams, chorams ir pakilioms maldoms. Kartu vyko palaikų perlaidojimo apeigos.

Bažnyčios viduryje ant aksomu padengto katafalko karste ilsėjosi Etmono palaikai, perkelti į čia iš miesto muziejaus, kur jie savo laiką buvo priglausti, gelbstint nuo bolševikinio sunaikinimo. Sovietmetis negailestingai žalojo ir istoriją, ir bažnyčią (pastatas ilgus metus buvo

paverstas sandėliu, sporto sale ar kitos paskirties pastoge).

Po pamaldų karstas su Lietuvos patrioto ir reformacijos globėjo Jonušo Radvilos palaikais, lydimas Lietuvos karių bei jaunimo garbės sargybų, buvo nuleistas į istorinę kriptą tolimesniam amžinajam poilsii. Gausūs kriptos lankytojai turėjo galimybę pasigėrėti unikaliu alavo istoriniu sarkofagu Jonušo Radvilos palaikams.

Nuo 14 val. prasidėjo šventiniai renginiai Rotušės dailės galerijoje ir jos skulptūrų kiemelyje. Kalbėjo rajono vadovai, mokslininkai. Švedijos ambasadorius Lietuvoje, visų nuostabai kalbėjęs lietuviškai (kontrastas ne vienam mūsų vietiniui, neišmokusiam per dešimtmečius mūsų kalbos). Atidengtas švedų skulptorės Ullos Viotti sukurtas paminklas, simbolizuojas mūsų šalių draugystę: greta stovinčios tik mažyčio tarpo (manding Baltijos Jūros) skiriamos kolonos, kurioms pagrindui akmenis skulptorė parsigabeno iš Švedijos, o specialiai konfigūruotas plytas – iš Danijos: draugystei netrukdo nei tautiniai skirtumai, nei nuotoliai, nei, pagaliau, jūros. Pasiaukojančiai skulptorė dirbo prie paminklo visus metus, talkininkaujant vietos kūrybinėms pajėgoms. Skulptorė norėjo, kad paminklas pro vartų arką būtų matomas gatve einantiems kėdainiškiams kaip istorijos testamentas.

Tatai tarsi patvirtina istorijos tęsinys – naujos sutarties tarp Kėdainių ir Svalovo komunos pasirašymas.

Atidarytos parodos:

Kunigaikščių Radvilų šeimos portretai“ (Vilniaus dailės muziejaus dovana Kėdainiams).

Švedų dailininkų paroda “perdirbimas“.

Spalio 21 d.

10:30 val. atidaroma paroda: “Kunigaikščiai Radvilos ir jų veikla LDK“ (Krašto muziejuje).

14 val. Jungtinio Svalovo komunos ir Kėdainių miesto muzikos mokyklų mokinių orkestro koncertas Kėdainių evangelikų reformatų bažnyčioje.

Į minėjimą aktyviai įsijungė Kėdainių krašto televizija:

18:10 val. Istorinė publicistinė laida “1655. 10. 20. Kėdainių unija“.

I dalis – “Jonušas Radvila – politikas ir karvedys“. Ji buvo pakartota 20:40 val..

Spalio 25d. parodytos 3 ir 4 laidos dalys “Kėdainių unija: priežastis ir pasekmės“.

Nėra abejonės, kad šis garbingas minėjimas praturtino kėdainiečių (ir ne tik jų) istorines žinias ir nuostatas. Po sovietinio nihilizmo ir destrukcijų tų žinių ir nuostatų dar mums labai ir labai reikia.

REFORMACIJOS ŠVENTĖ VILNIUJE

Reformacija – prasidėjusi 1517 m. spalio 31 d. Vokietijoje, apėmusi visą Vakarų Europą, neužilgo pasiekė Didžiąją Lietuvos kunigaikštystę. Reformacija ėjo kaip švietėja, kultūros, laisvės ir mokslo skleidėja. Jos dėka 1547 m. buvo išleista pirmoji lietuviška protestantiška knyga Martyno Mažvydo “Katekizmas”.

Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugija 1995 m. lapkričio 3 d. pakvietė Vilniaus visuomenę į šventinį vakarą, Reformacijos 479 metų sukakčiai paminėti, į Meninikų rūmų raudonąją salę. Savo apsilankymu šventę pagerbė visi Švedijos ambasados darbuotojai, išskyrus gerbiama ambasadorių neturėjusį galimybių.

Trumpo įžanginiu žodžiu, apibendrinamas istorinę Reformacijos reikšmę, draugijos vicepirmininkas D. Balčiauskas pasveikino gausiai susirinkusią publiką ir suteikė žodį poetui Petriui Zablockui, kuris paskaitė savo kūrybos eilėraštį “Kad jungtų Reformacijos dvasia”:

*VIDURAMŽIAI,
Bažnyčios šaltos,
ir vienuolynuose
nyku,
ir foliantai
jau pageltę
nuo inkvizijos laikų,*

*ir Baltramiejaus
naktį kraupią
jau hugenotų
ar beliks? –
Liks budeliai
maldoj suklaupę,
ir liks su jais
naktis klaiki.*

*Ar indulgencijose
Kristų
žmonėms parduos*

*už grašius,
Bažnyčia
dar pakilt išdrįstų? –
Juk nesiryždama
pražus!*

*Kas ją pakels,
klaidoj suklupus,
išties jai ranką
ir padės,
suvilgys
nuodėmingas lūpas
ir ves
prie Dieviškos Žvaigždės?*

*Kas sugražins
jai Šventą Raštą,
atskirtą
užraktų kelių,
kad be klaidų*

*į Gėrį vestų
tiesiu
Išganymo keliu,*

*kad Evangelija sugrižtų
į širdis
ir taikius namus,
ir drąsiai skelbtų
žemei Kristų,
o ne rūsčius
prakeikimus.*

* * *

*Atėjo LIUTERIS
ir CVINGLIS,*

*KALVINAS
ir šimtai kitų
Bažnyčios gelbėti
iš pinklių,
iš paklydimų
ir klastų*

*kad negandų
tiek išgyvenus,
Ji prisikeltų žmonėse,
ir jungtų juos
ne Vatikanas, –
o REFORMACIJOS
DVASIA.*

Prof. hab. dr. S. Kregždė skaitė labai įdomią paskaitą tema "Pasaulinės tolerancijos metai ir pamąstymai apie psichologinę jos esmę", kuri privertė klausytojus susimąstyti apie tai, ar sugebame būti tolerantiški vieni kitiems,

Antroje šventinio vakaro dalyje skambėjo nuostabi klasikinė muzika, kurią atliko solistai:

Regina Maciūtė (sopranas)

G. F. Haendel – Dignare ir Laivelis jūroje

E. Wolf-Ferrari – Meiles sonetas

E. Grieg – Laivelyje ir Su vandens lelija

Kristina Domarkienė (smuikas)

N. Paganini – Gantabile

H. Wieniawski – Mazurka op. 19 Nr.1 G-dur

Juozas Malikonis (bosas)

F. Schubert – Muzikai

M. Glinka – Abejonė

D. Verdi – Fiesko romansas iš "Simonas Bokanegra"

W. A. Mozart – Figaro arija iš operos "Figaro vedybos"

Koncertmeisterė Virginija Daugirdienė

Publika negailėjo karštų aplodismentų atlikėjams už puikiai atliktus muzikinius kūrinius.

Džiaugsmas ir ramybė spindėjo visų žmonių veiduose. Nuoširdžiai dėkodami rengėjams už šiltą, jaukų vakarą žmonės lėtai skirstėsi į namus, išsinešdami su savimi gabalėlį G Ė R I O!

Tai buvo paskutinis koncertas Menininkų rūmuose, nes netrukus čia prasidės remontas, po kurio šie rūmai taps Lietuvos Prezidentūra.

FUTBOLININKAS – DIEVO TARNYBAI

Nors Varšuvos Protestantų Teologijos Akademijos studento Rimo Mikalausko vardas mūsų žurnalo skaitytojams jau nebesvetimas, tačiau jo apsisprendimas tapti ev. reformatų kunigu nustebino Lietuvos sportininkus.

Pasinaudodami žurnalisto Lino Eriksono su R. Mikalausku interviu ištraukomis, tilpusio Lietuvos spaudoje, norime supažindinti mūsų skaitytojus, kaip stebėtinai Dievas pasirenka sau darbininkus Jo vynuogynui.

Red.

- Rimai, kodėl Tu savo gyvenimo kelią pradėjęs Panevėžio sporto internate kaip futbolininkas, vėliau tapęs Vilniaus universiteto istorijos fakulteto absolventu bei kurį laiką dirbęs Seime, nusprendei tapti dvasininku?

- Tai sunku paaiškinti, nors tam tikra prasme ir neįmanoma.

Gavęs atestatą, turėjau apsispręsti, kur toliau. Nuo vaikystės domėjausi istorija, todėl natūraliai pasirinkau istorijos specialybę

- O kaip sekėsi mokslas?

- Iš pradžių apie istoriją daug negalvojau - tai buvo malonumas. Nelaikiau savęs geru futbolininku, todėl apsisprendžiau kibti į mokslus.

- Tačiau vis tiek sunku suprasti, kaip tu nuo "žemiškųjų reikalų" staiga perėjai prie "dangiškųjų"?

- Daugeliui atrodo, kad teologija yra kažkur danguj, o gyvenimas verda čia - žemėje. Man atrodo, kad kaip ir istorija ar kiti dalykai, teologija yra visų pirma mokslas. O kodėl pasukau šia kryptimi, vargu ar galėčiau taip vienareikšmiškai paaiškinti. Pastaraisiais metais Universitete, ypač po staigių politinių ir kitų permainų, pradėjau mąstyti,

kas aš toks, kas yra tas, kuris laksto, žaidžia futbolą, koks mano gyvenimo tikslas... ir man reikėjo apsispręsti, ką aš toliau veiksiu. Ir taip su tokiais dvejojimais atėjau į bažnyčią. Bažnyčia nėra abstraktus dalykas – tai yra bendruomenė, žmonių grupė, kurie mąsto panašiai kaip ir tu, išvykau studijuoti protestantiškosios teologijos į Lenkiją.

– **Ką įdomaus atradai Varšuvos jaunųjų teologų tarpe?**

– Akademijoje laisvalaikiu verda intensyvus gyvenimas nei Vilniaus Alma Mater. Pati akademija yra labai nedidelė, gal būt prilygsta vienam Istorijos fakultetui, todėl santykiai tarp studentų yra labai šilti. Gal tai lemia bendrumo jausmas, kurį jaučia vienas kitam atskirų Lenkijos krikščioniškų mažumų – stačiatikių, liuteronų, reformatų ir kt. – atstovai.

– **Ar žaidžia Akademijoje Futbolą?**

– Be abejo, sportas yra čia labai populiarus, ypač krepšinis, tinklinis ir futbolas.

– **Ko tikiesi iš savo būsimosios tarnybos Dievui?**

– Žinau, kam ruošiuosi. Ruošiuosi tapti Dievo žodžio tarnu, skleisti “gerąją naujieną” – Evangeliją, kuri viltį praradusiems, nuliūdusiems turėtų teikti tikėjimą ir gyvenimo prasmę. Aš atradau tą prasmę Evangelijoje ir norėčiau ja dalytis su kitais.

– **Ar esi tikras, kad pajėgsi?**

Žinau, kad manęs laukia daug sunkumų. Pagaliau visi mes esame žmonės, o žmonės, kaip žinoma, klysta. Pajėgsiu tiek, kiek gyvensiu pagal Dievo žodį ir eisiu tuo keliu. Kiek atsitrauksiu pats nuo Dievo žodžio, tiek ir atstumsiu kitus žmones nuo savęs.

– **Koks tavo gyvenimo kredo?**

– Gyvenime daryti gera ir būti linksmam.

– **O svajonė?**

– Baigus teologijos studijas, tapti kunigu, turėti parapiją kur nors kaime ir šalia tarnybos Dievo žodžiui treniruoti čia suburtą vaikų futbolo komandą.

R. Mikalauskas

BROLIAI YČAI IŠLIKO GYVI SAVO TAUTOS ATMINTYJE

(Straipsnis sutrumpintas)

Red. pastaba: Lietuvos visuomenė paminėjo prof. Jono Yčo (1880–1931) ir dr. Martyno Yčo (1885–1941) gimimo metines.

1995 m. rugpjūčio mėnesio pabaigoje pirmą kartą po daugelio metų per Lietuvą plačiai nuskambėjo Jono ir Martyno Yčų vardai. Buvo paminėti šių dviejų garbingų vyrų gimimo jubiliejai.

Jonas Yčas (1880. 07. 21 - 1931. 12. 17) buvo žymus pedagogas ir visuomenės veikėjas, pirmasis nepriklausomos Lietuvos švietimo ministeris (1918. 11. 11 - 1919. 04. 12), pasišventęs lietuvių tautos istorijos tyrinėtojas, Vytauto Didžiojo Universiteto profesorius ir profesionalių Lietuvos istorikų ugdytojas, Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios kuratorius.

Martynas Yčas (1885. 11. 13 - 1941. 04. 05) buvo teisininkas, žymus politikas ir visuomenės veikėjas, pirmasis Lietuvos finansų ministras (1918. 11. 11 - 1919. 04. 12), vienas pirmųjų Lietuvos bankininkų bei verslininkų, nenuilstantis publicistas ir leidėjas, Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios kuratorius, Vytauto Didžiojo Universiteto garbės daktaras.

Jono ir Martyno Yčų jubiliejų minėjimą inicijavo ir organizavo Lietuvos Reformacijos Istorija ir Kultūros draugija (pirmininkas Vilniaus pedagoginio universiteto profesorius Sigitas Kregždė). Minėjimo programą medžiagiškai ir kitaip rėmė Lietuvos Švietimo ir mokslo bei Finansų ministerijos; Jono ir Martyno Yčų knygų fondas; Nacionalinė M. Mažvydo biblioteka; Biržų krašto "Sėlos" muiejus; Kauno Vytauto Didžiojo universitetas.

Į Jono ir Martyno Yčų jubiliejų minėjimą iš Amerikos atvyko Martyno Yčo dukterys Hypatia Yčaitė Petkus ir Evelyną Yčaitė Taggart. Į Vakarų seseris Yčaites ir jų brolių Martyną išsivežė tėvai 1940 m. traukdamiesi nuo bolševikinės okupacijos. Tai jau antra jų viešnagė tėvų žemėje. Iki išėjimo į pensiją Hypatia kone visą gyvenimą dirbo Califor-

*) *Autorius, gyv. Vilniuje, išleido knygėlę J. ir M. Yčiai: gyvenimo ir veiklos datos, 1995. Yra parašęs kelias biografines knygas (apie Vileišių šeimą) ir rengia spaudai Yčų šeimai skirtą knygą.*

nijos bibliotekose o Evelyną daug metų dirbo New Mexico valdiškoje tarnyboje – energijos panaudojimo tyrimų institute. Iš protėvių paveldėjusios visuomeniškumą seserys Yčaitės dalyvauja visuomeninėje veikloje, ypač J. A. V. lietuvių reformatų bendruomenės gyvenime.

Prof. Jonas Yčas
(1880–1931)

Dr. Martynas Yčas
(1885–1941)

Brolių Yčų minėjimas vyko trijuose etapuose įvairiuose Lietuvos miestuose. Pirmasis jubiliejaus minėjimo akcentas buvo Yčų gūžtoje – jų gimtuose Biržuose, rugpjūčio 26–27 d. d. 1995 m. Minėjimą rengė Lietuvos Reformacijos Istorijos ir Kultūros Dr-gijos Biržų skyrius (pirm. Kostas Dagys); Biržų Krašto “Sėlos” muziejaus (dir. Algimantas Baublys); ir Biržų savivaldybės kultūros skyrius. Visur renginiuose dalyvavo mėras Saulius Kubiliūnas. Į ten rinkosi ne vien biržiečiai bet ir kraštiečiai iš kitų vietovių, kaip sakysime Panevėžio, Kauno, Vilniaus.

Iškilmės prasidėjo Biržų pilyje – muziejuje atidarymu ekspozicijos, skirtos Jonui ir Martynui Yčams. Jos pagrindą sudarė muziejaus sukauptos fotografijos ir istoriko J. Aničo surinkta ikonografinė medžiaga bei archyvuose aptiktų dokumentų faksimilės. Parodą įrengė ir pristatė Snieguolė Kubiliūtė, istorinių tyrimų skyriaus vedėja. Tai buvo pirmoji ekspozicija (ne vien Biržuose, bet ir Lietuvoje) taip išsamiai ir plačiai pasakojanti apie brolius Yčus. Susipažinimą su paroda pagyveno H. Yčaitės Petkus autentiški paaishkinimai. Skulptoriaus prof. Konstantino Bogdano sukurti Jono ir Martyno Yčų biustai žymiai praturtino ekspoziciją. Biržų pilyje įsikūrusi miesto biblioteka išleido Yčų bibliografiją ir surengė su jai surištos literatūros parodėlę.

Už 4 kilometrų nuo Biržų į pietus – Šimpeliškių kaimas, gimtoji Yčų sodyba, prisiglaudusi prie Apaščios upelio. Čia užaugo kelios Yčų kartos. Netoliese yra senosios Kilučių kapinės, kur ilsisi Yčų giminės mirusieji. Baigiama aptvarkyti paminklai apgadinti čia kažkada siautusių vandalų. Čia palaidotas brolių J. ir M. Yčų senelis Jonas Yčas (1830–1903) ir jo brolis Juozas. Kitas kapas skirtas kitur palaidotiems Yčams – patiemams broliams Yčams, jų tėvui, motinai ir seseriai atminti. Paminkliniame kryžiuje yra tokie užrašai: “Jūs pažinsite tiesą, ir tiesa Jus išliuosuos. Ev. Jono 8: 32” – Martynas Yčas g. Šimpelisky 1856, mirė Lead, So. Dakota, 1913” – “Susana iš Dagilių Yčienė g. Mažutišky 1853, mirė pas Petrapilį 1918” – “Susana iš Yčų Fridmanienė g. Šimpelisky 1882 mirė Vidžemio Lubane 1915.” Nemažas būrys minėjimo dalyvių atvyko čia pagerbti Yčų atminimo: buvo padėtos gėlės, uždegtos žvakelės, sukalbėta malda. pagiedota.

Vėliau nuvykta į Šimpeliškius. Buvusioje Yčų sodyboje dabar gyvena Vytautas Jašinskas ir Aldona Jašinskaitė Klusienė su šeimomis: jų dėka čia tvarkinga ir jauku. Gimtasis Yčų namas padalintas į dvi dalis, mat namo vidurys – gonkos ir virš jų antrasis aukštas – išpuvo ir teko nugriauti. Iš buvusio didelio klojimo liko tik pamatų akmenys. Seniausias Šimpeliškių gyventojas – tai dar Jono ir Martyno Yčų senelio Jono sodintas milžinas ažuolas. Atsirėmusios į seno žilvičio kamieną Apaščios pakrantėje seserys Yčaitės nugrimzdo į atsiminimus. Jos sakė: “Nejaugi vaikystės laikų krūmokšniai tokie dideli išaugo?” Hypatia, pasiilgusi svirties prie šulinio, suabejojo “Ar aš tokią svirtį mačiau, ar tik ją sapnavau?” Užtikus pakrantėje šaltinį, kur vaikai gerdavo gaivinantį vandenį, prisiminė Miko Petrausko, pasak jos, gražiausią dainą “Kur tas šaltinėlis kur aš jaunas augau?”

Išaušęs vaiskus rugpjūčio 27 d. rytas pakvietė biržiečius ir svečius į pamaldas Biržų ev. reformatų bažnyčioje, skirtas broliams Yčams atminti. Kunigas Petras Čepas pamoksle plačiai apžvelgė daugiašakę J. Y. ir M. Y. veiklą, ypač pabrėždamas jų nuopelnus savajai Bažnyčiai. Muzikalinėje programoje gražiai giedojo Kauno muzikinio teatro solistas Juozas Malikonis. Po pietų visi gausiai susirinko į Biržų Kultūros Namų salę, kur vyko iškilmingas Yčų jubiliejų minėjimo aktas. Pranešimą skaitė muziejaus direktorius A. Baublys. Hypatia Yčaitė išreiškė savo džiaugsmą būnant ir vėl tėvų gūžtoje. Ji kalbėjo apie J. Y. ir M. Y. idėjų aktualumą dedant dvasinius pagrindus naujai atgimusioje Lietuvoje. Prof. S. Kregždė, Lietuvos Reformacijos Dr-jos pirmininkas pabrėžė brolių Yčų puoselėtos toleranijos reikšmę dabartinės Lietuvos

visuomenėje. Poetas Petras Zablockas paskaitė iš savo lyrikos, skirtos Jonui ir Martynui Yčams. Muzikos programą išpildė solistas Malikonis; jam fortepijonu akompanavo Virginija Daugirdienė. Biržų kultūros etnografinis ansamblis, vadovaujamas Adelės Sadauskienės, vaizdavo "Jonines Parovėjos Karčiamoje" pagal biržiečių poeto Stanislovo Dagičio poemą. Viešnios seserys Yčaitės buvo apjuostos tautinėmis atminimo juostomis, jų garbei sugiedant "Ilgiausių Metų."

Rugpjūčio 29 d. iškilmės persikėlė į Vilnių. Čia, senojoje Lietuvos sostinėje, prasidėjo brolių Yčų valstybinė veikla pirmuosiuose Nepriklausomos Lietuvos vyriausybės metais 1918–1919 m. Minėjimą organizavo Liet. Reformacijos Dr-ja su Nacionaline Martyno Mažvydo Biblioteka. Čionai iškilmingam aktui vadovavo Lietuvos Reformacijos Dr-jos valdybos narys, jos Komisijos Minėjimui Rengti pirmininkas Vytautas Gocentas talkininkaujant Dr-jos vicepirminikui Donatui Balčiauskui. Vilniaus ev. reformatų parapijos choras, vedant Tamarai Blažienei, puikiai atliko keletą giesmių. Atsilankė Lietuvos Seimo švietimo komiteto pirmininkas prof. Bronius Genzelis, Seimo užsienio reikalų komiteto pirm. dr. Kazys Bobelis su Ponia, statybos ir urbanistikos ministeris Julius Laiconas bei daug kultūros veikėjų ir mokslo žmonių. Susisiekimo ministeris Jonas Biržiškis pabrėžė, jog M. Yčas buvo ne tik pirmasis finansų bet ir susisiekimo ministeris, ir kad garbingoje vietoje jo ministerijoje kabo M. Yčo portretas. Pasak jo, jau 1920 m. M. Yčo ministerija tiesė geležinkelius ir kelius, kaip pvz. "siauruką traukinuką" nuo Pasvalio ligi Biržų. Tai surišo Yčų gimtąją apylinkę su visais Lietuvos centrais. M. Yčo įkurta "Lietuvos Statybos akcinė bendrovė" vykdė darbus ir jos dėka sparčiai ėmė augti kaimiškoji ekonomika ir kultūra.

Pagrindinį pranešimą apie brolių Yčų išeitą gyvenimo ir veiklos kelią skaito dr. J. Aničas. Mokslo darbuotoja Glinskienė kalbėjo apie žymaus J. A. V. mikrobiologijos mokslininko Martyno Yčo jaunesniojo (M. Y. sūnaus) pirmąją viešnagę Vilniau universitete ir Mokslo Akademijoje anais sunkiais Tarybinės okupacijos metais. H. Yčaitė gyvai pateikė atsiminimų pluoštą apie savo tėvą ir dėdę, ypač jų troškimą pasiekti aukšto mokslo ir šviesos ir jų literatūrinį palikimą – J. Y. istorinius veikalus ir M. Y. žurnalistiką bei jo politinės veiklos Atsiminimus. Lietuvos Reformacijos Dr-jos pirm. prof. S. Kreždė, psichologijos srities mokslininkas, pasakė charakteringus Yčų giminės bruožus – iniciatyvą, ryžtingumą, toleranciją visokioms nuomonėms, – sudarančius ryškias gaires nepriklausomos Lietuvos dvasios stiprinimui. Kaip ir ankstyvesniame minėjime Biržuose, viešnios Yčaitės buvo apdovanotos gėlėmis ir buvo joms sugiedota "Ilgiausių Metų." Brolių Yčų minėjimo

vaizdai buvo parodyti per Vilniaus televiziją, t. y. po visą Lietuvą.

Kaune, seniau buvusioje Lietuvos sostinėje, Jonas ir Matynas Yčai praleido savo brandžiausius metus. Taigi ten rugpjūčio 30 d. nemažiau iškilmingai praėjo judviejų minėjimas. Minėjimą organizavo Vytauto Didžiojo universitetas ir Liet. Reformacijos dr-jos Kauno skyrius, vadovaujant Martai Lindžiūtei. Dalyvių tarpe buvo Kauno mero pavaduotoja Vincė V. Margevičienė. Senato posėdžių salėje buvo kukli apie jubilijatų dokumentų ir fotografijų parodėlė. Minėjimo dalyviai, ypač kaurniečiai, kadaise pažinoję Yčų šeimą, šiltai sutiko seseris Yčaites. Salėje įvyko "Aušros" mergaičių gimnazijos auklėtinių būrelio susitikimas su buv. "aušrokėmis" Hypatia ir Evelyna.

VDU rektorius prof. Bronius Vaškelis atidarė minėjimą pažymėdamas jubilijatų Yčų nuopelnus ne tik visai Lietuvai bet ir universitetui. Prof. Jonas Yčas šioje mokslo įstaigoje išugdė pirmąją profesionalių istorikų kartą. Martynas Yčas padėjo organizuoti ir plėtoti Evangelikų Teologijos fakultetą. Čia jis laikęs bažnytinės teisės paskaitas. Už nuopelnus gavęs garbės daktaro titulą. Apibūdinęs Yčų veiklą, VDU rektorius pasakė: "Negalima atsistebėti, kad per tokius trumpus savo gyvenimus (J. Y. mirė vos 52-jų metų, o M. Y. 56 metų sulaukęs) sugebėjo nuveikti tiek daug." Po to dr. Egidijus Aleksandravičius, VDU humanitarinio fakulteto dekanas, skaitė pranešimą "Prie akademinės lietuvių istoriografijos ištakų" iškeldamas prof. J.Y. mokslinius laimėjimus ir jo paskaitų aukštą akademinį lygį. Antrąjį pranešimą "Martynas Yčas - politikas" skaitė dr. Raimundas Lopata, Vilniaus univ. politikos mokslų instituto direktoriaus pavaduotojas. M. Y. buvo apibūdintas kaip talentingas politikas. neturėjęs sau lygių ano meto tautinio atgimimo veikėjų tarpe.

Hypatia Yčaitė emoiškai papasakojo apie brolių "Janciaus ir Marčiaus" (kaip jie viens kitą vadino) nepaprastą meilę ir glaudų bendradarbiavimą visuose sumanymuose ir darbuose. Ji pasidžiaugė matydamas salėje "daugybę jaunų žmonių su švytinčiais veidais". Jie tik iš knygų, dokumentų ar iš gyvo žodžio gali pasisemti žinių apie tokią praeitį, kokią taip taikliai apibūdino didysis poetas Maronis: "Palaiminti Jūs atgimimo laikai - ir Jūs, išrinktieji Tėvynės vakai!" Liet. Reformacijos dr-jos pirm. S. Kregždė pabrėžė, kad jo vadovaujama draugija tęsia tradicijas (siekiant humaniškumo ir tolerancijos įgyvendinimo) organizacijos vad. Lietuvių Evangelikų Dr-jos kurią 1922 m. įsteigė Martynas Yčas. Stanislovas Masiokas pristatė jo leidyklos išleistą dr. Martyno Yčo Jaunojo, t. y. New Worko univ. profesoriaus ir Vilniau univ. garbės dr. , vėliausią knygą Apie biologiją, Kaunas 1994. Pranešė, kad ža-

da išleisti jo stambią knygą apie M. Y politinę ir visuomeninę veiklą, o tai būsiąs "paminklas kurį sūnus stato savo tėvui."

* * *

Jono ir Martyno Yčų jubiliejaus minėjimas buvo ryškus atgimusios ir tolydžio stiprėjančios tautos istorinės atminties reiškinys, taigi reikšmingas įvykis kultūriniam gyvenime. Po daugelio metų visuomenė gavo susistemintų žinių ir susilaukė publikacijų apie šiuos įžymius valstybės ir mokslo srities veikėjus. Brolių Yčų minėjimas paturtino Lietuvos istoriografiją ir jos kultūrinį palikimą.

* * * * *

Petras Zablockas

JIE NEUŽMIRŠTI!

*Snaudžia imperija,
Slegiančios sutemos
lig pakraščių
tebegaubia storai..
O Lietuva
su darželiais
ir rūtomis
vis dar tik
"severo zapadni kraji" *)*

*Bet paryčiai
jau šviesėja,
nors blyškiai,
gal gi pažvegs
ir pirmi spinduliai:
jau nebemiega -
regi - Šimpeliškiai,,
prie Apaščios
prisiglaudę kukliai.*

*Jau žiburėliais
pasišneka gryčios,*

*) "Šiaurės vakarų kraštas"

*jau ir lietuvis
kažkaip neramus:
skuba mokyklai
į Biržus du Yčiai,
veržias į šviesą,,
palieka namus.*

*Priešais Maskva,
Petrogradas, Voronežas.
Ščia Martynas
gimnaziją įkuria:
reikia lietuviui,
svetur atsidurusiam -
reikia lietuviui - pabėgėliui -
švyturio.*

*Jonas pamėgo
Istorijos sritį -
ten, kur žmonijos
keliai susipynė,
kur Lietuva
jau iš tolo matyti,
kelią pradėjus
nuo aisčių tėvynės...*

*

*Mokslai baigti.
Laikas jau grįžti. -*

*
 Džiaugias tėvynė
 abiejų sulaukus:
 taip reikalingi
 jų triūsas ir ryžtas –
 šitaip dirvonais
 užsinešė laukus!

Imasi Jonas
 Lietuvą šviesti.
 Stoja Martynas
 vastybei padėt.
 -- Ir tebešviečia
 kaimui ir miestui
 jų veiklos
 ir siekimų
 Žvaigždė.

Po iškilmių Yčų minėjimo pamaldų Biržų ev. reformatų bažnyčioje
1995. VIII. 27 (kiek atpažinta, tiek surašyta): iš kairės – trys neatpa-
žinti; prof. Sigitas Kregždė; Hypatia Yčaitė Petkus; Petras Zablockas;
Yčienė (vardo nėra); Evelyn Yčaitė Taggart; Zita Yčenė; Alis Yčas.

Foto Juozas Balčiūnas

(Dėl trukstamų vardų – pavardžių, atsiliepkite, mieli skaitytojai!)

Tekstas šiai nuotraukai sekamčiame puslapyje

Foto Juozas Balčiūnas

Kur Yčų protėviai ilsisi – Kilučių kapinės lanko apie 30 asmenų 1995 m. VIII. 20 d. Iš kairės: Aušrelė Gocentienė; Vytautas Gocentas (Liet. Reformacijos Dr–jos narys); Astute Gocentaitė; prof. Sigitas Kregždė (Liet. Ref. Dr–jos pirm.); Donatas Balčiauskas (Liet. Ref. Dr–jos vicepirm.); Jonas Jasiukėnas; du neatpažinti; Evelyną Yčaitė Taggart; Lilijana Balčiauskienė; Hypatia Yčaitė Petkus; Konstantinas Bogdanas; Kostas Dagys (Liet. Ref. Dr–jos Biržų skyriaus pirm.); neatpažinta; Aleksandra Balčiauskienė; Asta Karosaitė (Liet. Ref. Dr–jos setr.); neatpažinta; Yčienė (vardo nėra); Yčienė Zita; neatpažinta; Jonas Dagilis; Saulius Kubiliūnas (Biržų rajono mēras); du neatpažinti; Algimantas Baublys (Sėlos muziejaus dir.); neatpažinta; Stasys Peikštenis; Stasys Stungurys (Liet. Parlamento narys); dr. J. Aničas.

(Dėl trūkstamų vardų pavardžių – atsiliepkite mieli skaitytojai!)

Prie Šimpeliškių ąžuolo –milžino ir dviejų liepų (matyti tik viena – antroji už jos pasislėpusi). Biržų gentis eina aplink medį giedodama: “Zemėj Lietuvos ąžuolai žaliuos”. Daug atpažintų ir neatpažintų – pavardžių neminėsime.

Foto Juozas Balčiūnas

Hypatia Yčas Petkus

SAMANOS NUO SENO AŽUOLO

– Padėkos Ženklan –

Protėvių numylėtame Biržų krašte stovi senas ąžuolas, per šimtmečius išlaikęs savo žalią samanų antklodę. Parsivežę jų pluoštelį, čia J. A. V. pavėsingoje vietoje pasodinome. Ten, kur samanos augo, buvo drėgna

ir šaltoka. Ar jos galės gyvuoti saulėtos New Mexico valstijos sauroje? Kolkas tebežaliuoja, kaip ir tos mintys apie kelionę šių 1995 metų vasarai besibaigiant.

Kartu su seseria Evelyną mes jau antrą kartą lankėmės Lietuvoje, po 50-ties nebuvimo metų. Negalime dar atsistebėti kaip gražiai, sakytum karališkai, šį kartą buvome priimtos Senojoje Tėvynėje. Žodžiais sunku apsaityti!

Čia reiškiamo gilią padėką tiems, kurie mus iškviėtė, ir lydjo mūsų žingsnius su paslauga ir meile. Didelis "AČIŪ" priklauso Lietuvos Reformacijos Istorijos ir Kultūros Draugijai Vilniuje, jos vadovams (pirm. prof. S. Kregždei, vicepirm. inž. D. Balčiauskui ir V. Gocentui, sekr. A. Karosaitei) ir nariams bei talkininkams. Narių yra ir Kaune (pirm. N. Lindžiūtė) ir Biržuose (K. Dagys). Dėkojame taip pat ir programų pildytojams kaip ir plunksnos darbininkams, prisidėjusiems prie tokio puikaus minėjimo mūsų tėvo Martyno Yčo (1885–1941) ir dėdės, jo brolio Jono Yčo (1880–1931).

Minima Draugija savo tarpe turi šviesių žmonių, mokslinių knygų autorių, straipsnių rašytojų – tyrinėtojų, ir eilinių žmonių besidominčių šiuo svarbiu (kartais pamirštu) Lietuvos Reformacijos etapu. Sutikome ten įvairių konfesijų tikinčiųjų, taip pat visai netikinčiųjų ar laisvamanių. Atrodė, kad visi be pažiūrų skirtumų darniai bendradarbiauja. Tai gal didele dalimi dėka pirmininko Sigito Kregždės psichologijos mokslininko ir tolerancijos puoselėtojo, kuris tvirtai laiko vairą savo rankose.

Lietuvos Reformacijos Dr-jos surengtuose minėjimuose turėjome progos sutikti daug gražių žmonių – rengėjų, programų pildytojų kaip ir parengimų dalyvių. Liekame dėkingos už progą susidaryti tiek malonių ir vertingų pažinčių, neužmirštant ir senų dienų draugų kurie teikėsi atsilankyti. Buvo akademinio ir mažiau rimto turinio prakalbų. Buvo dokumentų – spausdintų ir fotografijų parodų. Buvo muzikos, dainų, tautinių šokių, vaišių ir linksmybių draugiškoje aplinkoje. Tai prasidėjo Biržuose, Yčo gūžtoje. Tęsėsi Vilniuje, Mažvydo bibliotekoje, ir galop Kauno V. D. universitete kur broliai Yčai tiek metų darbavosi. Gražu, kad tautiečiai pagerbė senus veikėjus iš 1918 m. atgimimo gados, o dar gražiau, kad jauni žmonės studentai čia gausiai dalyvavo. Džiugu, kad jie su dideliu dėmesiu išklausė savo vyresniųjų pasakojimų ir kad jie yra linkę iš praeities pasimokyti. Smulkiau apie pačius jubilijatus ir apie minėjimų iškilmes skaitysite kitų rašytuose straipsniuose.

se.

Turime pastebėti, kad Vilniaus ir Kauno minėjimai, turį kiek formalų ir akademinį pobūdį, žymiai skyrėsi nuo įvykių Biržuose. Tos dvi dienos – rugpjūčio 26–27 d. – buvo tam tikra prasme “grįžimas pas savo žmones”, buvo linksmi baliavota, pasišokta ir padainuota.

Biržiečių meilumas neišpasakytas; Biržų grožybės neišsemiamos, kaip tas Širvėnos ežeras, tas puikus Astravo dvaras, ta Radvilų pilis, Ji atstatyta iš griuvėsių; vadovaujant dir. A. Baubliui, ten dabar įrengtas puikus muziejus ir biblioteka. Čia tiesiai širdin pataikė Yčų šeimos fotografijų ir dokumentų paroda ir brolių Yčų bronziniai (skulpt. K. Bogdano) biustai. Kas gal dar daugiau jaudino, tai kad kelios dešimtys minėjimo svečių (buvo jų ir iš kitų miestų) su mumis vyko į Kilučių kaimą, kur ilsisi Yčų protėviai, ir į Šimpeliškių kaimą, kur broliai Yčai gimė ir augo. Kaip gražu užtikti kaimą mažai pasikeitusį “kolchozų steigimo manijos” nepaliestą!

Ten stovi milžinas ąžuolas, pasodintas mūsų prosenelio Jono, kaip paaikškino naujai atrasti giminės Yčai (netiesioginio dėdės Petro ainiai iš Juodžionių km.). Taip visiems tas įstrigo, kad pradėjome dainuoti kokias tik mokėjome dainas apie ąžuolus ir Lietuvos girias. Rankomis susikabinę, ėjome aplink tą samanotą senelį šokdami ir dainuodami. Mes pradėjome rašini su ąžuolu – su ąžuolu čia skaitytojus ir paliksime. –

DU PROTESTANTAI LIETUVIŲ RAŠTIJOS PIONIERIAI SULAUKĖ SIEMET 450 METŲ MIRTIES JUBILIEJŲ

Stanislovas Rapolionis mirė 1545 m. gegužės 13 d. Karaliaučiuje, o Abraomas Kulvietis – 1545 m. birželio 6 d. savajame Kulvos dvare, netoli Kauno. Taigi, prieš 450 metų.

Šia proga pasinaudojame Artūro Dubonio straipsnio “Du mūsų rašto puoselėtojai” ištrauka, tilpusia laikraštyje “Gimtasis Kraštas” 1995. 06. Nr. 23.

“. . . Lietuvoje nuo XVI a. trečiojo dešimtmačio plečiantis Bažnyčios (liuteroniškos) idėjoms, prireikė kur kas daugiau religinių raštų lietuviškai, kad naujoves būtų galima platinti gimtąja kalba. Tai terpė, nuo kurios negalima atsieti A. Kulviečio S. Rapolionio lituanisysinės veiklos.

Abiejų likimai panašūs – beveik viena mirties data. Abu buvo kilę iš smulkiųjų bajorų: S. Rapolionis iš Eišiškių, A. Kulvietis iš Kauno pavieta. Iš pradžių juos globojo Žemaičių seniūno vietininkas Jonas Bilevičius (Biliūnas), vienas pirmųjų protestantizmo šalininkų Lietuvoje. Abu

studijavo keliose Europos aukštosiose mokyklose: S. Rapolionis – Krokovoje ir Vitenberge, žymiausiame protestantų universitete, o A. Kulvietis – Krokovoje, Vitenberge, Leipzige, Sienoje (Italija). Pirmasis apgynė teologijos daktarata, antrasis – teisės daktarata. Abu protegavo, rėmė įtakingiausi ano meto Rytų Europos asmenys: Prūsijos kunigaikštis Albrechtas Brandenburgietis, Lietuvos valdovo Žygimanto II senojo žmona Bona, Lietuvos kancleris Albertas Goštautas. Karaliaučiaus universiteto, įsteigto 1544 m., teologijos profesoriumi tapo S. Rapolionis, o A. Kulvietis – graikų ir hebrajų kalbų profesoriumi. Tuo panašumai tarp jų lyg ir baigiasi – apie S. Rapolionio gyvenimą duomenų gerokai mažiau nei apie A. Kulviečio.

Grižęs iš studijų užsienyje, A. Kulvietis globojamas karalienės Bonos ir A. Goštauto, 1539 m. Vilniuje įkūrė mokyklą: mokė klasikinių kalbų, ruošė bajoraičius studijoms aukštosiose Europos mokyklose. Kartu jis drąsiai skelbė protestantiškas idėjas, kurių netoleravo Vilniaus vyskupas Povilas Alšėniškis. Bona 1542 m. iš Vilniaus išvyko į Krokuvą. Tais metais Vilniaus vyskupas gavo valdovo leidimą kviesti A. Kulvietį į bažnytinę teismą, šis slapta persikėlė į Karaliaučių, netrukus užimdamas aukštą pareigą universitete. Bet A. Kulviečiui ir jo globėjams Prūsijoje rūpėjo skleisti liuteronybę Vilniuje, Lietuvoje, todėl, progai pasitaikius, kai sostinėje apsigyveno karalaitis Žygimantas Augustas. 1545 m. pradžioje A. Kulvietis čionai sugrįžo, pratęsdamas polemiką su katalikais. Įtempta veikla paaštrino turėtą plaučių ligą ir taip sutrumpino jo gyvenimą. Pavasarį iš Vilniaus sugrįžo į Kulvą. Mirti.

A. Kulviets ir S. Rapolionis yra gerbiami už jų įnašą į lietuvių raštijos plėtotę, nors mūsų dienas pasiekė tik keli jų parašyti lietuviški tekstai. Išliko S. Rapolionio atliktos populiarios Gavėnios giesmės lietuviškas vertimas, žinoma, kad jis vertęs Senąjį Testamentą. A. Kulvietis į lietuvių kalbą giesmių ir psalmių. Jie abu priklausė tam lietuvių šviesuolių būreliui, išleidusiam pirmąją lietuvišką knygą (1547), rūpinosi reformuoto katalikų tikėjimo skleidimu lietuvių kalba, savo veikla išjudino Lietuvos bažnyčios hierarchus pasirūpinti katalikiškais raštais lietuvių kalba. Kartais sakoma, jei ne ligos, S. Rapolionis būtų tapęs lietuvių Liuteriu, Biblijos vertėju, o A. Kulvietis – lietuvišku Liuteriu, Reformacijos idėjų skleidėju Lietuvoje.“

SALAMIESČIO MOKYKLAI – 450 METŲ

Salamiesčio mokyklą – vieną iš daugelio, kurias įkūrė Biržų ir Dubingių kunigaikščiai Radvilos. Jos buvo kuriamos tuo metu, kai reformacijos šalininkai įtempė jėgas išsilaikyti Lietuvoje ir darė tai ne jėga, kardų, smurtu, o kurdami mokyklas, aprūpindami iš naujo protestantiškų bžnyčių materialinį egzistavimą, skirdami lėšas spaustuvėms ir knygoms. Tokios pat senos Salamiesčio mokyklos sesės buvo Biržų, Papilio, Nemunėlio Radviliškio, Naujamiesčio mokyklos.

Buvo abejonių, kada įkurta Salamiesčio mokykla: jos dokumentai ir pati mokykla sudegė XVII a. viduryje per Lietuvos DK karus su Rusija ir Švedija. Tačiau vėliau surašytuose dokumentuose, kai Radvilos iš naujo pakartotinai skyrė lėšas mokyklai išlaikyti, jie priminė tų sudegusių dokumentų turinį, nors ne visai tiksliai nurodė datas. 1627 m. Liudvika Karolina Radvilaitė skirdama Salamiesčio mokyklai ir bažnyčiai lėšas minėjo, kad jos protėvis Kristupas Radvila (Perkūnas, 1547–1603), Vilniaus vaivada 1595 m. aprūpino Papilio ir panašiu laiku Salamiesčio bažnyčias ir mokyklas lėšomis, skyrė sklypus mokykloms. Kitame, daug vėlyvesniame 1838 m. dokumente minima, kad Kristupas Radvila skyrė 1583 m. 5, 5 rykščių ploto sklypą mokyklai ir išlaikymą mokytojams bei neturtingiems mokiniams. Patikimesnė yra 1595 m. data, kadangi tais metais Kristupas Radvila aprūpino iš karto kelias bažnyčias ir mokyklas. Tikrai aišku, kad mokyklos steigėjas yra Kristupas Radvila Perkūnas. Pradžioje buvo paskirtas mokyklai sklypas, tačiau nėra žinių, ar mokytojas jau mokė vaikus anksčiau, ar pradėjo tais pačiais metais. Įtikėtina, kad ji veikė XVI a. pabaigoje, nedidukė, pradinio lygio, t. y. parapinė, o jos kelias buvo sunkus, ilgas. Ji išgyveno ilgus sunkmečių metus, kartais jos veikla nutrūkdavo, tačiau kaip žvakelė vėjuje, daugelio žmonių pastangomis, ji švietė šiame Lietuvos kampelyje 400 metų.

Kaip jau buvo minėta, mokykla nukentėjo XVII a. viduryje per karus su Maskva ir Švedija. 1661 m. Salamiesčio evangelikų reformatų kunigas prašė, kad Boguslavas Radvila duotų lėšų atstatyti karo sugriautą bažnyčią ir mokyklą. 1661 m. lapkričio 2 d. Boguslovas Radvila davė nurodymą Salamiesčio dvaro valdytojui paruošti medieną bažnyčiai ir mokyklai atstatyti. B. Radvilos duktė Liuvika Karolina Radvilaitė 1687 m. dar kartą patvirtino savo protėvių fondacijas ir paskyrė lėšų iš savo dvarų evangelikų reformatų bažnyčiai ir mokyklai išlaikyti.

1688 m. buvo surašomi visi bažnyčios pastatai ir lėšos, tame sąraše minimas mokyklėlės pastatas. Vienoje turgaus pusėje buvo evangelikų reformatų bažnyčia, o kitoje aikštės pusėje – mokykla, prie jos – varpininko daržas. Surašyta, ir tai, ką gaudavo mokytojas per metus. Jo atlygis buvo:

Pinigais 70 auksinų,
4 javų statinės
4 miežių statinės
4 avižų statinės
1 2 statinės žirnių
1 2 grikių
1 2 druskos
1 nupenėtas kuilys
1 indas sviesto
1 kapa (60) sūrių
o malkomis, ir kitais priedais pasirūpindavo kaimo, miestelio žmonės.

Paminėti žmonės, gyvenę klebonijos žemėje: Baltrus Akmenis, Andrius Kulbis, Adomas Tuitas.

1696 m. tikrinęs bažnyčią ir mokyklą Užnerio distrikto superintendantas Samuelis Bitneris jau nurodė aprašyti mokyklą detaliau: “Mokyklos sklypas, o tame sklype trobelė su šonine kamara. Į trobą iš priebučio kamarnos durys su bėgunis. Trobelėje krosnis iš cerpelių. Troboje irkamaroje trys stiklinai langai. Du suolai, virtuvė su krosnimi ir durys ant bėgūno. Klėtis kieme, durys ant bėgūno su medine šova, bet visoms tomis troboms reikia naujų stogų, o dar daržas ir mokyklos sklypas neaptverti.”

XVIII a. pradžioje Šiaurės karo met, ji vėl buvo apgriauta. Padėtis buvo pavojinga, nes Liudvika Karolina Radvilaitė paskutinė iš protestantų šakos Radvilų jau buvo mirusi, o jos dvarai po ilgų ginčų perėjo Vokietijos Reino žemės elektoriui kunigaikščiui Karoliui Filipui. Bėdos prisipirti evangelikų reformatų bažnyčios kunigas Čeprackis ir Salamiesčio dvaro valdytojas kreipėsi į Karolį Filipą primindami, kad visose fundacijose nustatyta ir senu papročiu iš jo dvarų turinti būti atstatyta bažnyčia ir mokykla. Mandagiai lotynų kalba priminė kunigas, kad visi pastatai jau gali sugriūti. Kunigaikščio kanceliarijoje šis laiškas iš Salamiesčio buvo įrašytas į spacialią knygą, kurioje buvo registruojami visi panašūs pageidavimai, suplaukę iš jo dvarų. Kunigaikštis pažadėjo Salamiesčiui atsiųsti komisarus reikalams tvarkyti.

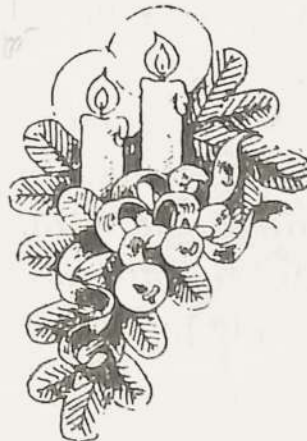
Nežinome Salamiesčio mokyklos XVI – XVIII a. dirbusių mokytojų, jos mokinių pavardžių. Susirinkdavo į ją vaikai, kai baigdavo ganyti gyvulius, o išsiskirstydavo, kai piemenys išgindavo bandą.

Amžiams bėgant keitėsi pamokų turinys, knygos. Vienos iš įdomiausių knygelių, iš kurių mokėsi Salamiesčio vaikai XVII a. pabaigoje buvo "Pamokslas dėl mažų vaikelių", išleistas Liudvikos Karolinos Radvilaitės lėšomis 1680 m., o parengtas Lietuvos evangelikų reformatų kunigų. Vienas šios knygelės egzempliorius yra išlikęs Anglijoje. Šis knygelė – trumpas katekizmas su elementoriniu priedu, kuris turėjo palengvinti vaikams išmokti jungti raides ir lietuviškai skaityti. Liudvikos Karolinos nurodymu šią knygelę dalino nemokamai Biržų kunigaikštystėje.

Yra žinių, kad mokykla veikė ir 1786 m. – Lietuvos evangelikų reformatų edukacinės komisijos pranešime ji yra minima. Atėjo XIX a. – sunkiausias metas, buvo Napoleono žygis 1812 m. per Lietuvą. Po 1812 m. Salamiestis buvo vos gyvas: jo vizitacijose minima, kad evangelikų reformatų bendruomenėje likę 32 asmenys, 3 krikštyti, 3 palaidoti, o tuoktuvių nėra, mokyklos nėra. 1813 m. pažymi vizitatorius, kad sudegė klebonija, o 1816 m. begriūvanti bažnyčia. Bažnyčios žemėje gyvenantys valstiečiai baudžiavinkai badavo. Padėtis pradėjo keistis praėjus 7 metams – 1819 m. bendruomenėje jau buvo 130 asmenų, po metų jau 209, o praėjus dar 9 metams Salamiesčio evangelikų reformatų bendruomenėje jau buvo 7688, krikštyti 150, mirė 104, vedė 36. Tada ir vėl atsigavo mokykla: "Trobesys, kuriame turi būti mokykla ir špitolė jau statomas ir gali būti jau ši rudenį baigtas, jei bažnyčia skirs 600 auksinų" – rašė vizitatorius. Nors troba dar tik buvo statoma, tačiau žinoma, kad tuo metu jau mokėsi 10 mokinių.

Mokyklos istoriją tautinio atgimimo laikotarpiu reikėtų tirti specialiai. Seniausias jos istorijos laikotarpis liudija, kad ji buvo įkurta Lietuvos didikų Biržų ir Dubingių šakos Radvilų kultūrinio užmojo, veikė ji kaip tyli, bet nuosekli raštingų žmonių ugdymo institucija ir prisidėjo prie Lietuvos išprusinimo ir švietimo.

1995 m. gegužės 10.

IŠ MŪSŲ BAŽNYTINIŲ SUKAKTUVIŲ ŠIAIS METAIS

Bažnyčia, kaip ir žmogus turi savo gyvenimo (tiksliau – savo krikšto) ir mirimo datas. Skirtumas tik tas, kad bažnyčios pastatymo ir pašventinimo datas žmonės užrašo į tam tikrus dokumentus, kai tuo tarpu apie jos galutinį sunykimą, jos mirtį, tankiausiai jau nebėra kam surašyti jos galutinį mirties liudijimą. Tokio likimo tikriausiai susilaukė ir daugelis mūsų bažnyčių.

Šiais metais būtų suėję 220 metų Nėpakoičycų bažnyčiai. Ji buvo pašventinta 1775 m. rugpjūčio 6 d. ir Zabludovo bažnyčiai, pašventintai 1775 m. gruodžio 25 d. Tikriausia kad jos jau yra sunykę, bet jų sunykimo datos mums nėra žinomos. O kiek jų dar yra išnykę dabartinės Baltarusijos ir Lenkijos teritorijose? Ką mes pagaliau žinome apie išnykimo datas Deltuvos, Naujamiesčio ir Seirijų bažnyčių?

1840 m. liepos 17 d. buvo pašventinti naujai įrengti Slucko gimnazijos ir pensionato (bendrabučio) pastatai. Šiais metais jie būtų minėję 155-tus savo gyvenimo metus, bet ir jų tolesnis likimas mums yra nežinomas.

Kelmės bažnyčia statyta 1615 m. Šiais metais mini ji savo 380 m. jubiliejų. Ja šiuo metu naudojasi liuteronai, ne reformatai.

Biržų ev. reformatų buvusioji prieš dabartinę bažnyčią, buvo pašventinta 1785 m. birželio 24 d., ji mums tarnavo ligi kol buvo pastatyta dabartinioji (pašventinta 1874 m. rugpjūčio 18 d.). Jai būtų suėję 210 metų.

Papilio dabartinė bažnyčia buvo pašventinta 1785 m. birželio 29 d., ir jeigu jau taip būtina užsigeidė mūsų Bažnyčios valdovai šaukti šiais metais sinodą Papilyje, tai jiems ji reikėjo šaukti per Petrą, bet ne per Joną, tuomet jie tuo pačiu metu būtų paminėję ir tos bažnyčios 210 m. sukaktį. Bet iš viso jiems jis šiais metais priderėjo šaukti Vilniuje, kurio bažnyčia šiais metais atšventė 160 m. jubiliejų. Ji buvo pašventinta 1835 m. liepos 21 d.

N. Radviliškio bažnyčia šiais metais atšventė 105 metų savo sukaktį. Ji buvo pašventinta 1890 m. liepos 8d. Prieš ją yra buvusi medinė bažnyčia pašventinta 1804 m. gegužės 22 d.

Tai bažnyčios jubiliatės švenčiančios vienokią ar kitokią savo gyvenimo jubiliejų, bet mes turime šiais metais ir kunigų įvairių jubiliejų.

Šiais metais sueina 100 metų nuo Vilniaus distrikto superintendente kun. Martyno Gothelfo Cumfto, dabartinės N. Radviliškio ev. reformatų bažnyčios statytojo, mirties. Apie jį iš sinodo kanonų tik tiek yra žinoma,

kad jis 1850 m. mokėsi Slucko gimnazijoje, o 1853–1857 Dorpato (Tartu) universitete, Teologijos fakultete. 1857 m. buvo pašventintas į diakonus ir paskirtas N. Radviliškio parapijai. 1858 m. liepos 11 d. M. G. Cumftas iš diakono buvo pāventintas į kunigus. 1886 m. liepos 6 d. Martynas Gothelfas Cumftas gen. supt. kun. Konstantino Močiulskio buvo pašventintas į Vilniaus distrikto vice superintendentus, vietoje mirusio Julijono Bergelio, o 1893 m. liepos 6 d. M. G. Cumftas gen. supt. kun. Andriejaus Kadaro buvo pašventintas į Vilniaus distrikto supertintendentus, vietoje mirusio Juozapo Gloveckio. Mirė 1895 m. Radviliškyje. Palaidotas N. Radviliškio senosiose kapinėse.

Šiais metais suėjo 75 m. nuo gen. supt. kun. Vilhelmo Meškausko mirties. Mirė 1920 m. liepos 22 d., palaidotas Švobiškyje.

Nuo buvusio supt. kun. Adomo Šerno mirties suėjo 30 metų. Mirė 1965 m. sausio 6 d., palaidotas N. Radviliškio kapinėse.

Nuo Baltarusijos vice supt. kun. Gabrieliaus Balčiausko mirties sueina 155 m. Mirė 1840 m. spalio 21 d., palaidotas Švobiškyje.

Nuo kun. Adolfo Neimano gimimo suėjo 150 m. Gimė 1845 m. vasario 28 d, Mirė 1921 m. rugpjūčio 14 d. Semipalatinske.

Nuo kun. Fridricho Barnelio (tėvo) mirties suėjo 65 m. Mirė 1930 m. birželio 27 d. Gimė 1871 m. birželio 13 d.

Nuo kun. Fridricho Barnelio (sūnaus) gimimo suėjo 90 m. Gimė 1905 m. rugpjūčio 21 d. Mirė 1982 m. lapkričio 5 d.

Nuo kun. Jono Mizaro mirties 45 m. Mirė 1950 m. Gimė 1901 m.

Nuo kun. Petro Šimukėno gimimo 90 m., o nuo mirties 20 m. Gimė 1905 m. lapkričio 8 d. Mirė 1975 m. (tikslī data nežinoma).

Nuo kun. Vytauto Kurnatausko mirties 25 m. Gimė 1897 m. spalio 29 d. Mirė 1970 m. liepos 14 d.

Nuo kuratoriaus prof. dr. Jono Yčo gimimo 115 m. Gimė 1880 m. liepos 21 d. Mirė 1931 m. gruodžio 17 d.

Nuo kurt. dr. Martyno Yčo gimimo sueina 110 m. Gimė 1885 m. lapkričio 13 d. Mirė 1944 m. balandžio 5 d.

Tai tiek būtų apie mūsų bažnyčios kunigus ir nekuriuos profesorius. Jeigu paieškojus po kuratorių biografijas, turbūt kad dar rastume ne vieną jubiliatą, švenčiantį vienokį ar kitokį savo jubiliejų.

Biržai, 1995. 08. 22.

KAS BUVO TIE 1941M. LIETUVOS REPATRIANTAI?

(Trumpa protestantų repatriantų likimo apybraiža)

(Tęsinys)

Vokietija pasiremdamas jau anksčiau minėtu konfidencialiu 1939 m. rugsėjo 28 d. protokolu, 1941 m. sausio 10 d. sudarė sutartį su Sov. S- ga dėl papildomos vokiečių repatriacijos iš Latvijos ir Estijos, o taip pat pagrindinę sutartį dėl vokiečių repatriacijos iš Lietuvos. Šia sutartimi pasinaudojo ir daugelis lietuvių, norėdami išvengti komunistinio genocido ir mirties.

Pagal šią sutartį galėjo repatrijuoti asmenys: 1) kurie turėjo gimimo ar krikšto metrikus išduotus protestantų kunigo, 2) vokišką pavardę, 3) įrodymą, kad kas nors iš protėvių buvo vokiečių kilmės, 4) vokiečių kalbos mokėjimą, vokiečių mokyklų Lietuvoje ar kur kitur lankymą, 5) rekomendacija vietos vokiečių Kulturvebando arba kurio kito patikimo veiksnio. Ypatingai priklausymas protestantų, ypač liuteronų Bažnyčiai turėjo čia nemažai reikšmės. Pabaltijo valstybių okupacijos caristinės Rusijos laikais vokiečiai turėjo kultūrinę autonomiją: savo mokyklas, bažnyčias, tam tikras privilegijas rusų administracijoje it kt. Vokiečio definicija rusams daugiausiai apsprendė jo religija. Kiekvienas protestantas buvo automatiškai vokiečiu laikomas, katalikas – lenku, stačiatikis – rusu. Todėl ir per šią repatriaciją Lietuvos liuteronų Bažnyčia ypatingai skaudžiai nukentėjo, nustodama keliasdešimtūkstančių parapijiečių ir kunigų.

1941 m. ankstyvą pavasarį atvyko į Lietuvą iš Vokietijos repatriacinė komisija (SS-Ansiedlungsstab), prie kurios prisijungė sovietų valdžios atstovas, vietinis vokiečių Kulturverbando representantas ir Lietuvos komunistinės valdžios representantas, kurie drauge pradėjo norinčių vykti į Vokietiją registraciją. Kadangi Lietuva praktiškai jau buvo sovietų okupuota ir priklausė jų įtakos sferai, todėl nenuostabu, kad iš 40, 000 Lietuvos repatriantų (amerikiečių karinės valdžios duomenimis jų buvo 55. 000), tikrų vokiečių (be Klaipėdos krašto) buvo priskaitoma tik apie 15. 200, kitą repatriantų dalį sudarė "sulietuvėję" vokiečių kilmės asmenys, kurių daugelis buvo Lietuvoje gimę, laikė save lietuviais, buvo lojalūs jos piliečiai ir nei vieno žodžio nebemokėjo vokiškai. Prie jų prisidėjo maišytos šeimos ir dalis tikrų lietuvių, kurie sugėbėjo kitomis priemonėmis įrodyti savo "vokišką" kilmę.

Kiekvienas repatriantas tuojau po registracijos gavo specialų pažymėjimą, kuris jo savininkui davė exteritorialines teises, kol dar nebuvo repatriantų traukinyje ir buvo apsaugotas nuo sovietų teroro.

Kiekvienas repatriantas turėjo teisę pasiimti baldus ir kitus reikmenis.

1941 m. balandžio mėnesį paskutiniai repatriantų transportai apleido savo numylėtą tėvynę Lietuvą ir atvyko į kariaujančios šalies svetingą prieglobstį su nežinoma ateitimi. Kelionės metu buvo suruošti repatriantų sutikimai su muzika ir vaisėmis pirmosiose geležinkelių stotyse, peržengus Lietuvos–Vokietijos sieną. Po to sekė tolimesnė kelionė į pereinamas stovyklas Pommern, Mecklenburg ir Warthegau. Tačiau žmonės buvo laimingi, toli palikę teroru gresiantį komunizmo pavojų.

Stovyklos buvo administruojamos Ansiedlungsstabo. Vidaus tvarkai palaikyti buvo skiriami asmenys iš repatriantų tarpo. Vokietijos piliečiai buvo šaukiami į karo tarnybą, ne piliečiai buvo verbuojami stoti į SS-dalinius savanoriais. Dažnai lankydavosi asmenys su paskaitomis apie nacionalsocializmo teoretinius principus, apie padėtį frontuose ir kt. Vokiečių kalbos nemokantiems buvo ruošiamos pamokos.

Prieš atleidžiant iš stovyklų į privatų gyvenimą, buvo daromi Ansiedlungsstabo komisijos ir vietos savivaldybės atstovo profesijos, sveikatos, vokiečių kilmės, dokumentų patikrinimai (Durchscheusung). Kiekvienam buvo pateiktas pasirašymui įpilietinimo prašymas. Tie kurie pilnai galėjo į prašymo klausimus atsakyti "taip", gavo Umsiedlerausweis pažymėtą "OST" – Rytai, visi kiti buvo pažymėti "ALTREICH" – senasis Reichas ir patarta pilietybei prašymą pakartoti apsigyvenimo vietoje. Pirmieji – tikri vokiečiai buvo numatyti Rytų kolonizacijai, kiti buvo paskirti apsigyvenimui Vokietijoje, kuriems grįžimas į Lietuvą buvo leistas tik su išimtimis.

Apleidus stovyklas, profesionalai ir specialistai pagal profesijas buvo skiriami į karo pramonę. Visi kiti galėjo patys darbo pasiieškoti arba buvo Arbeitsamt'o į darbus skiriami.

1944 m. birželio pradžioje sąjungininkams išsilkėlus Normandijoje (Prancūzijoje) su keleriopai didesniu ginkluotų pajėgų potencialu, negu vokiečių laikytos karinės pajėgos vakaruose, stipriausių vokiečių kariuomenės dalinių elito laikytas frontas Rytuose turėjo nukentėti, atitraukiant dalį karinių pajėgų iš Rytų naujo fronto vakaruose sustiprinimui. Rytų fronte vokiečių kariuomenė, nebeatlaikydama sovietų spaudimo, paniškos baimės pagauta, pradėjo skubiai trauktis, ir frontas greit artėjo prie Lietuvos sienų. Lietuviai, jau per pirmą sovietų o-

kupaciją susipažinę su raudonojo teroro siaubu, pradėjo masiškai visais keliais ir priemonėmis tūkstančiais apleisti savo tėvynę – ūkininkai arklių traukiamais vežimais, kiti prašėsi besitraukiančios vokiečių kariuomenės paimti į jų sunkvežimius, dar kiti skubėjo į Palangą ieškoti žvejų laivelių, kad galėtų greičiau pasiekti Skandinavijos pakrantes, tačiau dauguma jų bėgo į artimiausią kaimyninę Vokietiją.

1945 m. Vokietija pralaimėjo karą ir gegužės 8 d. buvo pasirašyta besąlyginė paliaubų sutartis. Vokietijoje tuo metu buvo apie 7 milijonus svetimšalių, kurių dauguma nieko nelaukdama tuoj po karo grįžo į savo kraštus. Pasilikusieji, kurie nenorėjo ar negalėjo į ten grįžti, gegužės – birželio mėnesiais buvo perimti santarvininkų karinės administracijos globon talkininkaujant UNRRA – United Nations Relief and Rehabilitation Administration (Jungtinių Tautų paramos ir reabilitacijos administracija). Buvo pradėta telkti pasilikusius svetimšalius į stovyklas, panaudojant vokiečių kareivines, buvusius darbininkams skirtus barakus ir dažnai vokiečių privačius butus. Nors Vakarų Vokietija buvo santarvininkų padalinta į tris administracines zonas – amerikiečių, anglų ir prancūzų, tačiau visose trijose zonose, viena ir ta pati šalpos organizacija turėjo savo žinioje visas svetimšalių DP (Displaced Persons) stovyklas. Vidaus administracija stovyklose buvo patikėta jose gyvenantiems asmenims, kurie demokratiniu būdu išsirinkdavo stovyklos administracinius pareigūnus – komitetą ir komendantą.

Aišku savaime, kad dalis vadinamų Lietuvos repatriantų, kurie priklausė kategorijai “A” – Altreich ir sudarė apie 60% visų repatriantų, jautėsi lietuviais, vyko registruotis į lietuvių pabėgėlių DP (lietuviškas sinonimas – Dievo paukšteliai) stovyklas, išskyrus priėmusius Vokietijos pilietybę, nors pagal specialų Karinės valdžios dekretą jie taip pat turėjo teisę DP statusui gauti, nes visi pilietybės pakeitimai po 1937 m. buvo paskelbti negaliojančiais, šiuo atveju jie ir vėl tapo Lietuvos piliečiais. Tačiau UNRRA’ą pakeitęs IRO – International Refugee Organization (Tarptautinė pabėgėlių (DP) organizacija) nesilaikė šio Karinės valdžios įsakymo ir repatriantams Vokietijos piliečiams nepripažino DP statuso teisės.

Laikui bėgant stovyklose pasklido gandai, kad amerikiečiai ruošiasi karui prieš Rusiją. Staiga pasigirdo balsų, grąsinančių buv. repatriantams, reikalaujant “meskit tuos vokiečius (sic!) iš stovyklų, mes nenorime jų imti drauge į nepriklausomą Lietuvą!” Nors tai buvo pavienių asmenų vieši išsišokimai, bet tenka prileisti, kad tapus tiems gandams realybe, šių pavienių išsišokėlių skaičius būtų žymiai pagausėjęs. Šis

pavyzdys persekiojo repatriantus iki 1946 m., kai pasigirdo vėl gandai, šį kartą virtę realybe, kad netrukus stovyklose bus praversti patikrinimai (screening), ar visi jų gyventojai turi teisę į DP teikiamą globą. Prasidėjo skundai amerikiečiams ir intrygos stovyklose. Vieni džiaugėsi, repatriantai iš stovyklų bus pašalinti, kiti vedė diskusijas apie naujai priimtą JAV DP emigracijos įstatymą, kai repatriantai su baime laukė pasirodant skryningo komisijos. Stovyklos virto diskusijų, spėliojimų ir patarimų klubais. Dvasiškijos atstovai suaktyvino savo vaiklą vizitacijomis į mišrių šeimų repatriantų kambarius, matyt su geromis intencijomis: – iš anksto perspėti apie skryningo pavojų ir patarti jiems, kaip krikščionims, kaip jie gali jį palengvinti ar net jo švengti. Nors jie ne pirmą kartą lankė tas šeimas, bet dar niekada neturėjo jų lankymo valanda tokio rimto pavojaus, kaip artėjančio skryningo metas, kai ne vienam iš jų bus šis vizitas paskutinis.

Pagalčiau 1946 m. rudenį pasirodė skryningo komisija. Padarius apklausinėjimus ir dokumentų patikrinimus ji apleido stovyklas. Šaltą 1946–1947 m. šiemą, prieš pat Kalėdas atvyko į stovyklas vilkstinės amerikiečių karinių sunkvežimių, iš pašauktųjų pagal pavardes, buvo paimti DP liudijimai, liepta susikrauti daiktus. Jie buvo nugabenti į vokiečių pabėgėlių stovyklas, ne retai Kūčių vakarą, kuriose jau viešpatavo šventiška Kalėdų nuotaika, papuošta spindinčiomis eglutėmis, kas ne vieną tų stovyklų (Fluechtlingslager) vadovybę nustebino taip vėlai susilaukus svečių.. Tai toks buvo repatriantų nuo savo tautiečių likusių DP stovyklose atsisveikinimo finalas.

Iš vokiečių pabėgėlių stovyklų repatriantai netrukus buvo apgyvendinti privačiuose butuose.

Išsisėmus DP emigracinei kvotai į JAV, 1950 m. balandžio mėnesį prasidėjo vokiečių etninės kilmės asmenų (Volksdeutsche) ir pabėgėlių (Fluechtlinge) emigracija į JAV. Kelionės išlaidas apmokėjo ne DP komisija, bet bažnytinės ir kitos Amerikos šalpos organizacijos, kurios rūpinosi ne vien “Volksdeutsche” bet ir “Reichsdeutsche” emigracija, kurie buvo išvaryti iš rytus nuo Oderio ir Neisse upių linijos esančių Vokietijos kraštų. Neturėjo jokios reikšmės ar kandidatas vokiečių pilietybę turėjo ar ne. Tačiau jis turėjo būti prieš 1949 m. sausio 1 d. Vakarų Vokietijoje gyvenęs.

Ir pagalčiau likimas vėl lėmė, kad “repatriantai lietuviai” susitiko su “tikraisiais lietuviais”. Gaila, ne nepriklausomoje Lietuvoje – be repatriantų, bet toli nuo jos – emigracijoje – su repatriantais.

ŽINIŲ ŠALTINIAI:

LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJA, *Kapočiaus. Detroit, 1969 m. 2 t. – 147–148 psl. 25 t. – 161, 215, 216 psl.*

ETNIC GERMANS FROM LITHUANIA, *US Army instructions GIMTINĖS GARSAI, 1947. Nr.1–2 13 psl.*

MŪSŲ PASAULIS, *1950 m. Nr. 7=8, 15 psl. & 1951 m. Nr. 1, 28 psl.*

(Pabaiga)

Vytautas Trečiokas

ŠIRDŽIŲ IR RANKŲ ŠILUMA

Keli strichai Klaros ir Jono Šepečių portretui

(Tęsinys)

Vyrui ir žmonai teko nelengva našta. „Pasiuntinį“ teko leisti iš savo kuklių lėšų. Taupumo sumetimais kunigas net metė rūkyti. K. Šepetienė taip pat neliko be darbo, „Mano darbas buvo išsiuntinėti. Paštas tais laikais eidavo iš Linkuvos tik du kartus per savaitę, o iš Švobiškio į Linkuvą dar 10 km purviniausio kelio“, – rašė K. Šepetienė savo gyvenimo sąlydyje prisiminimuose apie vyrą. Gaila jie liko nebaigti (Mūsų sparnai, 1964, gruodis, Nr. 17).

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, Šepečiai išvyko į Maskvą. Čia kunigas aktyviai dalyvavo karo pabėgėlių centre. Po to Voroniežas, darbas Martyno Yčo vardo gimnazijoje. Jo pečius užgriuvo ne tik pamokos, bet ir vadovėlių bei mokymo priemonių rengimas. Nemažai prisidėjo ir žmona. Karui pasibaigus, Šepečiai atvyko į Vilnių. J. Šepetys buvo paskirtas reformatų parapijos klebonu. Be to ir mokytojavo gimnazijoje, dar dirbo Vilniaus bibliotekoje ir muziejuje.

Tai, kas paminėta, neatspindi J. Šepečio visos veiklos. Tikriausiai ir žmona nebespėjo užrašyti. Juk žadėjo būti pririminimų tęsinys. Skundėsi nusilpusiu regėjimu, nekokia sveikata. Ir dar. Jau daug metų lietuvių puoselėtoja Šveicarijoje gyveno tarp svetimtaučių, jai nelengva buvo reikšti mintis lietuviškai.

Iš kitų šaltinių sužinome, jog K. Šepetienė gyvenimo pabaigoje visiškai apako. Taigi sąlygos buvo nepavydėtinos, Tad pabandykime šiek tiek papildyti jos prisiminimus. Net „Lietuvių enciklopedijoje“ lakoniškame tekste, skirtame šviesiam kunigui galime surasti šį tą naujo. Tai bendradarbiavimas „Aušroje“. Be to J. Šepetys buvo vienas iš Laikinojo Vilniaus Lietuvių komiteto steigėjų 1919. 04. 22, vėliau jo išdininkas, taip pat Lie-

tuvių mokslo draugijos Vilniuje narys. Turėjo ir kitų daugiau ar mažiau reikšmingų pareigų. Išleido knygeles "Jonas Kalvinas" (1909), "Viduramžių bažnyčios vaizdas" (1912), pamokslų rinkinius "Aukso grūdai" (1912), "Kaimo pamokslai" (1914), "Utopijos" (1919) ir kt.

1923 m. Sinodas J. Šepetį, paskyrė į Papilį, kur jis iki 1941 m. kunigavo. Būdamas jau nejauno amžiaus, Vilniuje patyręs sunkią krūtinės operaciją, kunigas kaip ir jo žmona pasinėrė į įvairiašakę veiklą. Jo rūpesčiu buvo atstatytas per karą sudegęs klebonijos namas, įsigytas naujas bažnyčios varpas. J. Šepečio iniciatyva Papilyje buvo pradėtas leisti "Mūsų žodis". Pradžioje kunigas buvo jo redaktorius.

Kun. Jonas Šepetys

Gyvendamas atokioje vietovėje J. Šepetys parašė "Trumpą Lietuvos reformacijos istoriją", "Trumpą ev. reformatų katekizmą", o pedagoginis veikalas apie reformatų mokslą taip ir liko neišleistas. Rankraštis karo metais pasimetė.

Kurį laiką nenuilstantis kunigas dar ėjo ir karo kapeliono pareigas. Dažnai teko važinėti į Kauną.

Bet visi šie užsiėmimai nenustelbė meilės gamtai, grožiui. Bažnyčia išorinėje šventoriau pusėje buvo apsodinta gėlėmis. Prieškarinėse nuotraukose aiškiai matyti šie gėlynai. Stambūs ir kuplūs tarsi šieno kupeštos. Sodas ir kiemas prie klebonijos taip pat skendėjo gėlėse, akį džiugino

gražiai nužvyruoti takeliai.

Šiems sezoniniams darbams, o tiksliau – vienadieniems Šepečiai pasitelkdavo parapijiečius, artimiausius kaimynus, nesvarbu kokios tikybos jie bebūtų. Kiti iš jų, praėjus dešimtmečiams, noriems liūdininkams patvirtinus, jog tarnavo pas Šepečius, gavo pensijas, nors jų įnašas buvo visiškai kuklus.

Savo prisiminimuose K. Šepetienė mini ponią S. Č. –K., suvaidinusią svarbų vaidmenį jos ir vyro gyvenime. Nesunku iššifruoti, kas toji dvasinga ir nuovoki (pamatysime vėliau) ponija. Tai Sofija Kymantaitė – Čiurlionienė, dramaturgė ir vertėja, mūsų įžymiojo dailininko ir kompozitoriaus Mikalojaus Konstantino Čiurlionio žmona.

Senesnieji papiliečiai prisimena ją dažnokai atvažiuodavusią į miestelį pasisvečiuoti pas Šepečius. Su šia šeima ją jungė sena pažintis, dvasinis artumas. Neveltui Papilyje buvo statomi jos “Pinigėliai“, o vėliau, praėjus pokario metams, ši pjesė dažnai buvo transliuojama per radiją. Tad visi prigludę prie radijo imtuvų ar taškų klausydavosi pamėgto kūrinio, o mintys sukosi apie seniai prabėgusias dienas, žmones, kurių jau nebesitikėjo pamatyti.

K. Šepetienė savo draugę užšifravo inicialais neatsitiktinai. Kad jai, likusiai sovietinėje Lietuvoje nebūtų nemalonumų, kad į jos kūrybą ir darbą nepradėtų šnairuoti.

1940 m. rudenį į Papilį vėl atvažiavo Sofija Kymantaitė – Čiurlionienė, šį kartą nepaviešėti, bet visai kitais reikalais. Ji pradėjo įkalbinėti Šepečius repatrijuoti iš Lietuvos. Pagrindas tam buvo. Nors ir turėjo Lietuvos pilietybę, bet Klara Šepetienė buvo vokiečių kilmės. Viešnia primygtinai įkalbinėjo palikti pavergtą Tėvynę juos abu. Matyti gyvendama didmiestyje ji geriau žinojo bolševikų kėslus.

K. Šepetienė pakluso draugės patarimams. Nuvyko į Kauną ir, sutvarkiusi dokumentus, 1941 m. kovo 3 d. išvažiavo iš širdžiai mielo krašto, nes jis reikliems ir tauriems žmonėms ėmė virsti pragaru. Išvažiavo visiems laikams. Aplinkybių, daugelis žymių Lietuvos žmonių ir savo pačių skausmui.

Dar nebaigęs kelionės, J. Šepetys mirė Lodzėje. Nepraėjus nė dviems mėnesiams, kai paliko Papilį. O žmona apsistojo Šveicarijoje. Čia svetimame krašte, be įprastos aplinkos bei veiklos, didelio būrio draugų ir pažįstamų tarpe prabėgo daugiau kaip 20 jos gyvenimo metų.

Iš pradžių į Papilį, didelius ir mažus miestus skriejo K. Šepetienės laišakai. Ne vieną sveikinimą gavo dažnas papilietis. Štai ir mano albumuose yra dvi gražios atvirutės, atsiųstos motinai Šventų Kalėdų ir nau-

jujų Metų bei Šventų Velykų proga. Kaip gražiai siuntėjos kraiptasi: "Miela, Olgyte", "Jos gražybei Olgytei". Šie sveikinimai liudija K. Šepetienės pagarbą žmogui, nuoširdumą, šių vietų ilgesį.

Tokie sveikinimai iš Šveicarijos atėdavo vokiečių okupacijos metais, o pokaryje nebepasirodė nė vienas. . .

Šių eilučių autorius nepretenduoja nei į visapusišką, nei į meninį visai Lieuvai nusipelnusių žmonių gyvenimo ir darbų aprašymą. Paprasčiausiai pasidalijau tuo, kas man žinoma, kas eina iš lūpų į lūpas, iš kartos į kartą.

Kad nors kiek būtų išsamesnis aprašymas, reikėtų surinkti Šepėčių epistoliarinį palikimą, gal dar susirastų ir rankraščių, įvairių relikvijų. Reikėtų apklausti dešimtis, o gal ir šimtus pagyvenusių žmonių, čia, Lietuvoje ir užsienyje. Reikėtų knygos su daugybe nuotraukų ir dokumentų. Reikėtų trumpų prisiminimų ir įtaigaus meninio žodžio. Daug ko reikėtų. Tad tegu nors šie puslapiai būna nedidelės pagarbos trupinėlis. Tebūna tai pirmoji kregždė.

Ima ir sukrebžda viltinga mintis. Gal atsiras pasišventėlių panagrinėti tegu ir nelengvai prieinamą temą? Tai ne vieno žmogaus jėgoms, gal šio darbo galėtų imtis visi, kam rūpi reformacija Lietuvoje ir jos puoselėtojai,

Norėtui, kad ši rašinys būtų priimtas kaip kvietimas imtis neartų dirvonų istorikams, bibliografams, plunksnos darbininkams? Tokiu atveju jausčiausi atlikęs savo pareigą su kaupu. Sužinotume ne tik apie du lietuvybei ir reformacijai daug nusipelnčius žmones, bet ir apie daug kitų iškilių to meto asmenybių.

Brėždamas paskutines eilutes, vėl mintimis nuklystu į Papilį. Šiame miestelyje, kur ir dabar tebegyvena Radvilų dvasia, Šepėčiai išgyveno 17 metų. Praėjo septyniolika bene pačių brandžiausių laiko tarpsnių. O kur dar kunigystė Nemunėlio Radviliškio parapijoje?

Kas čia juos primena? Gyva žmonių atmintis. Ir kaip rašančiojo iš tėvų perduoti pasakojimai, likusi viena kita relikvija. Kuratorė ir mokytoja, Lietuvos evangelikių moterų sąjungos įsteigėja ir ilgametė jos pirmininkė Klara Šepetienė bei jos vyras kunigas Vilniaus distrikto superintendentas nusipelnė daugiau. Jis Lietuvos nepriklausomybės priešaušryje skatino lietuvybę, mokė žmones ne tik Šv. Rašto, bet ir doros, skatino siekti žinių.

Ir ūkio rekalų jis nepamiršo. Antai 1912 m. J. Šepetys, lankydamas N. Radviliškio reformatų bendruomenės parapijiečius, pastebėjo, jog žmonės geru pienu girdė kiaules. Kitų metų sausio mėnesį po pamaldų

paprašė visus susirinkusius ateiti į parapijos mokyklą aptarti svarbių ūkinių reikalų. “Pastebėjau, kad ūkininkai turi perteklių pieno ir nežino, kaip jį sunaudoti. Vieni spaudžia sūrius, kiti varške lesina vištas ir net kiaules šeria. Kad naudingiau sunaudojus pieną, reikėtų įsteigti pieninę”, – be jokių išangų pradėjo kunigas.

Ūkininkai šiam sumanymui pritarė. Pieninei steigti buvo sudaryta komisija. Jos įgalioti asmenys nuvažiavo į Latviją pažiūrėti veikiančios pieninės. Tais pačiais metais pieninė buvo įsteigta ir N. Radviliškio parapijoje, pačiame jos viduryje, prie kelio vedančio į Biržus Lapakritoje.

Pradžią buvo nelengva. Mašinos reikėjo sukti rankomis. Vėliau gauta našesnių įrengimų iš Rygos, kitų miestų. Ūkininkai pradėjo gauti pajamų.

Tai buvo viena iš pirmųjų pieninių Šiaurės, o gal ir visoje Lietuvoje. Tad tradicijos senos ir gyvybingos. Jos tęsia daugelyje pasaulio šalių žinoma Biržų pieno bendrovė. Taigi istorijos pamokos, matyt, ir dabartiniams pienininkams pravertė.

Po tokio toli gražu ne lyrinio nukrypimo derėtų pakalbėti apie Šepečių vardo įamžinimą. Labai tiktų paminklas. Tam vietų yra net kelios. Žinoma šio laikmečio sunkumus, kai kurių valdžios atstovų ir paprastų žmonių, švelniai tariant, ne visiškai tinkamą požiūrį į reformaciją ir reformatus, vargu ar greitai sulauktume tokio pagarbos įsikūnijimo.

Bet yra skubiai ir nesunkiai padaromų darbų. Štai Papilio bažnyčioje niekas neprimena net J. Šepečio vardo. Yra kukli lenta su kunigo Mykolo Franko vardu. Prieš jį nieko neturime. Priešingai, visi lenkiame galvas jo atminimui. Norėtume kad ir M. Frankas būtų labiau pagerbtas.

Bet argi neatsirastų vietos taip pat kukliai memorialinei Šepečių lentai toje pačioje bažnytelėje? Abi jos tik papildytų viena kitą, o ne užgožtų kitą visiems brangų vardą. Apie tai turėtų pagalvoti. Pažinojusiems ar nepažinojusiems Šepečių. Jų nežinoti negali ir neturi teisės nė vienas parapijietis.

... Nuo senos laikraštinės su diedu skaitančiu “Lietuvos žinias”, rašinių pradėjau neatsitiktinai. Iš prieškarinio “Lietuvos žinių” laikraščio mokiausi raides pažinti ir dėlioti į skiemenis. Būdavo užlipu ant klėties, pasiimu spalvingą laikraštį, nubraukiu dulkes ir pradėdau žiūrinėti. Pirmajame puslapyje, kur stambesnėmis raidėmis buvo rašoma apie beprasidedantį Antrąjį pasaulinį karą, dar šis tas išeidavo. Suprasdavau bent pusę antraštės.

O štai su reklamos skyriumi būdavo sunkiau. Ana, va, pavaizduotas dailus ponas, su skrybėle ir dėl mandrumo rankoje laikė lazdelę. Lyg tai

brangią medžiagą, lyg siuvyklos paslaugas reklamavo. Antraštė taip pat stambiomis raidėmis surinkta, kad ponas su madingu kostiumu elegantiškai atrodo. Kaip nori skaityk, – man išeina “elgetiškai”. O kas yra elgeta gerai žinojau. Ubagas ir tiek. Vaikiškam proteliui niekaip nesiderina vaizdas su tekstu.

Nešiau tuo laikraščius į trobą ir kišau į laikraštinę. Rodžiau kitiems, bet ir vyresni ne viską mokėjo paaiškinti. . .

Taigi senutėlė laikraštinė tebekaba mano kambaryje. Jei geriau būtų užlaikyta, nepasakytum, kad jai tiek daug metų. Tai viena mano brangiausių relikvijų. Ne vien todėl kad mamos išsiuvinėta.

Žinau, kad ją į gyvenimą palydėjo šiltos ir darbščios Klaros Šepetienės rankos, giedras Jono Šepečio akių žvilgsnis. . .

(Pabaiga)

Kun. dr. E. Gerulis

LIETUVA – STALINO, HITLERIO AUKA*)

Šiandieną minime BIRŽEIO 14-tąją. Minime Lietuvos istorijoje traagiškiausią dieną.

Kaip čia atsitiko, kad laisvoje ir nepiklausomoje Lietuvoje, kuri taip stropiai ir griežtai laikėsi neutralumo, ėmė šeimininkauti barbaras Stalinas?!

Prisiminkime neseną istoriją. Ji žinoma ne iš praeities knygų, o iš savo pačių pergyvenimų.

HITLERIZMO AUGIMAS

Po Pirmojo pasaulinio karo anglosaksams rūpėjo galutinai palaužti Prancūzijos išdidumą, todėl jie leido Hitlerio jėgai augti ir plėstis. Štai, jau 1935 metais įsitempė Vokietijos–Prancūzijos santykiai dėl Saaro krašto. Čia Hitleris išėjo laimėtoju. Bet, anglosaksai rūpinosi rasti atsvarą prieš numatomą Sovietų Sąjungos grėsmę. Tam uždaviniui atlikti labai tiko karingoji germanų tauta. Todėl buvo leista Hitlerio galybei augti ne iš naivumo, o dėl politinių apskaičiavimų.

1938 metais Europos taikingas dangus ėmė niauktis.

Lietuva, pramatydama pavojų grėsmę, paskelbė pasauliui savo neutralitetą ir stropiai jį vykdė. Tačiau nei lenkai, nei vokiečiai, nei rusai

*) Paskaita skaityta VI. 11 St. Petersburge ir VI. 18 Daytona Beach lietuvių kolonijose.

mūsų neutralumo nepaisė.

1938 m. kovo 12 Hitleris užėmė Austriją, o už savaitės Lenkija paskelbė Lietuvai ultimatumą (1938 kovo 18).

Už pusmečio (1938 rugsėjo 29 d.) Hitleris atplėšė Čekoslovakijos Sudetų kraštą; Lenkija netrukus pademonstravo savo agresyvumą, užgrobdama Čekoslovakijos Tešino sritį.

Vėl už pusmečio (1938 kovo 23) Hitleris atėmė iš Lietuvos Klaipėdą. Taip žingsnis po žingsnio augo Vokietijos galybė.

Nuo Klaipėdos užgrobimo praslinkus lygiai penkiems mėnesiams, pasaulį ištiko didžiulė staigmena: Hitleris ir Stalinas pasirašė draugystės sutartį (1939 rugpjūčio 23). Ši sutartis buvo pražūtinga Lietuvai, nes slaptame protokole, Ribentropui ir Molotovui besidalinant įtakų sferomis, Lietuva buvo numatyta Maskvai.

Šią svarbią sutartį pasirašius, už 9 dienų prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. 1939 rugsėjo 1 d. Hitleris užpuolė Lenkiją iš vakarų, o netrukus Stalinas puolė Lenkiją iš rytų. Tą patį mėnesį Lenkijos valstybė buvo likviduota.

Sovietai užėmė Vilnių rugsėjo 17. Už 23 dienų (1939. X. 10) Maskva perleido Vilnių Lietuvai, bet kartu pareikalavo savo armijai bazių Lietuvos teritorijoje.

Kokia klastinga buvo Maskvos politika, mes matome iš šio fakto: Maskva su Lietuva pasirašė Vilniaus grąžinimo sutartį 1939 spalio 10, o sekančią dieną Berija Maskvoje pasirašė slaptą įsakymą Nr. 001223, kuriuo įpareigojo NKVD pasiruošti numatomam genocidui Lietuvoje ir kaimyninėse šalyse.

STALINO ULTIMATUMAS LIETUVAI

Molotovo–Ribentropo sutartimi Lietuva buvo numatyta kaip Maskvos grobis, tad Stalinas ir ėmėsi iniciatyvos šią auką praryti. Kad galėtų kuo nors Lietuvą apkaltinti, Molotovas su NKVD talka sufabrikavo toki įvykį: Vilniuje, prostitučių namuose buvo nužudytas vienas sovietų karininkas. Kas jį nužudė – nežinia. Gal jis pats nusižudė? Gal jį nužudė koks kriminalistas? Greičiausia, jį nužudė Maskvos NKVD, nes Molotovui reikėjo preteksto Lietuvai apkaltinti.

Neteisingam kaltinimui atremti, į Maskvą išskubėjo pats Lietuvos ministeris pirmininkas Antanas Merkys. Netrukus jam talkino atvykęs Lietuvos Užsienio reikalų ministeris J. Urbšys. Tuo metu mes dar nieko nežinojome apie slaptą rusų ir vokiečių suokalbį.

Atvykusią lietuvių delegaciją Molotovas priėmė labai šaltai. Jam visai nerūpėjo išsiaiškinti incidentą. Jis nekantravo atsiekti savo tikslą –

okupuoti Lietuvą. To siekiant, Maskva 1940 metų naktį iš birželio 14 į 15 įteikė piktą ultimatumą. Tuo Maskva sulaužė sutartį, kurią buvo pasirašęs net pats Leninas 1920 liepos 12. Įteikdamas ultimatumą, Molotovas Urbšiuviui pareiškė: "Nepaisant koks bus Lituvoss vyriausybės sprendimas, Sovietų armija visvien įžengs į Lietuvos teritoriją rytoj 10 valandą ryto!"

KAS BUVO PIRMOJI LIETUVOS AUKA?

Maskvos ultimatumo pats pirmasis reikalavimas buvo suimti Lietuvos Vidaus reikalų ministerį, brigados generolą KAZĮ SKUČĄ ir jo talkininką A. Povilaitį. Antrasis reikalavimas pakeisti Lietuvos vyriausybę iš esmės.

Kaip matome, pati pirmoji Lietuvos auka turėjo būti marijampolietis KAZYS SKUČAS (1894. III. 15 – 1941. VII. 30).

Mes su pagarba prisimename pirmąjį Lietuvos karį, kėdainietį POVILĄ LUKŠĮ, žuvusį nuo bolševikų kulkos 1919. II. 8, kovojant už Lietuvos laisvę ir ginant Kėdainių miestą (Liet. Enc. 16: 516, Boston, 1958).

Mes su pagarba prisimename pirmąjį Lietuvos karininką, biržietį ANTANĄ JUOZAPAVIČIŲ, žuvusį nuo bolševikų kulkos Alytuje 1919. II. 13 (L. E. 10: 104, Boston, 1957).

Su širdgėla dabar prisimename pirmąją stalinizmo auką KAZĮ SKUČĄ. Jis buvo areštuotas pirmąją okupacijos dieną: 1940 birželio 15, o sušaudytas – sekančių metų liepos 30 Maskvoje.

Skučas labai gerai pažino tikrąjį komunizmo veidą, nes matė bolševikų revoliuciją Rusijoje, beto – jis buvo Lietuvos karo atašė Maskvoje nuo 1934 iki 1938 metų. Kai Skučas liudijo Lietuvos vyriausybei apie komunistų barbariškumą, gaila, nedaug kas juo tikėjo. Štai Ministerio pirmininko A. Merkio žodžiai: "O vis tik, Kazy, tavo įrodinėjimams aš netikiu, bolševikai dabar jau kitoki".

Iš kairės – dr. Gediminas Grinis, Jūratė Skučaitė Šukienė ir šio straipsnio autorius kun. dr. E. Gerulis.

Skučo žmona Stefanija Skučienė ir dvi dukros Jūratė Šukienė bei Birutė Rimgailienė Sidzikauskienė prisimena Lietuvos Vidaus reikalų ministerio paskutines laisvės valandas:

Apie Sovietų ultimatumą Skučas sužinojo 1940 birželio 14–15 naktį, apie antrą valandą, kai telefonu buvo šaukiamas į posėdį pas ministerį pirmininką A. Merkį. Apie 7 val. ryto Skučas buvo iškvieistas į prezidentūrą, kur trijų valandų posėdyje Lietuvos vyriausybė nutarė Maskvos ultimatumui nusilenkti. Tam priešinosi prezidentas, bet sprendimą lėmė ministerių tarybos dauguma. Posėdis baigėsi apie 10 val. ryto, kai Raudonoji armija masiniai peržengė Lietuvos sieną.

Kaune Maskvos atstovas POZDNIAKOVAS informavo Lietuvos vyriausybę, kad atvyksta Sovietų Sąjungos įgaliotinis DEKANOZOVAS.

Lietuvos prezidentas Antanas Smetona, protestuodamas prieš agresiją, savo pareigas perdavęs Antanui Merkiui, pasitraukė į užsienį.

Atsisveikindamas A. Smetoną perspėjo: “Vyrai, žiūrėkite, jog šių žmonių (Skučo ir Povilaičio) nekaltas kraujas nekristų ant mūsų ir mūsų vaikų!”

Skučas su šeima ir Povilaitis nutarė vykti į pasienį, už Jurbarko į Žygaičius, kur Povilaitis turėjo ūkį.

Merkio vyriausybė leido Skučui su Povilaičiu pasitraukti į Vokietijos pasienį, bet sienai peržengti būsiąs atskiras leidimas. Prieš paliekant Kauną, telefonu A. Merkys perspėjo Skučą: “Dar kartą sakau, nepadarykite kvailystės ir per anksti nepasišalinkite iš Lietuvos, nes jums bus pranešta, kada reikės pasitraukti”. Skučas lojalus, davė garbės žodį, jog be vyriausybės žinios neperžengs Vokietijos sienos. Kartu paprašė Merkio, kad atsiųstų policijos rezervo apsaugą.

Taip apie vidudienį paliko Kauną ir išvyko į Žygaičius. Šią vietovę pasiekė apie 3 val. p. p. Radijas pranešė, jog Raudonoji armija jau žygiuoja Lietuvos teritorijoje.

Iš pasienio punkto Pašvenčių Skučas kelis kartus nesėkmingai bandė telefonu pasiekti Kaune Merkį, Raštikį, prezidentūrą, kad atšaukus savo garbės žodį, galėtų peržengti Vokietijos sieną.

Telefonu iš Žygaičių sužinota, jog jau ten atvyko policija. Skučas klysdamas manė, kad tai policijos apsauga, kurios jis prašė A. Merkio. Ponia Skučienė ir jos dukra Jūratė pasakoja: “Esant Pašvenčionyse, stauga pamatėme į kiemą įsukant automobilį, kuriame sėdėjo Vidaus reikalų ministerijos policijos rezervo 5 ar 6 mums pažįstami policininkai ir vienas nepažįstamas. Iš mašinos iššokę tuojau apsupo gen. K. Skučą ir atstatė į jį šautuvus... Kokia likimo ironija: vakar tie policininkai saugojo mano vyro neliečiamybę, o šiandien jie atvyko jį areštuoti net su

atkištais šautuvais...“ Nepažįstamas pareigūnas perskaitė A. Merkio vyriausybės įsakymą K. Skučą areštuoti. Suėmimas įvyko 1940-tų metų birželio 15 dieną, apie 5 valandą vakaro.

Koks likimas ištiko ilgametį Lietuvos valstybės Saugumo departamento direktorių AUGUSTINĄ POVILAITĮ? Jis minėtas pareigas ėjo nuo 1934 metų.

Kaip minėjau, A. Povilaitis kartu su K. Skuču atvyko į Pašvenčionių pasienio punktą ir laukė sienai pereiti paskutinio momento.

Kai K. Skučo suėmimo procedūra ėjo į pabaigą, staiga nuo pasienio pasigirdo šautuvo šūvio garsas. Pasirodo, tuo metu sieną peržengti, vokiečių teigimu, labai neryžtingai ruošėsi Augustinas Povilaitis. Jį sustabdė lietuvių pasieniečio perspėjantis šūvis. Apie šį įvyki man prieš 4 dienas (1995. VI. 14 d.) telefonu pasakojo Čikagoje gyvenęs Augustino Povilaičio sūnus dr. Romualdas Povilaitis. Jis sakė: “Mano tėvas artėjo prie Vokietijos sienos, rankoje turėdamas ginklą. Kai pasienio sargybinis iššovė perspėjimo šūvį, mano tėvas galėjo jį nušauti ir sieną peržengti. Bet... tėvas nesiryžo savo tautiečio žudyti. Jis leidosi būti areštuojamas”.

Toliau pasakojimą tęsia p. S. Skučienė: “Netrukus, už kelių minučių pamatėme, kaip du pasienio sargybiniai atvedė į kiemą A. Povilaitį, užlaužę jam už nugaros abi rankas.” A. Povilaičio suėmimas įvyko 1940 m. birželio 15, šeštadienį, maždaug apie 5-tą valandą ir 15 minučių vakare. Tuomet A. Povilaitis buvo 40 metų amžiaus.

Nuo 1940 birželio 19 Lietuvos Saugumo departamentui pradėjo vadovauti šakietis Antanas Sniečkus.

Šiaulietis M. Gedvilas 1940 liepos 16 patarė telšiškiui J. Paleckiui ištremti iš Lietuvos rokiškietį A. Merkį ir kėdainietį J. Urbšį. Sekančią dieną jie buvo ištremti.

Idomu, kad A. Maerkys, areštavęs Skučą ir Povilaitį, susilaukė ne geresnio likimo. Sniečkaus įsakymu, Merkys buvo ištremtas į Maskvą vieną savaitę anksčiau, negu Skučas: Merkys liepos 17, Povilaitis liepos 22, o Skučas liepos 23. Įsidėmėtina: šiuos trėmimus vykdė ne rusai. Čia trėmė lietuvius lietuvi. . .

1961 metų Bostono Lietuvių Enciklopedijoje 23: 363 rašoma, jog A. Povilaitis buvo gražintas į Vilnių 1960 metais. Tai klaidinga infomacija. Dr. Romualdo Povilaičio teigimu, jo tėvas buvo sušaudytas Maskvoje 1941 metų liepos 12 (PLG. LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDAS, 1: 516, Vilnius, 1992).

Šia proga reikėtų pataisyti ir kitas randamas klaidas. Pvz. Gen. S.

Raštikis savo atsiminimuose rašo, jog pasienyje šūvis sustabdė K. Skučą, bet tikrumoje tas šūvis sustabdė A. Povilaitį.

1963 LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJA (28: 101) ir 1976 ENCYCLOPEDIA LITUANICA (5: 213) nurodo klaidingą K. Skučo suėmimo datą: jis buvo areštuotas ne 1941, bet 1940 metais.

1961 LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJA (23: 363) ir 1992 LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDAS (1: 516) klaidingai nurodo Povilaičio suėmimo datą: jis buvo suimtas ne birželio 16, o birželio 15, šeštadienį.

“LIAUDIES PRIEŠŲ MEDŽIOKLĖ“

Kad išsilaikytų valdžioje nepopuliarus kairiųjų režimas, reikėjo terorizuoti tautą “KLASIŲ KOVŲ“ scenomis. Reikėjo dirbtinai skiepyti liaudyje neapykantą. Todėl okupantas, siekdamas šių velniškų tikslų, sukūrė “LIAUDIES PRIEŠO“ terminą. Maskva stengėsi lietuviams įpiršti “priešo“ įvaizdį, kad visuomenė, gindamasi nuo priešų, naikintų pati save ir tuo tarnautų okupanto kėslams. Toks klastingas neapykantos kelias išplaukė iš žydo Karl Marx idealų. Net po Stalino mirties, į buvusius Sibiro tremtinius, kai jie grįžo Lietuvon, tebebuvo žvelgiama kai į “liaudies priešus“.

1940-tų birželio 29 Lietuvos komunistų partijos vardu marijampolietė Michalina Meškauskienė paskelbė reikalavimą, kad nedelsiant būtų suimti visi “liaudies priešai“ ir konfiskuotas jų turtas. Taip 1940-tų metų liepos iš 11 į 12 naktį prasidjo “liaudies priešų“ medžioklė. Enkavedistai liepos 11 – 16 ir 18 – 19 naktimis suėmė apie 2000 žmonių

Iš Lietuvos kalėjimų 1940-tų metų birželio mėnesį buvo paleisti 245 komunistai ir 525 kriminalistai.

Valdymo direktyvas Sniečkus gaudavo iš POZDNIAKOVO. Šias direktyvas vykdyti Sniečkui talkino Vidaus reikalų naujasis liaudies ministris M. Gedvilas ir būsimasis NKVD viršininkas A. Guzevičius.

BERIJOS slaptu įsakymu Lietuvos Vidaus reikalų liaudies komisaras A. Guzevičius (gimęs Maskvoje) 1940 m. rugsėjo mėnesį sau pavaduotoją gavo rusą, enkavedistų vadovą, saugumo majorą P. GLADKOVĄ. Visa tai buvo pramatyta ir nutarta Maskoje prieš 9 mėnesius – 1940. I. 16.

P. GLADKOVAS, nors vadinosi “pavaduotoju“, bet turėjo tokią didžią galią, kad komandiruotes vykti į Maskvą išduodavo savo viršininkui A. Guzevičiui, ir net pačiam Sniečkui.

Kaip žinome, visi be išimties lietuviai padalinių vadovai pavaduotojus gavo iš Maskvos. Visi šie “pavaduotojai“ nelietuviai buvo galingesni už “fasadinius“ vadovus – lietuvius. Valstybės Saugumo departamente tarp 294 naujų darbuotojų buvo 44 žydai ir 92 rusai, kur viską

tvarkė NKVD instruktoriai, atvykę iš Maskvos.

MASINIŲ DEPORTACIJŲ PRADŽIA

Pirmuosius masinių deportacijų smūgius pajuto vakarų Ukraina ir vakarų Gudija – tai teritorijos, kurios priklausė Lenkijai. Vien per 1940-tus metus ten įvyko trys masiniai gyventojų trėmimai: II. 9, IV. 9–14 ir VI. 29. Bendras tremtinių skaičius sudarė apie 1 milijoną asmenų.

Po to Maskva trėmimo darbą pradėjo Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Per vieną parą iš Lietuvos buvo ištremta 34, 260 žmonių. Lietuva per tris paskutines okupacijas neteko trečdaliao tautos (DRAUGAS Nr. 95, 1995. V. 17).

Instrukcija pabaltiečių deportacijoms buvo paruošta Maskvoje 1941 metų birželio 4 d. Tam darbui atlikti teko mobilizuoti enkavedistus ir čekistus iš Gudijos, iš Ruijos ir kitų vietovių.

Sovietų Sąjungoje nieko nebuvo daroma be centro direktyvų. Maskvos įsakymu 1941 metų birželio 14-tai auštant, apie trečią valandą nakties visame Pabaltijyje prasidėjo masiniai areštai nenusikaltusių žmonių. Be teismo sprendimo, prasidėjo deportacija į Sibirą.

Vergų prekyba Afrikoje anuomet buvo žmoniškesnė, nes ten negaudė vaikų, senukų, ligonių negrų, gi Maskva barbariškai nepaisė jokio žmoniškumo!

Jei šiandieną iš Pabaltijo liuksusiniuose vagonuose pradėtume namo vežti kolonistus rusus, koks didelis triukšmas kiltų pasaulyje, nes “laužomos žmogaus teisės” . . . Bet kai anuomet Maskva mus trėmė gyvulių vagonais – visas pasaulis tylėjo. . . Tuo metu pasaulio dėmesys buvo sutelktas į vokiečių okupuojamą Paryžių,

TRĖMIMO PROCEDŪRA

Vietinis komunistas lietuvis arba žydas, lydimas dviejų raudonarmiečių, įsiveržęs į staiga pažadintos šeimos namus, duodavo įsakymą per 15 ar 30 minučių pasiruošti tremčiai. Liepdavo kelionei pasiimti maisto dviem savaitėm, drabužių bei virtuvės inventoriaus. Leido asmeniui ar šeimai viso pasiimti iki 100 kg.

Kiekviena suimta šeima, lija ar nelija, privalėjo pasiekti geležinkelio stotį per 2 valandas. Stotyse vyrus, šeimos galvas, atskirdavo nuo šeimos. Tragiškumas buvo neapsakomas.

Į gyvulinius vagonus suvarydavo nuo 24 iki 50 tremtinių. Ešeloną turėdavo sudaryti 50 arba 55 vagonai, bet ši norma dažnai buvo viršijama, pvz. Vilkaviškyje tremtinių ešeloną sudarė 80 vagonų, kuriuos traukė ir stūmė du garvežiai.

Toks masinis nekaltų žmonių trėmimas iš savo gimtojo krašto su-

krėtė visą tautą! Valentino Gustainio nuomone, tai buvo sprendimas arba sabotazininų, arba begaliniai kvailų žmonių! Priešo pasienyje esančią tautą įerzinti karo išvakarėse buvo beprotiška! Tad nenuostabu, kad lietuvių tauta galutinai nusigrėžė nuo Sovietų ir žvelgė į vokiečius, bent pradžioje kaip į išlaisvintojus! Kai po kelių metų Raudonoji armija artėjo, daugelis lietuvių bėgo į vakarus, arba ėjo į mišką partizanauti.

ŽYDŲ KVISLINGIŠKUMAS

Tenka priminti liūdną faktą: nei žydas BERIJA, nei rusas DEKANOVAS nežinojo, kuriuos lietuvius reikia areštuoti ir likviduoti; šį išdavystės darbą atliko patys lietuviai arba žydai.

Kur žydai turėjo geriau, negu laisvoje Lietuvoje?! Juk jiems Vilnius buvo tapęs antrąja Jeruzale! Lietuvos žydų mokslininkai ir jų seminarijos pirmavo Europoje! Bet, kaip pastebi pulkininkas Petraitis ir Kauno burmistras Palčiauskas, žydų dauguma nerodė noro pramokti lietuvių kalbos. Jie mieliau kalbėjo rusiškai arba lenkiškai, bet tik ne lietuviškai. Kai Stalino Raudonoji armija pradėjo invaziją į Lietuvą, mes visi matėme – kaip Lietuvos žydai okupanto karius pasitiko su gėlėmis. Kai okupantas organizavo lietuvių tautos persekiojimą, tardymą, kankinimą ir trėmimą – mūsų žydai buvo nuoširdžiausi okupanto bendradarbiai, talkininkai.

Niekas pasaulyje nepateisina kvislingiško elgesio! Kodėl lietuviai turėtų būti akli žydų kriminalui?! Kaip visas pasaulis, taip ir mes – nepritariame nei lietuvių, nei žydų, nei kitų tautybių kvislingams (žiūr. VIDKUN QUISLING 1887–1945, Liet. Enc. 13: 475, Boston, 1958).

Kalbant apie Lietuvos žydų kvislingiškumą, prisimename:

Kauno Saugumo rūmų kvotų skyriaus viršininkas buvo žiaurus žydas RAZAUSKAS.

Šio kalėjimo raštininko pareigas ėjo žydas.

Kalėjimo kalinių gydytojas buvo žydas.

Kalinių prižiūrėtojai – žydai.

Kaliny pulk. Petraitis savo atsiminimuose rašo, kad tardymo metu žydai ir enkavedistai buvo neapsakomai žiaurūs (106 psl.).

Kokią didžią galią turėjo žydai, mes matome iš šio reikšmingo fakto: kai tardymų skyriaus viršininkas žydas Razauskas įeidavo į kvotų kambarį, visi – net ir rusai pareigūnai – privalėdavo pagarbiai atsistoti.

BADAS, ŠALTIS, NUŽMOGINIMAS

Ešelonams artėjant prie Uralo kalnų, pradėjo duoti ne tik vandens, bet ir virto valgio: makaronų, košės ir retkarčiais duonos. Nuo bado, šalčio ir nužmoginimo išvarginti žmonės tapo ligų ir mirties aukomis. Pir-

miausia ėmė mirti kūdikiai ir vaikai. Per kelias savaites išmirė 25% vaikų. Buvo dienų, kad net ligoniams neduodavo vandens. Teko naudoti sniegą ir ledą. Nuo bado buvo ginamasi vogtų avižų kisieliu.

Okupantas išvežamus iš Lietuvos žmones skirstė į tris kategorijas: a) tremtiniai, b) politiniai kaliniai ir c) kriminalistai.

Skirtinga kategorija diktavo skirtingas dyvenimo sąlygas. Tos sąlygos priklausė ir nuo klimato, kuris Sibire yra labai įvairus. O kad apžvelgti minėtas tris kategorijas bei klimato įvairumą, vienos paskaitos rėmuose neįmanoma. Tad, bent prabėgomis prisiminkime išvežtųjų vargus.

Kai išsėkė, išbadėję po Sibirą varomi nebeįstengdavo paeiti, tai humaniškesni sargybiniai leisdavo jiems įsikibti į arklio uodegą.

Tomsko lageryje iš bado išmirė daug kalinių. Jaunesnieji kaliniai, bijodami iš bado numirti, užmušdavo senesnius kalinius ir jų mėsą valgydavo.

Iki 1948 metų mirusių kalinių lavonus laidodavo nuogus, be karstų. Po to ėmė laidoti su apatiniais baltiniais. Čia gyvieji kaliniai įžvelgė žmoniškumo prošvaistę.

Po kurio laiko buvo leista bendrauti su vietiniais gyventojais – altajais. Šie atvežtais lietuviais nesidomėjo. Žiemą vasarą jie dėvi kailinius, mėgsta arklieną, iš pieno gamina naminę. Jie labai nešvarūs, nesiprausia, daugumas utelėti. Iš vienodos aprangos sunku atskirti vyrą nuo moters. Jie kapinių neturi, laidoja mirusius kur pakliuvo. Čia rusai švarūs, kas šeštadienį vanojasi pirtyje, o altajai nesimaudo.

Kalbant apie rusų švarumą mūsų dienomis: Šių metų gegužės mėnesio pabaigoje Maskvą slėgė neįprasti karščiai, temperatūra siekė 90 laipsnių Farenheito. Užsienio korespondentai stebėjosi, kad visa Maskva dvokė prakaitu . . .

Altajaus kalnų karvės skiriasi nuo Lietuvos karvių, melžiant jos pieną atleidžia tik tada, jei šalia stovi veršiukas. Altajai iš nugaišusių veršiukų padarydavo iškamšas ir pastatydavo prie karvės. Taip jie prisimelždavo sau pieno.

Čia išbadėję arkliai buvo nusilpę, kaip ir ištremtieji, pvz. begeriant upelio vandenį, arklys sukniumba ir nebeįstengia atsistoti. Jį pakelti ateidavo žmonės.

Kartą badaujantis lietuvis paprašė viršininko ruso saujelės druskos. Gavo atakymą: “Ši druska yra skirta ne žmonėms, bet arkliams. Mums čia arkliai vertesni, negu žmonės. Druskos negausi!”

Iš Altajaus kalnų 1942 m. išvežė į tolimosios Lenos upės žiotis. Tai

šalčiausias regionas visame Sibire. Į negyvenamą amžino įšalo salą atvežė kelis šimtus lietuvių ir kelis šimtus suomių. Prasidėjo poliarinė naktis. Nuo bado, šalčio ir ligų pradėjo žmonės mirti, ypač suomiai.

Kalėjimuose per 10 metų kasdieną kaliniams duodavo 600 gr. duonos, 13 gr. cukraus, pusę litro kruopų sriubos ir saujalę mažų sūdytų žuvų. Mėnesiui duodavo 1.5 kg. arklienos.

Nuo 1949–50 metų kalinių drabužiai, apavas ir maistas pagerėjo. Sumažėjo kalinių mirtingumas.

Tenka konstatuoti, kad Stalino iškankinti žmonės tikėjo į spiritizmo seansus, į horoskopo pranašystes, į čigonių aiškiaregystę, į kortų būrimą, į sapnų aiškinimą. Kaliniai taip buo ištroškę žinių, kad jiems nebebuvo svarbu iš kur tos žinios ateina – iš gerųjų ar piktųjų dvasių.

STALINUI MIRUS

1953 m. STALINUI mirus ir likvidavus Beriją, Sibire papūtė kitokie vėjai!. Politinius kalinius pradėjo laikyti žmonėmis. Buvo panaikinti lageriai. Pirmą kartą po kiek metų dingo į nugarą įremtas šautuvas. Tai neapsakomas jausmas! Kalinių kategoriją pervedė į tremtinių kategoriją. Kompartijos XX–sis suvažiavimas pasmerkė STALINO KULTĄ! Už tai visi turime būti dėkingi N. CHRUŠČIOVUI! Tam atsiekti reikėjo ne vien dorinės sąžinės, bet ir politinės drąsos!

Šių naujovių poveikyje, išvežtųjų nuotaika giedrėjo. Jie net rasdavo noro dainuoti, ypač ukrainiečiai ir rusai.

Materialinės kalinių sąlygos 1945–49 ir 1954–55 metų taip pasikeitė, kad jų net palyginti nebeįmanoma.

Tremtiniui Valentinui Gustainiui buvo oficialiai pranešta, kad jis ir jo šeima gali išsiimti pasus ir laisvai važinėti po visą Sovietų Sąjungą. Pasai buvo gauti 1956 liepos 5. Nutarta grįžti namo į tėvynę Lietuvą! Liepos 24 jie jau buvo Kaune! Praslinkus virš dešimt metų, t. y. 1967 m. kovo pabaigoje iš Maskvos atėjo Aukščiausio teismo dokumentas, kuriuo pranešama, jog Gustainio byla nutraukiama, nes nerasta jokie nusikaltimo. Valentinas Gustainis reabilituotas. KAZĮ SKUČĄ Lietuva reabilitavo 1990 metais, o Maskva tai atliko 1991 metais.

Pabaigai viena trumpa pastaba. Šių metų gegužes mėnesį St. Peterburge, Floridoje, viešėjo iš Lietuvos nuo Kėdainių vienas jaunas, energingas katalikų kunigas. Klube valgėme su juo kartu pietus, jo užklausa: “Kodėl Lietuva nesirūpina susigrąžinti iš Sibiro savo tautiečių? Svečio kunigo atsakymas buvo sekantis: “Sibire, praslinkus keliems dešimtmečiams, dauguma mūsų tautiečių surusėjo. Ten lietuviai nebemoka kalbėti lietuviškai, jie net galvoja rusiškai. Jie neturi jokio sentimen-

to Lietuvai. Tad ir Lietuva neturi sentimento jiems“. Kaip matome, nutautėjimas mus slopina ne vien VAKARUOSE, bet ir RYTUOSE.

Liūdnu faktų apžvalgą baigiu.

Hansas Janužys

VIEŠNAGĖ BRANGIOJE, LAISVOJE IR NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

Jau trečią kartą man buvo leista aplankyti savo taip brangią, laisvą ir nepriklausomą Lietuvą. Kaip visuomet, taip ir šį kartą skridau su Northwest Airline iš Kalifornijos į Frankfurtą, o iš ten su Lithuanian Airline – per Palangą į Vilnių. Išvykau 1995 m. liepos 14 d.

Vilniuje mane pasitiko gražus būrys pažįstamų ir draugų. Jų tarpe mokytojas p. Leonas Vacbergas ir didelis patriotas bei veiklus Reformatų Bažnyčios darbuotojas inžinierius p. Donatas Balčiauskas su šeima. Taip pat teko ilgai pasikalbėti ir su buvusiu “Dirvos“ redaktorium p. Baliu Gaidžiūnu, kuris neseniai persikėlė gyventi į Vilnių iš Klevelando.

Po trijų dienų, važiuodamas puikiu plačiu Žemaičių plentu į Klaipėdą, grožėjausi švaria Lietuvos gamta, gėrėjausi puikiais vaizdais. Uostamiestyje aplankiau savo gimines, draugus ir drauges.

Kadangi mano Kolega mokytojas p. Jurgis Reisgys su savo palydovu – sūnum – atvyko į Klaipėdą iš Australijos taip pat tuo pačiu laiku, tai, susitikę mano sesers Katrytės namuose, ilgai šnekėjome apie mūsų Lietuvos praeities ir dabarties nepriklausomybės laikus. Aplankė mane ir istorikas p. Alvinas Kenėšis, kuris renka žinias ir daug rašo apie Prūsų Lietuvos ir Klaipėdos krašto praeitį ir senovės simbolius. Jo puikūs istoriniai straipsniai atspausdinti neseniai Dr. Berndt Seite (Mecklenburgo ir Pomeranijos Ministras Pirmininkas) išleistoje knygoje “Mare Balticum“.

Kaip ir p. Jurgis Reisgys, taip ir aš, nebesiorientavome Klaipėdos mieste. Naujamiestyje, važiuojant link Priekulės, išrikiuota šimtai vieno ir to paties stiliaus daugiaaukščių gyvenamųjų namų, kurių kokybė nėra labai gera. Susimąstęs, mano draugas sako: “Nebesusigaudau šioje

Klaipėdoje – kuri man buvo miela ir artima prieš 50 metų. Šiandien čia tiek tų “kazernų” privaryta: – kurios po metų kitų sugrius, kaip tas baisus komunizmas kad sugriuvo. . .“

Mano geras draugas p. Jurgis Aušra, kuris pereitais metais mane vežiojo savo puikia mašina po visą Klaipėdos Kraštą, ir kuris šiandien yra tas naujas energingas Klaipėdos apskrities Valdytojas, pakvietė apsilankyti jo darbo kabinete Danės 17. Būdamas tikras Klaipėdos krašto lietuvininkų sūnus, tikiu kad jis savo energingu darbštumu ir labai simpatišku patriotizmu sugebės padaryti daug gero ne tik Klaipėdos krašto lietuviams, bet ir visai Lietuvai. Tokių pasišventusių lietuvių reikėtų daugiau Lietuvai turėti. Teisingai pasakė jo uošvienė ponja Ana Dugnienė (Reisgytė): “Eine Schwalbe macht keinen Sommer“. Kitaip sakant, tai reiškia: “Lietuvai gražią ateitį tik patys sukursime“.

Aplankius p. Jurgio Aušros administraciją, pajutau tą mielą tęstinumo atmosferą. Mat, praeitais Lietuvos nepriklausomybės metais jo artimas giminaitis p. Martynas Reisgys buvo Klaipėdos Krašto Direkto­rijos Pirmininkas. Tuo laiku buvo išvystytas tikras “žydėjimas” visose srityse ne vien Klaipėdos Krašte, bet ir visoje laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvoje. Jeigu tas tęstinumas, vienybė, darbas ir patriotiškas pasiaukojimas bus vėl atstatytas, tad visa lietuvių tauta netrukus galės savo atsiiektais vaisiais pasigėrėti. . .

Susitiko Klaipėdoje (19. 7.95). Iš dešinės: istorikas A. Kenešis – Klaipėda, Jurgis Reisgys – Australija, Hansas Janužys CA – USA, A. Reisgys – Australija. Foto H. Janužys

Ponia Milda Aušrienė, Klaipėdos Universiteto Jūrų Technikos Fakulteto vyr. asistentė tikrai yra ta varomoji jėga, kuri stengiasi užpildyti atsiradusį kultūrinį, meninį ir literatūrinį vakumą. Ji tuoj supažindino mane su garsiu Klaipėdos krašto lietuviu rašytoju p. Kostu Kauku, su kuriuo ilgai ir įdomiai kalbėjomės. Ponas Kostas Kaukus yra išleidęs daug įdomių dokumentinių ir, kartais, su satyriniu prieskoniu, knygų. Verta pasiskaityti šios K. Kauko knygos (kurios jau ir užsienyje yra gaunamos): "Parazitologija", "Rausvos Pamarių Rasos", "Šaukiantis Tylėjimas", "Tas ar ne Tas" ir t. t. Jose dažnai pastebimos lietuvininkų bėdos, kaip pavyzdžiui: "Supykę vokiečių naciai juos apšaukdavo lietuviškomis kiaulėmis, Sovietų pareigūnai juos vadino vokiečiais fašistais: atėmė jų žemę, sodybas, pačius gi masiškai trėmė į Sibirą. Kartais jie iš tikrųjų dar ir dabar neišmanėlių pavadinami vokiečiais. . ."

Kitas tos dabartinės tuštumos užpildytojas yra Vinco Kudirkos premijos laureatas, lietuvis patriotas, fotožurnalistas p. Bernardas Aleknavičius, kuris savo veikla ir plunksna gydo mūsų tautai bolševikų padarytas žaizdas. Su šiuo mielu lietuvių rašytoju taip pat turėjau ilgus ir draugiškus pasikalbėjimus Klaipėdoje.

Dešinėje: Vinco Kudirkos premijos laureatas, fotožurnalistas p. Bernardas Aleknavičius savo rezidencijoje su svečiu Hansu Janužiu.

8. 8. 95

Foto H. Janužys

Taip pat man teko garbė aplankyti Klaipėdos Universiteto Biblioteką ir įteikti kai kurias knygas. Susitikau su malonia, energinga bibliotekos direktore p. Janina Pupeliene. Džiaugiausi kad biblioteka jau turi daugybę knygų ir kito dvasinio turto. Tikrai visam tam labai trūksta erdvesnių patalpų.

*Klaipėdos Universiteto bibliotekoje: kairėje –
direktorė p. Janina Pupelienė su štabu, vidu-
ryje Hansas Janužys. Foto H. Janužys*

Lankantis pas Klaipėdos Apskritis Valdytoją, teko susipažinti su p. Alfonsu Žaliu – pirmininku Lietuviškos knygos – M. Mažvydo “katekizmo” – 450 metų sukakčiai paminėti organizacinio komiteto nariu. Ten pat radau ir p. B. Aleknavičių. Klaipėdos Apskritis Valdytojas p. Jurgis Aušra, padėkojo man už auką, įteikdamas organizacinio komiteto Padėkos Raštą.

*Iš kairės: Klaipėdos Apskr. Valdytojas p. Jurgis
Aušra ir p. Alfonsas Žalya įteikia padėkos raš-
tą Hansui Janužiui už auką Martyno Mažvydo
paminklo statymui.*

Klaipėda, 7.8.95.

Foto H. Janužys

Labai malonus susitikimas įvyko su Lietuvos Politinių Kalinių ir Tremtinių Sąjungos pavaduotoju p. Povilu Mileriu ir rašytoju B. Aleknavičium "Sąjūdžio" būstinėje Klaipėdoje. Jų nepailstantis darbas – pasišventimas įamžinti visus Lietuvos istorijoje bolševikų padarytus tragiškus žiaurumus – tikrai buvo jaudinantis momentas. Kitais metais Klaipėdoje bus pastatytas paminklas nukentėjusiems nuo nacių ir bolševikų paminėti.

"Lietuvos Politinių Kalinių ir tremtinių Sąjungoje" Klaipėdoje. Dešinėje – S-gos pirm. p. Povilas Mileris. Kairėje – H. Janužys.

Foto H. Janužys

Su pasibaisėjimu pastebėjau kad netoli Gargždų vilkų gaujos atvyksta naktimis. Rodos, iš Dauperų durpyno ir sudrasko avis ir karves. Kiek aš prisimenu, anksčiau vilkų ten nebūdavo. Kiti galvoja kad vilkai atvyksta iš Baltarusijos. Paklausius kelis ūkininkus ar jie jau pranešė valdžiai apie šitą dalyką, visi atsakė neigiamai, nes netiki kad valdžia gali ką nors padėti. Būdamas Klaipėdoje, pasikalbėjau su Valdytoju p. J. Aušra, kuris padėjo man už suteiktą žinią ir pažadėjo vilkus "sutvarkyti". Tik bendrom jėgom ir visų pastangomis galima kiekvieną problemą išspręsti... Neveltui Klaipėdos policijos Viršininkas per televiziją dažnai prašo gyventojų pranešti apie visus miesto ir apylinkės nusiskundimus – kad būtų galima visus nusikaltėlius pagauti ir juos tinkamai nubausti.

Kitą, labai keistą, situaciją pergyvenau Klaipėdoje. Kaip mes visi žinome, Lietuvoje dažnai dingsta pašto korespondencija. Du mano stori laiškai su fotonuotraukomis, rašyti Klaipėdos mėrui, taip pat dingo. Kai

kurie net pateisina tokį laiškų vogimą, sakydami, kad "jie nedaug uždirba, todėl ir vagia" . . .

Vieną puikų rytą nusprendžiau paskambinti į Kaipėdos paštą ir pranešti (jeigu jie dar nežino!) kad laišakai dingsta Klaipėdoje. Sužinojusios mano užmojų, mano miela sesutė ir jos dukra šoko man į tarpą ir prašė manęs, dėl Dievo baimės, neskambinti ir nesiskųsti, sako, tada mes visiškai nebegausime laiškų iš užsienio. Tokioje situacijoje būdamas, tikrai suabejojau – ar aš esu čia laisvoje Lietuvoje, ar kur nors KGB stovykloje? . . . Dabar jau tikrai nusprendžiau tučtuojau paskambinti ir rimtai pasikalbėti su Klaipėdos miesto centrinio pašto viršininku. Išdėsčiau jam mano ir kitų nemalonią tarptautinę situaciją. Pašto viršininkas man labai draugiškai padėjo už logiškai nušviestą padėtį, ir pažadėjo viską patikrinti, nusikaltėlius nubausti, patikimesnius tarnautojus parinkti. Šitoks pašto viršininko nusistatymas mane labai patenkino.

Teko girdėti kad kaikurie žmonės pateisina net žiaurius bolševikų trėmimus į Sibirą, sakydami: "Jie neblogai gyveno Sibire, o dabar ir čia parvykę gerai gyvena". Atrodo kad kai kuriems žmonėms dar reikės ilgo laiko kol jie nusikratys tą bolševikų propagandos įkvėptą mentalitetą. O kartais stebina ta visai vaikiška betvarkė. . .

Vienas iš šių metų svarbių įvykių Klaipėdoje buvo Jūros Dienos šventė, į kurią atvyko ir šalies Prezidentas Algirdas Brazauskas. Nuleidžiant į jūrą gėlių vainikus, buvo pagerbti žuvę jūreiviai. Energingas Klaipėdos miesto meras p. Silverijus Šukys iškėlė Lietuvos valstybės Karinių Jūrų Pajėgų ir Jūros Dienos šventės vėliavas, sakydamas: "Vėliavos keliamos džiaugsmo ir skausmo valandomis. Tegul mūsų mieste būna daugiau džiaugsmo!"

Kitas gražus įvykis buvo "Mis Kurortas, 1995" rinkimai Palangoje. Įspūdingas vaizdas, stebint gražuoles lietuvaites vilkint tautiniais rūbais, balinėmis suknelėmis, maudymosi kostiumėliais! . . . Puikūs solistų Noreikos ir Dambrauskaitės lietuviški duetai iškart sužavėjo visą gausią publiką. Nugalėtojos karūna buvo uždėta klaipėdietei Ramunei Budytei.

Dar prieš iškeliaujant į Lietuvą Kalifornijoje, mane nustebino keistas Lietuvos valdžios potvarkis. Perkant bilietą skridimui į Lietuvą iš Frankfurto į Vilnių per Palangą, nustebau, kad Palangoje neleidžiama išlipti (norėjau iš Palangos vykti tiesiog į Klaipėdą). Nors Lithuanian Airline lėktuvas nusileidžia Palangoje, bet Lietuvos Vyriausybė neduoda leidimą išlipti iš lėktuvo. Ne tik tai, reikėjo čia, Kalifornijoje, pirkti bilietą iki pat Vilniaus, kas žymiai brangiau kainuoja. Reiškia, negaliu

išlipti Palangoje net pirkęs bilietą iki Vilniaus ir, po ilgos varginančios kelionės, vėl turiu vargti kelias valandas darydamas tą patį kelią atgal.. Neveltui daugelį senesnių ir silpnesnių keleivių atbaido tokie nelogiški, ne keleivių patogumui skirti potvarkiai. Prašiau Susisiekimo Ministerijos peržiūrėti ir sutvarkyti šį reikalą.

Šilutėje aplankiau p. Bundelių giminaičius: Dr. Vytautą Vaičekauską ir jo simpatišką žmoną Ziną su šeima. Jie taip pat pergyveno ilgus nekaltų tremtinių vargus Sibire. Dr. Vytautas Vaičekauskas dabar yra aktyvus Lietuvos Politinių Kalinių ir Tremtinių Sąjungos, Šilutės skyriaus pirminikas, kuris renka istorinę medžiagą apie nakaltus bolševikų tremtinius.

Puikus, naujas "Pajūrio" viešbutis ant Baltijos jūros kranto Giruliuose, 8 klm. nuo Klaipėdos.

Foto H. Janužys

Neseniai Amerikos lietuvių laikraščiuose skaitėme Lietuvos Ministro Pirmininko p. Adolfo Šleževičiaus kreipimąsi, kviečiantį išeivijos jaunimą grįžti į tą dabarlaisvą ir nepriklausomą Lietuvą, nes "Lietuva laukia jų proto, žinių ir širdžių". Kodėl tik dabar? Kodėl tik jaunimas kviečiamas? Kodėl ne prieš 4 metus? Kodėl ne visus? Kodėl ne demokratiškai, be diskriminacijos? Atrodo, kad rašytojas J.D., Anglijoje, rašydamas į "Lietuvos Rytas" laikraštį, teisingai pastebėjo: "Tai kodėl nesikviečiate visos išeivijos? Kuo išeivija jums nusikalto? Išeivijos jau-

nimas turi būti laiku perspėtas apie jam spendžiamus spąstus. . .“
Morgan Hill, California

1995. 9. 27

P. S. : (1) Jeigu norite Lietuvoje ilgiau lankytis negu tris dienas, tada galite apsistoti puikiame "Pajūrio" viešbutyje Giruliuose, Šlaito 18-a, kuris randasi 8 kilometrai nuo Klaipėdos, ant Baltijos jūros kranto. Gausite kambarį, lovą ir maistą vienai dienai už labai prieinamą kainą – tik 50 litų. Kreipkitės raštu, ar telefonu 290154, arba Fax 290137.

(2) Jeigu turite atliekamų vertingų mokslui knygų, prašau jas siųsti: Klaipėdos Universiteto Bibliotekai, S. Neries 5, Klaipėda 3799, Lietuva c/o Direktorei Janinai Pupelienei.

Irena Skomskienė

IŠ MUZIKOS RENGINIŲ LIETUVOJE

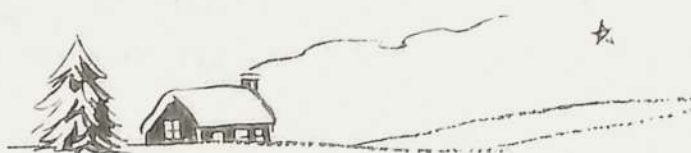
"Tyloj Tu švenčiamasis"

taip įvardinčiau evangelikų giesmių koncertą – pradžią konferencijos, skirtos lietuvių raštijos pradininkams profesoriams A. Kulviečiui ir St. Rapolioniui (1995. 06. 06 Vilniuje, M. Mažvydo bibliotekoje. Konferenciją rengė Lietuvos Reformacijos Istorijos ir Kultūros draugija).

Giesmės betarpiškai įjungė auditoriją į tą dvasinę būseną, kuri buvo reikalinga konferencijai, pagarbai ir meilė šiems iškilioms asmenybėms koncerto forma. Nuostabiau ir būti negalėjo, nes repertuaras – ypatingas: Mažvydo choralas "Gyvenimą tas turės pašlovintą", mazalietuvių giesmė "Tyloj Tu švenčiamasis," harm. Vlodo Jakubėno (1959 m.) ir kitos kurių klausės mirties patale prof. A. Kulvietis t.y. prašė jas giedoti iki numirs.

Konferencijoje šias giesmes giedojo Vilniaus evangelikų reformatų bažnyčios choras, diriguojamas Tamaros Blažienės. Be minėtų giesmių choras dar atliko Regerio Makso "Tebūnie tavo karalystė," Bacho, Filipo Emanuelio pugatto "Alleliuja", negrų spiritualą "Šventa vakarienė", Mensingo Elerhart "Tėve mūsų" (akomponavo Birutė Šernaitė), švedų liaudies giesmę "Koks Didis Tu."

Vilnius.

GENDER ROLES IN LITHUANIAN WAR SONGS

Through times of war and civil disturbance, Lithuanian folk song was deeply imbedded in the hearts of its people. Men and women of all ages carried with them the songs which gave them courage and soothed their sadness. This work will examine Lithuanian song of war. The majority (of these) concentrate on feelings and emotions when war brings tragedy to one's family and country. Actual events which occur on the battlefield are found in few works. The goal of many war songs is depiction of separation, grief and sadness when a loved one is departing for the battlefield.

Wars against the Teutonic Knights (14th century) and Swedish invaders (17th century) are often patriotic while songs of freshly recruited soldiers during the Russian occupation (19th century) are tragic and depressing. This work is based on songs preserved by my grandmother and mother, as well as those gathered by Lithuanian folklorists. The image of woman in the war songs portray women in three different roles: the mother, the sister and the soldier's girlfriend. The mother's image is a lamenting, crying, grieving woman. Often she has three sons who are now departing. She is crying in farewell to her freshly conscripted sons. A son asks his mother: "My old mother, was this so long ago, was this so long ago, when the recruits were taken off the war?" Before his death he speaks to his mother: she is his warmth and comfort. This caring mother is a frequent poetic element in many of these songs. Before the son leaves, the mother may bring him a special handmade shirt of the cleanest white linen. The linen - of flax - is widely grown in Lithuanian fields and is one of the symbols representing Lithuanian traditions. The mother sits day and night at the window waiting and praying for her soldier to return.

There are several songs in which the mother plays a different role. She promises to marry her daughter to a soldier, even thou-

*) *Simona Mačiukaitė, reformatė iš Lietuvos, laimėjusi stipendiją ir jau kelinti metai mokosi Dubuque, Iowa, presbyterijonų įstai-goje University of Dubuque. Šių 1995 m. pradži oje ji pristatė savo darbą, kurs rišasi su Lietuvos folkloru, to universiteto Graduate Student konferencijoje. Iš ilgo 13-kos psl. rašinio parinkome ištrauką.*

gh it is against her daughter's will. The daughter is left lamenting and grieving about her pain when she marries that soldier. In contrast, sisters bring a different perspective to the departure of their brothers. The sister is more patriotic and hopeful. In numerous examples, the sister brings her brother his sword and his horse.

"One sister prepared the brother / the other sister prepared the horse / the third one opened the gates." A sister exhorts: "Wake up, dear brother, do not sleep / Saddle the gray mare / Saddle the gray mare / Don't be late for the war." While awaiting their brother's return, his sisters "made a hole in the ground by standing for such a long time upon the hill / Leaning on the golden fence / leaning on the golden fence." There are songs depicting the lonely sisters who, having lost their brothers in the war, now have the responsibility of caring of the farm and the household.

A soldier who goes off to war always leaves behind a woman who grieves and promises faithfully to write him letters. Girlfriends grieve their abandonment. Often they wait at the gates or look through the window hoping for a glimpse of him. They bring water and hand-made towels to their men, details which in Lithuania symbolize feminine love and care. If their men die, the women hope that they will not "die alone on the battlefield in a foreign land" but rather in their loving arms, songs tell of women wandering for days looking for their dead. Lithuanian culture highly values the care of the dead and their graves.

The father is depicted with great sensitivity and warmth. Like the sisters, the father prepares the son for his departure, often "crying abundantly." The father helps with his son's horse and gives encouraging words, also words of advice. An old father tells his son: "Do not run, but hold your ground on the battlefield. Do not shiver with fear." The loss of a son is a great loss for the father, as Lithuania is a highly agricultural country. Many people are needed to work the land. Many generations of young men disappeared because of wars with foreign invaders. In one song "the father rejoiced in his young plowman (but) he is not your son any longer, he is not your plowman any longer, he is now the King's soldier."

The father laments the loss of his helper especially in case of his death. In one song the father recalls past events:

"The father is raising his one and only son -

A helper for himself, a soldier for the King.

My son hasn't grown yet, my one and only son,
 But the soldiers surrounded him, they caught him
 My one only son . . .
 They put him, my one and only son
 In the front line, they shot him.
 With the first shot from the rifles.
 His little head fell down like a little cabbage,
 The blood was spilling like fresh water,
 He dropped, fallen like an oak-tree in the woods.“

When he is leaving for battle, the whole family gathers to see the soldier off. In some songs the men understand that they may perish but nevertheless are anxious to leave. Their cause is just and their country needs them. They are not afraid to die but are reluctant to leave their beloved women grieving. “The riflemen happily marched off with song.” In other songs they may depart crying, asking their mothers why they were born in to this world. They do not want to face the opposing army and ask “My dear mother, why was I not born to be a gray stone?”

Lithuanian war songs are often sung separately by men and women, not simultaneously. Men will ask certain questions, and the women will sing in replay. Repetition, in its different forms, adds a deeper sense of tragedy in some song motifs. The civil disturbances associated with the breakdown of the Soviet Union in the 1990's saw a revival of Lithuanian song, especially patriotic songs originally written for use in battles against a foreign invader. They inspired the hearts of man and woman who were preparing for a peaceful fight for freedom. A strong tradition of song was, and is, a major force in Lithuania's post-Soviet cultural blossoming.

PANAUDOTI ŠALTINIAI:

- Balys, J. LIETUVOS TAUTOSAKOS SKAITYMAI. Tuebingne, Patria. 1848. (147-189).
 Biržiška, M. LIETUVIŲ DAINŲ LITERATŪROS ISTORIJA. Vilnius, Žai-
 bo spaustuvė. 1919. (84-86).
 Janonis, J. BIRŽŲ KRAŠTO TAUTOSAKA. Vilnius, Vaga. 1982. (281-
 286).
 Jonynas, A. LIETUVIŲ TAUTOSAKA. Antrasis tomas. Vilnius, Mintis.
 1964. (268-336).
 Juozėnas, D. LIETUVIŲ KARIŲ DAINOS. Vilnius. 1989. (4-50).

Juška, A. LIETUVIŠKOS DAINOS. Trečias tomas. Kaunas, Požėlos spaustuvė. 1954. (69-137).

Čiurlionytė, J. LIETUVIŲ LIAUDIES MELODIJOS. Kaunas. 1938. (14-203).

Juozas Skomskis *)

KULTŪROS PAMINKLŲ KURIOZAI

V-49

Lietuvos TSR VILNIAUS MĪSTO DARBO ŽMONIŲ DEPUTATŲ TARYBOS VYKDOMASIS KOMITETAS Lietuvos pr. 33/1 Tel.: 3-01-03, 3-04-54 ir 3-12-07		Литовские ССР ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ ВИЛЬНОВСКОГО ГОРОДСКОГО СОВЕТА ДЕПУТАТОВ ТРУДЯЩИХСЯ Пг. Ленина, 33/1 Тел.: 3-01-03, 3-04-54 и 3-12-07
--	--	--

№ 1-1620/130
d. J. Jakubavičius
Kesthis išbraukti
vietoje
Vilnius - Bismark, kv. 21, m. 22.
g. Juodis
D. Štalauskas
V. Sašauskas

LITUVOS TSR KULTŪROS MINISTERIUI
dr. L. Šepetini

Vykstant Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1972 m. gruodžio 12 d. potvarkį Nr. 956-p, Vilniaus miesto Tarybos vykdomasis komitetas dar šiais metais turi pradėti Civilinės metrikacijos rūmų statybos ir montavimo darbus. Tačiau rūmų statybos vietoje (Kalinausko g. 21) yra buvusi Šilthauso koplytėlė - mauzoliejus, kuri tik 1972 m. buvo įrašyta į vietinės reikšmės architektūros paminklų sąrašą. (Rišės Nr. 48) Vilniaus miesto Tarybos vykdomasis komitetas prašo išbraukti minėtą pastatą iš vietinės reikšmės architektūros paminklų sąrašo ir leisti buvusią Šilthauso koplytėlę nugriauti.

Vilniaus miesto Darbo žmonių deputatų tarybos vykdomojo komiteto
p i r m i n i n k a s
(Hyttaiat)
V. Sašauskas

Dokumento kopija

Štai jums tipiškąs dvidešimt trejų metų "vaizdelis", iš kurio kaip dainos, sako, žodžio neišmėsi.

Dokumente, kurį čia skelbiame, rašoma, jog LTSR Ministrų Tarybai nutarus statyti Vilniuje civilinės metrikacijos rūmus ir galingu pirštu parodžius vietą, miesto vykdomoji valdžia po dešimties dienų (stebėtiną paklusnumą! J.S.) pasiraityto rankoves ir - pirmyn!

O dabar prašome pažiūrėti į buvusią Vilniaus evangelikų-reformatų kapinaičių koplyčią, pastatytą 1816 m. Projekto autorius K. Šilthauzas. Ji irpasipyne po Vilniaus darbo žmonių deputatų tarybos vykdomojo ko-

*) *Ištraukos su autoriaus sutikimu*

miteto pirmininko Sakalausko numatyto čia, ant žmonių kaulų, senosios architektūros paminklo vietoje, naujo statinio kojomis. Todėl Lietuvos TSR kultūros ministras Lionginas Šepetys (keleto menotyros knygų autorius – J.S.), kaip perskaitėte rezoliucijoje, ją įvertina taip: “Reikia išbraukti” ... (Iš valstybės saugomų architektūros paminklų sąrašų ir gyvenimo. Apie kapines, t. y. žmonių atminties šventą vietą, supranta ma, jokie žodžio ir negalėjo būti – J. S.) “ ... Nes ši statyba labai reikalinga”.

Įsakymo vykdytojams nieko kito neliko, kaip paklusti. Tą mes irgi matome “senojo pasaulio griovimo ir naujojo statybos meto” nuotraukoje.

Buvusi ev angeliku reformatų kapinių koplyčia K. Kalinausko g.21

Prabėgus tik vienai savaitei po V. Sakalausko rašto, tas pats LTSR kultūros ministras L. Šepetys atsako pirmajam raštu 1-1620-20, kurio pabaigą ciuojame: “Ši koplytelė sąrašuose buvo palikta iki Civilinės metrikacijos rūmų statybos pradžios, o jai prasidėjus iš vietinės reikšmės architektūros paminklų sąrašų ją išbraukėme”.

Amen. Reikalas baigtas. Galima į stalčių.

Ir vėl tipiškas vaizdelis: kultūros ministras paskutiniu citatos žo-

džiu meluoja. Šilthauso koplytėlė, nugriauta 1973 m., iki šiolei vietinės reikšmės architektūros paminklų sąrašė tebeturi numerį 49. Ją, jau trečią dešitmetį velionę tebesaugo tie, kurie... nugriovė. Argi ne kuriozas!

Kitas Vilniaus kuriozas – koplyčia–mauzoliejus Pyimo g. 7. Pastatyta 1777 m. kaip Šrioterių šeimos mauzoliejus irgi buvusiose toje vietoje evangelikų – reformatų kapinėse.

Buvusi koplyčia–mauzoliejus Pyimo g. 7

Paskutinį kartą remontuota 1958 m. Vietinės reikšmės architektūros paminklų sąrašė buvo įrašyta 50 numeriu. Nugriauta 1980 m.

Procedūra, matyt, buvusi ta pati.

Tik monstras, užėmęs jo vietą, – kitas. Koplyčia–mauzoliejus kliudė tarybinių partizanų ir pogrindininkų paminklui, kurį žmonės “balvo-nais” ir “paltų grupe” pravardžiavo. (Dabar, likimo ironija, ir šis paminklas nugriautas. Istorija kartojasi – J. S.). Nesikartoja tik viena: už Šrioterių koplyčios – mauzoliejaus nugriovimų, kad neatrodytų, jog tai padaryta savavališkai, kaltininkai nubausti (cituoju iš rašto Vilniaus

m. kultūros valdybos buhalterijai): A. P. Jackūnas – 80 rub. J. B. Steponkutė – 80 rub. A. P. Palileika – 50 rub. A. V. Samuolis – 30 rub.

Deja, prieš penkiolika metų nugriautasis senasis paminklas ir šiandien tebesaugomas tų pačių griovėjų, turi sąrašų numerį 50.

Tokių kurioziškų paminklų istorijų Lietuvoje knibždėte knibžda.

Raimondo Urbakavičiaus nuotraukos

DIENA 1995 m. Nr.57

Kun. dr. E. Gerulis

KAS YRA LAISVĖ?

Istorija rodo, kad žmogui laisvė yra brangesnė net už gyvybę!

Tad, kasgi yra LAISVĖ, apie kurią sukasi ne vien pavienių asmenų, bet ir tautų istorijos ratas? Kokia laisvė egzistuoja tarp Dievo ir žmogaus?

Atsakymą čia rasti nėra lengva, nors jo ieškojo žymiausi mąstytojai nuo Origeno iki Bartho.

Laisvės apmąstymo kelias veda į Dievo absoliutinį suverenumą, į predestinaciją ir determinaciją, nors ir žinome, kad Dievas, tverdamas žmogų, davė jam laisvą valią. Dievas norėjo žmoguje matyti savo draugą, o ne robotą (Iza 55: 9; Ps 92: 5; 104: 24; 139: 17).

Laisvė viešai reikštis, arba SOCIALINĖ LAISVĖ yra gana nesenas žmonijos atsiekimas. Ne paslaptis, kad senovės graikų laisvė buvo tik privilegijuotiems piliečiams. Graikų santvarka oficialiai rėmėsi vergija. Gal galime čia graikus kiek pateisinti, nes jie anuomet jog buvo pagonys . . . Bet ilgiems amžiams slenkant, tenka stebėtis, kad laisvei atsiekti, palyginus, mažai ką pagelbėjo tiek Judaizmas tiek ir hierarchinė krikščionija: vergais naudojosi TEOKRATINIS JUDAIZMAS; panašiu keliu žengė ir MONOTEISTINIS ISLAMIZMAS; dar nuostabiau, kad KRIKŠČIONIŲ HIERARCHINIS feodalizmas taip ilgai nesigėdino remtis vergija, baudžiava, kolonizmu ir net genocidu. Anais laikais laisvė buvo ne visuotinė, prigimta, natūrali žmogaus teisė, bet speciali dovana, malonė ir privilegija gyventojų mažumos.

Iš ilgaamžių socialinės nelaisvės ūkanų laisvės pavasario pirmosios kregždės, bent iš dvasininkų tarpo, buvo pirmieji reformatoriai: čekų Husas bei kiti. Po to sekė DIDŽIOJI PRANCŪZŲ REVOLIUCIJA (1789), liberalizmas, industrijos revoliucija.

Taip pralaužus ledus, kelias laisvėn prasivėrė demokratinių santvarkų formoje. Čia ryškiau apsireiškė anglosaksų šalys. Bet dar negalima sakyti, jog mūsų dienomis laisvė pražydo visur ir visiems. Sovietinis ateistiškas komunizmas savo teorijomis skelbėsi esąs laisvės nešėjas visai žmoniškai, tačiau gyvenimo realybėje jis nešė sunkiausią ne tik fizinę, bet ir dvasinę vergiją. Hitlerizmas irgi nebuvo laisvės draugas. Judaizmui sunkiai sprendžiasi laisvės problema Izraelyje. Piliečių laisvėmis negali girtis nei Islamo šalys. Daug kur moterų išsilaisvinimas turėtų žengti sparčiau.

Dairantis po platųjį pasaulį ir matant gan liūdną laisvės vaizdą, kyla klausimas: kodėl įvairūs monoteizmo išpažinėjai begarbindami Dievą, užmiršta žmogų?! Argi Šventraštis mums visiems nesako: MYLĖK DIEVĄ IR ŽMOGŲ! Argi nesako: KAS NEMYLI ŽMOGAUS, TAS NEMYLI NEI DIEVO! Bet jei tu mylėsi žmogų, tai kartu gerbsi jo laisvę.

Laisvė yra žmogui savitas buvimo būdas. Laisvė yra saistoma protinės, fizinės, ir dorinės tvarkos. Protas, sąžinė ir fizinis ribotumas apsprendžia valios rėmus. Čia sakoma, kad valia sekdamą protą ir sąžinę, bei gyvendama fiziniame ribotume, nėra pilnai laisva. Protas irgi nėra pilnai savivaldus, nes jis privalo atsiremti į prigimtine tvarką, o šios tvarkos Kūrėjas yra DIEVAS. Kas paneigia Dievą, tas praranda atsimą, o tuo pačiu ir savo lygsvarą.

Nėra laisvės be savistovaus mąstymo. Todėl nėra laisvas tas, kuris paveda savo mąstymą kam nors kitam ir akelai pasiduoda aplinkumos paveikiamas. Laisvė yra vertybių vertybė, nes nieko nėra žmogiškai vertingo, kas nėra laisvai pasiekta.

Kaip matome, LAISVĖ yra žmogaus pati esmė; juk laisvė yra tai, kas žmogų padaro žmogumi. Laisvė išskiria žmogų iš kitų žemiškų būtybių, kurios savo būtimi priklauso gamtai. Mes savo kūnu nors ir priklausome gamtai, tačiau patys savyje nesame gamta, nes mes nesame tik kūnas.

Gamtoje nėra vietos laisvei, nes čia vyksmus valdo medžiagos determinizmas. Tik žmogus yra gamtoje laisvas, nes tik jis egzistuoja didėle dalimi pats savo gyvenimą apspręsdamas. Jei žmogaus būtį išsemtų tik kūnas, tai žmogus liktų tik paprasta gamtinė būtybė, palenkta būtinybei. Todėl, kaip matome laisvės branduolys yra ne gamtos, o dvasios dalykas.

LAISVĖS RIBOTUMAS

Didžiai gerbdami ir vertindami LAISVĖ, visgi turime pripažinti jos ribas. Laisvė nėra vertybių mastas ta prasme, kad jos vardu viskas būtų galima pateisinti. Laisvė ne tiek pateisina, kiek įprasmina, kas ver-

tingo per ją pasiekama. Laisvė, nebūdama norma, yra privaloma normų, kurios nušviestų jai kelią. Laisvė yra ne savivalės pateisinimas, o atsakomybės reikalavimas. Su turima laisve atsiranda apsisprendimo galimybė. Tuo laisvė atidaro duris ir geriems ir blogiems tikslams. Tik žmogus gali būti kaltas arba nekaltas, nes tik jis laisvai suvokia vertybių sąvokas. Šis pagrindas, kuris įgalina žmogų iš gamtos pakilti į dvasinį pasaulį ir yra ne kas kita, o LAISVĖ.

Kaip jau pastebėjome, laisvė privalo išsiteikti jai skirtose ribose. Nežabota laisvė išsigimsta į anarchiją, chaosą, diktatūrą.

Ir pačioje laisviausioje santvarkoje niekas nėra pilnai laisvas, žmogus nėra absoliučiai savivaldus.

Pilnai savivaldus yra tik DIEVAS! Tik Jis vienas yra pilnai laisvas!

Šia išvada ir šiais žodžiais baikime mūsų šios dienos apmąstymą apie LAISVĘ.

*Ona Neimaniė Yčienė *)*

NEMUNAS ATVES

*Mano tėviškę rasi be kelio –
Nemunas senas atves;
Visas pulkas lieknučių pušelių
Bėgs krantu pasitikti Tavęs.*

*Pasitiks, palydės, napaklysi!
Liubinau kaip dangus mėlynuos.
Vakarais neužmigi, klausysi
Lietuvaičių svajingos dainos.*

*Moka žmonės mylėti, dainuoti,
Moka žmonės ir dirbt iš širdies,
Kur dūzgia bitelės daržely
Tarp rūtų gimtosios šalies.*

**) Prof. Jono Yčo našlė (mirė
1984 m. Toronte).*

JACKAUS SONDOS – SONDECKIO ATSIMINIMAI

(Tęsinys – žr. Nr. 71)

Apskričių ir pirmosios eilės miestų tarybos turėjo teisę leisti įstatymo numatytais reikalais privalomus įsakymus ir bausti už jų nevykdymą. Mūsų taryba ta teise pasinaudoti nesidrovėjo. Nežinau, kaip yra dabar, bet prieš 60 metų sanitarijos srity buvo daroma žiaurių nusikaltimų. Tai esu patyręs pats savo akimis, lankydamas maisto parduotuves, valgyklas, skudurų, linų apdirbimo įmones ir t.t.

Jau esu minėjęs, kai Frenkelio odų fabrikas teršė ežerą. Dabar įsivaizduokite linų apdirbimo patalpą, kurioj nėra jokios ventiliacijos. Dulkių tiek, kad per jas už kelių žingsnių žmogaus nematai. O darbininkams reikia dirbti ir dar ne bet kaip. Vargšės pačios gelbėjosi kaip išmanydamos. Atrodo, geriausia priemone apsiginti nuo dulkių jos išrado įkišti į burną linų pluošto gabalą ir taip per burną alsuoti, nes per nosį alsuojant, ji užsikemša. Ir įdomu, kad atkreipus į tai įmonės savininko dėmesį, jis tik pečius pakraipė, lyg nustebęs, kad ieškoma be reikalo priekabių. Jam padėtis atrodė normali ir nieko čia nėra keistina. Kai užsiminta apie dirbtinę ventiliaciją, savininkas pradėjo aiškinti, kad niekas jos nereikalauja nei Karaliaučiuje, nei Berlyne, kad ji labai brangi, kad dėl to įmonė negalės konkuruoti su užsieniu, žodžiu, gvalt. Taip gynė esamą padėtį ir skudurų sandėliai, ir su maisto paruošimu ir pardavimu susijusios įmonės, pamiršusios ar gal ir nežinojusios, kad vis dėlto yra sanitarijos ribos, kurių negalima peržengti, jei nenori pakenkti jose dirbantiems ar jų paslaugomis pasinaudojusiems.

Gerai susipažinęs su padėtimi, sudariau specialistų komisiją ir jos paruoštus projektus, valdybai pritarus, pasiūliau tarybai priimti. Tokių įsakymų turbūt buvo išleista gal pora dešimčių. Nebeatsimenu kuriais metais juos išleidome sudėję į vieną leidinį. Dėl tų įsakymų ne-subankrutavo nė viena įmonė, bet daug kam sudarė sveikesnes, jaukesnes darbo sąlygas, padėjo apsisaugoti nuo ligų, susijusių su sanitarine aplinka. Sutaupyta ir turto, išleidus įsakymą kaip laikyti užsidegančias medžiagas.

Objektyviai žiūrint, visi tie įsakymai nebuvo žiaurūs, neįvykdomi, kaip juos vadino tie, kurie turėjo juos vykdyti. Jie tik reikalavo dažnai ne taip jau didelio savininko kišenės patuštinimo ir supratimo, kad tos išlaidos vėliau jam gal su kaupu sugrįš – geresnėse darbovietėse darbininkai našiau dirbs, saugesnėj vietoj gaisras rečiau tekils ir t.t.

Išleidę įsakymą, stropiai sekėme, kad jis būtų vykdomas, nevykdan-

čius be pasigailėjimo baudėme. Teko atlaikyti įvairius spaudimus. Buvome kieti, nepalaužiami. Tai malonu ir dabar prisiminti. Neabejoju, kad tais įsakymais gerai šiauliečiams patarnavome. Gal ir dėl jų šiauliečiai mūsų valdymo laikotarpio vėliau pasigedo, bet apie tai vėliau.

Burmistravau įdomiu laiku. Pradėjau krikščionių "demokratijai" klestinti ir baigiau Smetonos, arba, anot kitų, "dviejų sijos" diktatūrai įsigalėjus. Burmistro pareigos labai jautrios. Jos pajunta ir mažiausią Krašto ūkio ir politikos barometro kryptelėjimą į vieną ar kitą pusę. Ypač kebli buvo mano padėtis nes man nebuvo priimtina Krupavičiaus demokratija, nei Smetonos diktatūra. Šlezevičiaus dienos buvo labai trumpos – vos pusę metų. Man jos, palyginus su tuo kas buvo, atrodė aušros pradžia. Man ir tada ir dabar neatrodo, kad 1926 m. Gruodžio 17 d. perversmas buvo būtinas, nes, kaip dar ir dabar kai kurių tvirtinama, kraštui grėsusi nepakenčiama vidaus suirutė ir komunistų lenkų užpuolimo pavojus.

Aš, kaip burmistras, nejaučiau, kad žūstame, jei ir darbininkas nori, kad tu su juo kalbėtumei taip, kaip su visais kitais, kad jis turi teisę kurti organizacijas saviems reikalams ginti, gali net streikuoti. Man tai buvo suprantama. Aišku, negalėjo nebūti visokių nukrypimų, nereikalingų išsišokimų, gal kartais ir labai nemalonių, bet juk tai pilnutėlio gyvenimo reiškiniai. Žinoma, tiems, kuriems ir paprastas nusišnyptimas atrodo kaip bombos sprogdymas, jie kėlė baimę. Ta baimė buvo visai kurstoma tų, kurie pralaimėjo 1926 m. seimo rinkimus. Man atrodo, kad jie (krikščionys demokratai) yra tikrieji Gruodžio 17 d. perversmo sumanytojai. Planą paruošė kartu su tautininkais ir bendrai įvykdė. Tautininkai pasirodė gudresni, nes jie, įėję valdžion, netrukus sugebėjo krikščionis išstumti, ir valstybės vairą į savo rankas paimti.

Neatsimenu, kada sužinojau apie perversmą. Jau anksčiau minėjau, kad tą dieną vakarop buvome susirinkę būrelis Kultūros b-vės patalpose, kad buvo pasiūsta delegacija į pulko štabą, kad Kūčių dienos rytą buvau suimtas, bet vakare paleistas su sąlyga niekur iš Šiaulių neišvažiuoti. Čia norėčiau dar pridurti, kad buvome paruošę prez. K. Griniui gražų sveikinimą su daugelio parašais, kurį aš jam nuvežiau, kai jis jau nebebuvo prezidentas.

Priminsiu, kad turbūt kelioms dienoms po perversmo į Šiaulius buvo atvykęs esdekų vadas inž. Steponas Kairys pasiinformuoti, ar yra galimybė paskelbti generalinį streiką. Savame tarpe pasitarę, aišku padarėme išvadą, kad tokios galimybės Šiauliuose nėra.

Dėl burmistro veiksmų daug kam yra proga skųsti aukštesnei instancijai. Iš tokių atsimenu tik vieną.

Buvo Šiauliuose Merkys. Pavardė labai lietuviška, bet jos savininkas lietuviškai pramoko tik po karo apsigyvenęs Lietuvoj. Jis matyti, buvo užaugęs, o gal ir gimęs, Rusijoje, todėl ir lietuviškai nemokėjo ... ir neišmoko Lietuvoje gyvendamas. Kokio mokslo jis buvo, negaliu pasakyti, bet mokėjo teodolitą vartoti, braižyti. Vertėsi namų planų paruošimu, bet neturėjo teisės jų pasirašyti. Planus tvirtino statybos komisija, kuri galėjo svarstyti tik tokius planus, kuriuos paruošė turintis teisę – vidurinę ar aukštąją technikos mokyklą baigęs. Jam planus pasirašinėdavo miesto inžinierius K. Reisonas. Nežinau, kas tarp jų atsitiko, kad Reisonas atsisakė Merkiui patarnauti. Merkiui tai didelis smūgis. Ieškodamas pagalbos, jis nutarė apskusti K. Reisoną ir mane ministrų pirmininkui, kuriuo tuo metu buvo prof. A. Voldemaras. Skundas labai “patriotiškas”. Aš ir Reisonas esą lenkų šnipai, leidę prie pat geležinkelio stoties pristatyti sandėlių degamajai medžiagai (benzinui, žibalui). Karo atveju tuos sandėlius padegus, būtų sunaikintas svarbus Šiaulių geležinkelių mazgas. Skundėjas, kaip didelis Lietuvos patriotas, laiką šventa pareiga apie tai painformuoti poną ministrų pirmininką.

Toks skundas maži juokai apskūstiesiems, kai krašte veikė karo stovis.

Skundas buvo atsiųstas karo komendantui ištirti. Santykiai su komendantu J. Šlepečiu buvo geri. Jis parodė tą skundą. Jį į miltus sumalti nebuvo sunku, nes visi tie “baisieji” sandėliai buvo pastatyti anksčiau, negu mudu atėjome į miesto valdybą. Antra vertus mūsų jau buvo nemažai pasirūpinta, kad tie sandėliai esamomis sąlygomis būtų saugesni. Ministras, gavęs skundą su tokiais komendanto paaiškinimais, lengvai suprato, kad čia keršto dalykas, ir liepė jį “išsiūti į bylą”.

Prisimenu vieną įvykį, kuris rodo, kad kartais sunkiai kovoja praeitis su ateitimi.

Padaugėjus automobiliams mieste ir pravažiuojančių, padidėjo ir benzino poreikavimas. Jį pardavinėjo kai kurios krautuvės. Kaune tas reikalas jau buvo sumodernintas – pastatyta benzino kolonų. Viena firma pasiūlė ir mums pastatyti tokią koloną Tilžės ir Pagyžių gatvių kampe, tai yra pačiame miesto centre, prie, galima sakyti, tarptautinio kelio, nes Tilžės gatve važiavo visi, kurie traukė į Rygą, Taliną arba Tilžę, Karaliaučių, Berlyną.

Tokia benzino stotis plataus šaligatvio pakraštėj neužėmė nė metro, o nuomą pasiūlė didesnę už didoko namo.

Valdyba tuoj sutiko, nes ir benzinai bus laikomas saugioj, labai patogioj vietoj ir pajamos gražios, bet žemei išnuomoti reikėjo miesto tarybos nutarimo.

Tikrai triukšmingas buvo tas tarybos susirinkimas. Namų savininkų atstovas, jis ir Namų savininkų d-jos valdybos pirmininkas, Daugėla, gyvenęs netoli benzino kolonai numatytos vietos, stojo piestu prieš.

Girdi, ta kolona labai pavojinga, ji lengvai užsidegs, sprogs, sukels gaisrų. Žodžiu, apsaugok nuo jos, Viešpatie! Niekas negelbėjo, nė smulkus paiškinimas, kaip ta kolona bus įrengta, kad joje laikyti benzina daug saugiau negu paprastoj krautuvėj, kad užsieny toks laikymas ir automobilių aptarnavimas jau seniai praktikuojamas, kad ir Kaune tai nebe naujiena. Veltui tos kalbos – Daugėlos neįtikinome. Buvo ir daugiau jo šalininkų, ir gal ne taip kaip Daugėla išsigandusių ir, jei negausi mūsų frakcija, kažin ar taryba būtų nutarusi išnuomoti žemės gabalėlį benzino kolonai įrengti. Ji buvo įrengta. Daugėla turbūt kurį laiką neramiai miegojo, bet jokio sprogimo nesulaukė. Netrukus panaši kolona buvo įrengta toj pačioj Tilžės gatvėj prie miesto aikštės, jau niekam nesipriešinant.

Burmistras – vyriausias miesto atstovas. Jo pareiga sutikti ir sveikinti į miestą atvykusius aukštus svečius. Prisiminsiu kelis atvejus.

1926 m. vasarą Šiauliuose buvo rengiama didelė žemės ūkio paroda. Į ją buvo pakviestas neseniai prezidentu išrinktas dr. Kazys Grinius. Dar nė vienas prezidentas nebuvo Šiaulių aplankęs, todėl jo sutikimui ir sveikinimui ruošėmės kuo stropiausiai. Norėjome pademonstruoti, kaip demokratinė savivaldybė gerbia prezidentą – tikrą demokratą, taurų vyrą, nuo jaunystės dienų stovėjusį iškiliųjų demokratų eilėse, kovojusį dėl Lietuvos atkūrimo, jo sulaukusį ir dabar atsistojusį valstybės priešaky.

Tai ruošai vadovauti, aišku, teko burmistruui. Posėdžiavome, ginčijomės, pagaliau yra ir visos viešnagės planas. Paskutiniam taškui padėti nutarta dar kartą susirinkti. Prieš tą posėdį paskambino iš užsienio reikalų ministerijos “ceremonimeisteris” protokolo šefas Blavieščiūnas klausdamas kaip mes priimsime prezidentą. Pasakiau, ką jau buvome suplanavę ir kad dar kartą susirinksime. Pažadėjo ir jis būti tame posėdy.

Paskutinis posėdis. Yra jame ir Blavieščiūnas. Viskas ėjo sklandžiai, bet ministerijos atstovas sukritikavo mūsų banketo programą.

Mes buvome sutarę daryti taip kaip visada banketuoe darydavome. Susėsime prie bendro stalo Piliečių klube, prezidentą pasodinsime garbingiausioj vietoj paskirstysime vietas visiems svečiams. Svečias iš Kauno tą tvarką sukritikavo. Girdi, sunk susodinti taip, kad visi būtų patenkinti. Papasakojo atsitikimų, kai dėl dalyvių susodinimo kilę didelių nesusipratimų, ir pasiūlė valgyti “stačiom”. Papasakojo kaip tai

daroma. Nuo stalo kiekvienas pasiima maisto, kokio ir kiek nori ir valgo kaip nori – stovėdamas ar atsisėdęs kur jam patinka.

Mums tai buvo negirdėta naujiena ir nepriimtina, bet, kai siūloma užsienio reikalų ministerijos atstovo, sunku buvo pasipriešinti. Sutikome su jo pasiūlyta tvarka, nors nebuvo me įtikinti, kad taip geriau. Tik po banketo pakeitėme savo nuomonę. Tikrai visi buvome patenkinti, visi, kas norėjo, galėjo su prezidentu pasikalbėti, pabendrauti su bet kuo, o “pririštiems” prie stalo tos galimybės nebūtų buvę.

Prezidentą sutikti buvo sutarta – geležinkelio stotyje valdininkijos atstovai, o prie gražiai išpuoštų vainikais vartų Tilžės gatvėj (netoli stoties gatvės) – miesto organizacijos su burmistru priešaky. Vienoj ir kitoj gatvės pusėj išsirikiavę moksleiviai, už jų gausiai susirinkusių šiauliečių pirmą kartą atvykusio prezidento pasitikti, gatvės vidury prie vartų organizacijų atstovai. Man reikėjo ir pasveikinti. Jaudinausi, nes nesu įpratęs scenoje rodytis. Kaip tas numeris pavyko nežinau, neatsimenu, aišku, nė ką sakiau.

Pasipuošęs buvau kaip reikia. Vizitką jau buvau pasisiūdinęs dar Hallėj studijuodamas, o baltas pirštines ir cilinderį nusipirkau prieš prezidentui atvažiuojant. Tai pirmą kartą man pakaušį pridengė cilinderis. Savo gyvenime dar tris kartus buvau jį užsimovęs, bet apie tai vėliau.

Gana socialus, malonus šv. Petro ir Povilo bažnyčios klebonas kun. Julijonas Jiesinskis paprašė prezidentą aplankyti jo bažnyčią. Davatkėlės tuo klebono žygiu buvo nustebintos ir nepatenkintos, kad tokia pagarba pareikšta bedieviui vadinamam prezidentui. Visi kiti džiaugėsi prezidento ir klebono tolerancija.

Antrą kartą cilinderį užsimoviau, kai, turbūt 1928 m. prezidentas Smetona važiavo į Joniškio gimnazijos rūmų atidengimą. Jis tik pravažiavo pro Šiaulius. Buvo nutarta jį pasitikti geležinkelio stoty. Ta proga pirmą kartą sutikau generolą (tada dar pulkininką) Povilą Plechavičių, kuris tuo metu buvo generalinio štabo viršininkas. Neatsimenu ar tada man prisiminė Sėdos laikai. Jei tada būtume akis į akį susitikę, kažin kaip tas susitikimas būtų pasibaigęs, bet dabar pasisveikinome džentelmeniškai.

Trečią kartą cilinderį užsimoviau, kai prez. Smetona pirmą kartą oficialiai lankėsi Šiauliuose 1929 m. rugpiūčio 20 d.

Kvirtą kartą cilinderį panaudojau, kai į Kauną šaukiama Estijos, Latvijos ir Lietuvos teisininkų suvažiavimą atvyko gausi Estijos ir Latvijos teisininkų delegacija. Jos tarpe buvo vienas antras labai garsus buvęs Rusijos teisininkas. Juos pasveikinau, stoties bufete kukliai pavaiši-

nau.

Vieną kartą tyčia išvengiau nesusitikęs su prez. Smetona. Jis lankėsi Šiauliuose tada, kai aš buvau atostogose Palangoj. Jį pasitiko mano padėjėjas S. Petuchauskas – žydas, bet jis neatrodė žydiškai. Dėl tokio mano nemandagumo kai kurie iš tautininkų buvo nepatenkinti. Tai nebuvo mano demonstracija prieš prezidentą, bet galvojau paprastai, kad dėl jo atsilankymo nėra ko gadinti savo atostogų.

Bet Vytauto Didžiojo paveikslo pasitikti važiauvau iš Palangos į Šiaulius, ir ta kelionė man gerokai pakenkė. Tai buvo 1930 m. nuo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto mirties 500 m. sukaktuvės. Tai progai paminėti kažkas sumanė po Lietuvą nešti iškilmigai Vytauto paveikslą. Nebeatsimenu kame tą paveikslą pasitikome, o pernaktinę jį 8-jo pulko štabe, išnešėme Radviliškio link iki miesto ribų.

O tas grįžimas į Šiaulius man pakenkė tokiu būdu. Grįžau automobiliu su vaistininku Juozu Valančium. Tuo metu Platelių miestelin buvo ištremtas buvęs ministrų pirmininkas Augustinas Voldemaras. Valančius norėjo pamatyti Platelius. Važiavome pro juos, o šiaip jų kliudyti nereikėjo.

Apie Platelius yra daug saldžių vyšnių – trešnių. tuo metu buvo pats jų skynimo metas. Pamatę pakeleį skinant, nusipirkome jų gana didelį kiekį ir palengva valgėme. Aš tiek jų sudorojau, kad kelias dienas neturėjau vidurių ir vėliau metų metus jaučiau “netvarką” viduriuose. Gavau laikytis dietos ir vis dėl to kaltinau tas trešnes. O ar tikrai buvo kaltos trešnės, nesu tikras ir dabar, nors visada jaučiu vidurius pilnus ir nejaučiu alkio.

Visi žinome šūkį: “Vienybėje galybė”. Tą šūkį žinojo ir vertino Lietuvos miestų savivaldybininkai, todėl jie 1924 m. įkūrė Lietuvos miestų ir miestelių sąjungą (nuo 1935 m. vardas buvo pakeistas į Lietuvos miestų sąjungą). Jo sumanytojas buvo Kauno burmistras Jonas Vileišis, jai vadovavęs nuo įsteigimo iki 1932 m., vėliau kiti Kauno burmistrai – Antanas Graurogkas, Antanas Merkys. Valdybos vicepirmininkas visą laiką buvo – Šiaulių burmistras, todėl ta garbė teko ir man.

Sąjungai galėjo priklausyti visi miestai ir miesteliai, kurie turėjo gyventojų daugiau kaip 3,000. Pradžioje miesteliai, kurie turėjo valsčiaus teises, ne visi priklausė, bet 1939 metais iš 21 tokių miestelių sąjungos nariais buvo 19.

Sąjungos tikslas – rūpintis bendraisiais miestų ūkio ir kultūros reikalais, teikti savo nariams visokių naudingų žinių, atstovauti miestų reikalams santykiaujant su valstybės ir kitomis organizacijomis, o taip

pat palaikyti ryšius su tokiomis pat organizacijomis užsienyje.

Jono Vileišio vadovaujama sąjunga labai rūpinosi miestų ir aplamai savivaldybių teisių praplėtimu, visaip stengėsi, kad miestų valdybos savo veikloje galėtų savarankiau veikti, kad jos nebūtų verčiamos tapti tik vidaus reikalų ministerijos savivaldybių departamento valdininkų įsakymų vykdytojais.

Net didesnieji miesteliai skendo purve, nes nebuvo kam jais rūpintis. Jie priklausė valsčiams, o šių vadovams daugiau rūpėjo viso valsčiaus reikalai, todėl sąjunga veikė, kad kuo daugiau miestelių gautų teisę tvarkytis valsčiaus teisėmis, t.y. atskirai nuo valsčiaus, kad kuo daugiau miestų gautų apskrities teises ir galėtų atsipalaidoti nuo apskričių viršininkų "globos". Atrodo, kad sąjungos veikla šitoj srity davė šiokių tokių teisių, nes 1931 m. įstatymu miestų apskrities teisėmis skaičius daugiau negu padvigubėjo, jas gavo 10 miestų.

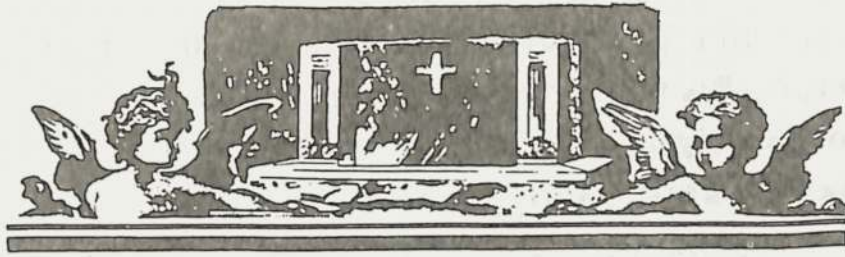
Sąjunga ne tik stovėjo savivaldybių teisių sargyboje, bet ji taip pat stengėsi praplėsti miestų savivaldybių veikėjų akiratį, skatino gerinti jų veiklą. Sąjungos suvažiavimuose buvo proga pasidalinti savo patyrimais, svarstyti naujus sumanymus, pamatyti, kaip tvarkosi laikinoji sostinė.

Labai naudingos miestų atstovams buvo ekskursijos ir dalyvavimas Pabaltijo miestų suvažiavimuose, nes Latvijos ir Estijos miestai net carinės Rusijos laikais galėjo europietišškai tvarkytis. tuo būdu gana didelis mūsų savivaldybininkų skaičius susipažino su Rygos, Talino miestų savivaldybių veikla.

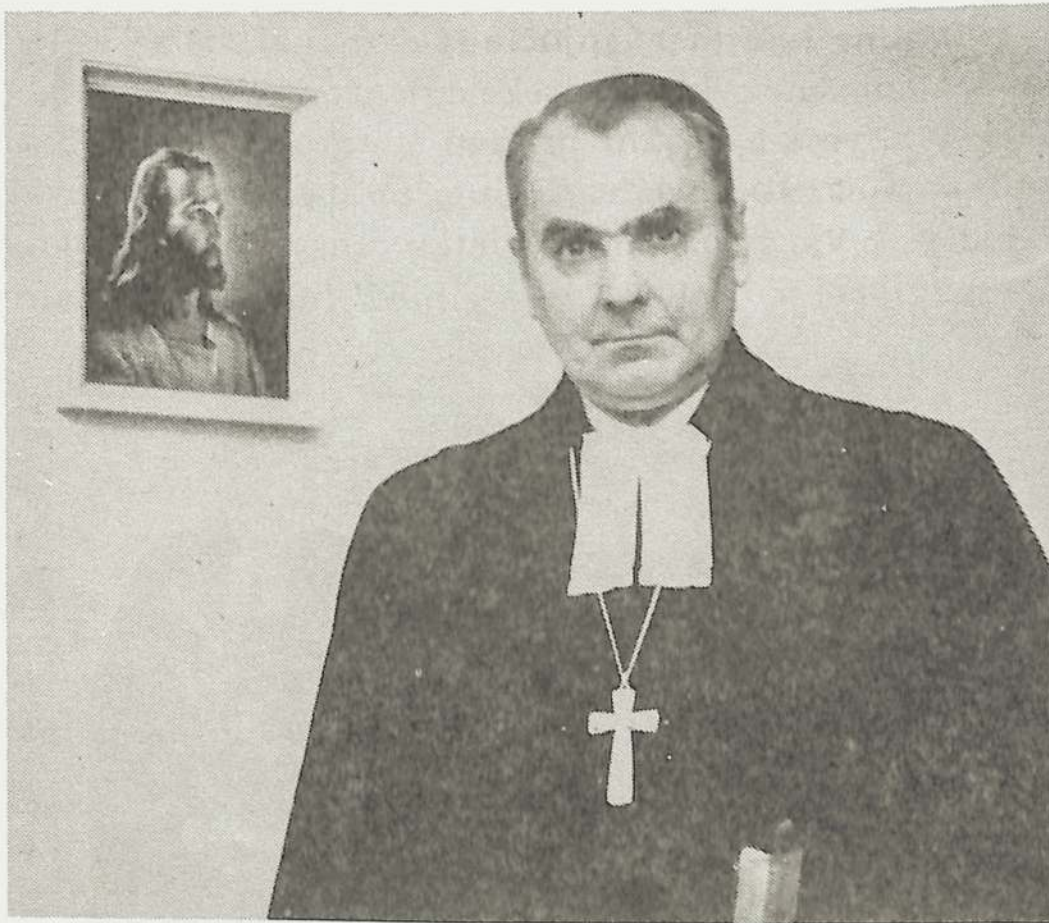
Pirmasis Pabaltijo miestų atstovų suvažiavimas vyko Rygoje 1927 m. gegužės mėn. 25–27 dienomis. Jame buvo nutarta įsteigti nuolatinį Estijos, Latvijos ir Lietuvos miestų sąjungų biurą (plačiau vėliau). Antrasis suvažiavimas buvo Taline 1931 m. rugsėjo 5–6 dienomis. Jame iš Lietuvos dalyvavo 16 atstovų. Tretysis suvažiavimas posėdžiavo Kaune 1935 metais liepos 5–6 dienomis, o ketvirtasis Rygoje 1938 m. birželio 16–19 dienomis.

Po suvažiavimo Taline Lietuvos miestų atstovai nuvažiavo į Suomiją kur juos pakvietė Suomijos miestų sąjunga. Helsinkio miesto šeimininkai buvo labai malonūs, vaišingi, parodė miesto įžymybes, kaikurias miesto įstaigas. Be Helsinkio dar aplankytas kitas miestas, ar nebus Lathty. Važiavome traukiniu. Ir šiandien užsimerkęs ir prisiminęs Suomiją, matau miškus ir ežerus. Toje ekskursijoje daug buvo pamatyta ir pasimokyta.

(Bus daugiau)

IŠKELIAVĘ AMŽINYBĖN

**LIETUVIŲ EVANGELIKŲ REFORMATŲ BAŽNYČIOS
IŠEIVIJOJE GENERALINIS SUPERINTENDENTAS
KUNIGAS POVILAS DILYS
1905 – 1995**

Valteris Bendikas

ŽYGIS UŽBAIGTAS, TIKĖJIMAS ISLAIKYTAS

Kun. Povilas Dilys, išeivijos evangelikų-reformatų Bažnyčios generalinis superintendantas, mirė 1995 m. liepos 24 d. prie Čikagos esančioje Kristaus vardo ligoninėje sulaukęs beveik 90 metų.

Jeigu Dievas nebūtų mirtimi pasišaukęs kelias dienas prieš gimtadienį kunigą Povilą Dilį į savo karalystę, Čikagos lietuvių evangelikų reformatų parapija būtų tikriausiai suruošusi savo Bažnyčios superintendantui atitinkamą pagerbimą jo amžiaus 90 metų sukakties proga. Bet mums žinoma: Dievo mintys nesiriša su mūsų mintimis. Dievas nebeleido net Mozei atsigulti amžinam poilsiui jo tautai pažadėtoja žemėje, jam teko likti Moabito slėnyje. Albert Schweitzer liko Afrikos Lambarénéje, kur daug metų gydė dvasinai ir fiziniai pakrikusius gyventojus, nebematydamas savo gimtosios elsasiškos tėvų žemės. Taip ir kun. Povilui Diliui nebebuvo lemta ilsėtis gimtajame mieste, bet turėjo likti arti Čikagos esančiose Lietuvių Tautinėse kapinėse.

Velionis gimė 1905 m. rugpjūčio 15 d. (pagal senąjį kalendorių 2 d.) Vilniuje. Pradžios mokyklą pasisekė dar užbaigti gimtajame mieste, bet gimnazijos lankymą teko jam pradėti Omske, Rusijoje. Gimnaziją užbaigti jam pasisekė tik 1924 m. Vilniuje, po sugrįžimo su tėvais į gimtinę. Vėliau studijavo Varšuvos universitete evangelikų teologiją, išsigydamas atitinkamą laipsnį. Po studijų užbaigimo Vilniuje paskiriamas diakonu

*Paskutinis kun. P. Dilio kanfirmavimas: anūkai
Andrius ir Edmundas Brooks.*

į vietinę evangelikų-reformatų parapiją. Čia 1930 m. spalio 12 d. generalinis evangelikų-reformatų Bažnyčios superintendantas kun. Jastr-

žemskis ordinuoja jį šios bažnyčios diakonu. Po ordinacijos perima parapijos klebono pareigas. Nuo 1931 m. iki 1940 m. priklauso evangelikų-reformatų bažnytinei konsistorijai, pradeda pasireikšti tarptautinėje bažnytinėje plotmėje, atstovaudamas 1936 m. Vilniaus evangelikų-reformatų bažnytinei parapijai Ženevoje, Šveicarijoje, ir 1938 m. Narvike, Norvegijoje.

Paskutinės kun. P. Dilio pamaldos 1994 m. Ziono liuteronų bažnyčioje. Po šių sinodinių pamaldų diakonė Erika ir kun. Povilas Dilys.

Kiel universitete, Vokietijoje, užbaigė 1945 m. ekonomijos mokslą ir dirbo nuo 1944 m. iki 1951 m. pasaulinio ūkio instituto rytinės Europos skyriaus vedėju universiteto bibliotekoje. Atvykęs į Ameriką dvasiniai aptarnavo savo tautiečius Čikagos lietuvių evangelikų-reformatų parapijoje, kartu dirbo kaip eilę svetimų kalbų mokantis žmogus katalogizatoriumi Čikagos universiteto bibliotekos rytinės Europos skyriuje.

Pasaulinės Bažnyčių Tarybos 1948 m. steigiamajame suvažiavime Amsterdame dalyvavo kartu su savo žmona Halina Jakubėnaite-Dilienė, kur abu atstovavo savo Bažnyčiai dar kartą 1956 metais. Be to atstovavo savo Bažnyčiai ir pasauliniuose presbiterijonų suvažiavimuose.

se Ženevoje ir Princetone. Nuo 1949 m. tapo lietuvių evangelikų-reformatų Bažnyčios išėivijoje Kolegijos nariu ir nuo 1967 m. birželio 25 d. tos pačios Bažnyčios superintendentu.

Karsto nešėjai – 6 anūkai.

Be dvasininko pareigų Čikagos lietuvių evangelikų-reformatų parapijoje vyko dar į Kanadą skelbti Dievo Žodį savo tautiečiams Toronto ev. liuteronų parapijoje. Jo 60 metų kunigystės ir 85 metų amžiaus sukaktys buvo paminėtos parapijos bažnyčioje Toronte ekumeninėmis pamaldomis, kuriose dalyvavo ne tik evangelikų-liuteronų, bet ir Romos katalikų dvasininkai. Ta proga iš Čikagos pagerbime dalyvaujantis išėivijos lietuvių evangelikų-liuteronų Bažnyčios vysk. Hansas Dumpys savo kalboje pabrėžė sukaktuvininko nepailstamą veiklumą bei darbštumą ganytojiškame darbe, kartu prisimindamas jubilieto didelį pagėidavimą rasti dialogą su katalikų Bažnyčia. Sukaktuvininkas buvo 1964 m. vienas iš Čikagos lietuvių tarpe susidariusio ekumeninio būrelių organizatorių. Toronte ekumeninė veikla ypač pasižymi tuo, kad lietuvių katalikų parapijos glaudžiai bendradarbiauja su ten esančia lietuvių evangelikų liuteronų parapija.

Velionio pamoksluose atsispindi susirūpinimas tautiačių paviršutiniška galvosena, per dideliu pasitikėjimu savo pačių jėgomis. "Mes visi esame girdėję apie Jėzų iš mažens: namuose, sekmadienio mokykloje. Bažnyčioje buvome mokomi kad tas Jėzus yra mūsų Išganytojas ir jis

gali padėti. Bet ar mes visuomet tuo tikėdavome? Ar ne dažnai užmiršdavome Jėzų ir ieškodavome pagalbos kitur? Mes taip pripratome gyventi toli nuo Dievo ir Jo reikalavimų, kad beveik jau nebesuprantame, kad tik gyvenimas su Dievu Jo išmintingoje malonėje daro iš mūsų vertingą ir kūrybingą visuomenę. Neužmirškime, mūsų santykis su Dievu liečia mūsų sąžines, ne mūsų tėvų ir protėvių, nes dažnai bandomė rasti išeitį išoriniame pamaldume... reiškiame mūsų tarpe pairstutinišką religingumą, bet tai mums ilgesniam laikui nepadės. Mes privalome patys ruošti paklusnumui Evangelijai, ieškoti kantrybės santykiuose su artimais ir dialogo su kitais.“

Velionis kitame pamoksle teigė: “Dažnai mėgstame didžiuotis mūsų praeitimi. Su vidujiniu dvasiniu pasitenkinimu prisimename mūsų reformacijos veikėjus Lietuvos evangelikų-reformatų Bažnyčioje arba Didž. Lietuvos kunigaikštijos vyriausybėje 16 ir 17 amžiuje. Bet tai, ką jie padarė anuo laiku Bažnyčiai ir valstybei, buvo galima tik todėl, kad mūsų proteėviai rimtai rėmė savo nutarimus ir veiklą Dievo Žodžiu.“ Be to, velionis nemažai pasirodė savo straipsniais “Mūsų Sparnų“ žurnale.

Iš dešinės į kairę: Kun. J. Juozupaitis, K. Vėlius, R. Holenderytė, dr. J. Slavėnas, E. Brooks, dr. G. Slavėnienė. Prie karsto sėdi: dr. L. Finkelstein, H. Dilienė ir M. Guobužienė.

Viešpats Dievas parodė Mozei ir tik iš tolo Abraomui, Izaokui ir Jokūbui pažadėtąją žemę. Velioniui leido net po 50 metų dar aplankyti gimtąjį miestą Vilnių, kur buvo pakrikštytas, augo, konfirmuotas ir kur praleido savo jaunystės pirmuosius metus. Čia buvo ordinuotas kunigu ir skelbė Dievo Žodį, čia vietinės parapijos klebono kun. Andriaus Nedros patarimu paklausė Viešpaties Dievo pašaukimo stoti į vynuogyno darbą.

Erika Brooks deda rožes ant tėvo karsto.

Sveikatai pašlijus, nebegalint dažniau pasitarnauti Dievo Žodžiu Toronto parapijoje, parapijiečiai suruošė jam 1994 m. birželio 19 d. iškilmingas išleistuves prieš galutinį sugrįžimą į Čikagą.

Tik trumpą laiką dar pabuvęs pas žmoną Čikagoje, jis atsidūrė ligoninėje. Čia jį lankė ne tik žmona Halina, duktė diak, Erika D. Brooks ir kiti artimieji, bet ir kai kurie ev. liuteronų bei R. katalių dvasininkai, kaip kun. Jonas Juozupaitis, vysk. Hansas Dumpys, kun. Alfredas Vėlius ir kun. A. Saulaitis. Jam mirus, Ziono ev. liuteronų parapijos klebonas kun. Jonas Juozupaitis rūpestingai tvarkė visą laidotuvių eigą.

Budėtuvių metu, tiek laidojimo įstaigoje, tiek vėliau ir Ziono bažnyčioje, prie kurios dabartiniu laiku prisiglaudė lietuvių evangelikų-reformatų parapija, išreikšta nemažai atsisveikinimo ir užuojautos žodžių, prisimenant velionio nuopelnus savo Bažnyčiai ir bendram krikščionių suartėjimui. Bažnyčios kuratorė H. Y. Petkus. tardama Ko-

legijos ir Bažnyčios vardu paskutinius atsisveikinimo žodžius, kartu apžvelgė anglų ir lietuvių kalbomis mirusiojo gyvenimą. Lietuvių metodistų kun. Kostas Burbulys ir ev. liuteronų kunigas bei Šv. Rašo vertėjas į lietuvių kalbą Alfredas Vėlius prisiminė velionį ne tik iš ankstyvesnių metų, bet ir kaip bendradarbį bažnytinėje srityje. Algis Regis, Mažosios Lietuvos resistencinio sąjūdžio pirmininkas, prisiminė velionį su dėkingumu už suteiktą paramą sąjūdžio suvažiavimo metu Toronte. Istorikas Jonas Dainauskas pasakojo apie bendradarbiavimą su velioniu Bibliografijos centre. Akademinio skautų sąjūdžio ir lietuvių skautų sąjungos pirmininkas Kęstutis Ječius minėjo velionio nuopelnus skautų veikloje. Kun. dr. Vytautas Bagdanavičius, marijonas, kuriam teko anksčiau su velioniu artimai bendradarbiauti ekumeninių idėjų įgyvendinimo mėginimais, tarė ypatingai jautrius atsisveikinimo žodžius.

*Prof. dr. Julius Slavėnas, krt. Halina Dilienė,
dr. Gražina Slavėnienė.*

Velionio šeima susilaukė daug užuojautos pareiškimų ne tik iš vietinių pažįstamų, bet ir iš Vilniaus bei kitų Lietuvoje esančių parapijų. Vysk. Hansas Dumpys, būdamas jau pakelėjęs į Lietuvoje įvykstantį evangelikų-liuteronų Bažnyčios sinodą, prisiuntė savo užuojautą velionio šeimai ir visai išeivijos lietuvių evangelikų-reformatų Bažnyčiai.

Ev.liuteronų Ziono bažnyčioje Oak Lawn leidotuvių apeigas pravedė šios bažnyčios klabonas kun. Jonas Juozupaitis kartu su iš Jurbarko kaip tik atvykusiū kun. diak. Virginiu Kelertu. Muzikas Arūnas Kamins-

kas pritarė vargonais bendrai giedamoms giesmėms. Kun. dr. Ernest Fricke anglų kalba skaitė Šv. Rašto citatas, Po bažnytinių apeigų kun. Povilo Dilio kūnas palydėtas amžinam poilsiui į Lietuvių Tautinės kapinės, kuriose kun. Jonas Juozupaitis suteikė mirusiam paskutinį palaiminimą.

Nors kun. Povilui Diliui, išseivijos lietuvių evangelikų-reformatų Bažnyčios Gen. Superintendentui, rūpėjo jau prieš 24 metus jo Bažnyčios ateitis, jau tada jis kalbėjo: "Mūsų tarpe savaime kyla pilnas neramumo klausimas: o kas toliau? Kaip toliau tęsis mūsų Bažnyčios veikla?", bet dabar tik vien Dievas galės atsakyti į šiuos klausimus.

Is kairės: R. Slavėnas, Chris Slavėnienė, dr. L. Finkelstein, M. Guobužienė. Antroje eilėje: K. Yčaitė Taggart.

Po apeigų kapinėse, kaip įprasta, dalyviai buvo pakviesti pietų į Oak Lawn Hilton viešbučio svetainę. Kun. diak. Virginijui Kelertui sukalbėjus stalo malda, besistiprinant pietumis, nepamirštas kartu ir velionio prisiminimas. Pietų metu kun. diak. Erika D. Brooks padėkojo šeimos vardu už velionio palydėjimą į amžino poilsio vietą.

Liūdesio apgaubti liko: žmona Halina Jakubėnaitė-Dilienė, duktė Erika D. Brooks, žentas Edmundas; posūniai: dr. Julius Slavėnas su žmona dr. Gražina; Ronaldas Slavėnas su žmona Christy; anūkai: Rasa Holenderytė, Edmundas, Andrius, Aušra, Paulius-Aleksandras ir Audra

Brooks; dr. Paulius, Eric su žmona Lori, Markus, ir Bryan Slavenai; Samuel ir Sarah Brakefield, o taip pat giminės Lietuvoje ir Lenkijoje.

Velionio giliai liūdinčiai žmonai Halinai, dukrai Erikai D. Brooks su šeima, posūniams Slavenams su šeimomis, artimiesiems ir visiems išeivijos lietuviams ev. reformatams netekusiems vyriausiojo savo Bažnyčios vadovo reiškiamame nuoširdžią užuojautą

Kolegija ir Mūsų Sparnų redakcija.

Kun. Povilui Diliui

*mirus nuoširdžiai užjaučiame Velionio artimuosius
ir liūdime drauge.*

*Kompozitoriaus Vlodo Jakubėno
Draugijos Lietuvos skyrius*

**Arvydas Ramonis
1917 – 1995**

1995 m. rugsėjo 14 d. po ilgos ir sunkios vėžio ligos atsiskyrė su šiuo pasauliu diplomotas pedagogas Arvydas Ramonis, sulaukęs 78 metų. Palaidotas Čikagos Tautinėse Lietuvių kapinėse.

Gimė 1917 m. birželio 14 d. Kėželių kaime, Biržų apskr. Baigęs Kėželių pradžios mokyklą ir 1937 m. Biržų gimnaziją, tą pačių metų rudenį įstojo į Klaipėdos pedagoginį institutą, kurį baigė 1939 m. Po to įstojo į Lietuvos Karo mokyklą, baigdamas ją aspirantu. Rusams okupavus Lietuvą, 1940 m. spalio mėnesį buvo iš karo mokyklos atleistas. Lietuvoje 3 metus – 1941 iki 1944 m. liepos mėn. – mokytojavo Šiaulių berniukų gimnazijoje. Po to pasitraukė į Austriją – Salzburgą. Nuo 1945 m. rudens iki 1950 m. sausio mėn. dirbo Memingeno lietuvių stovyklos mokykloje mokytoju ir vėliau – direktoriumi. Atvykęs į USA, 2 metus dirbo

fizinį darbą, o vėliau 30 metų – raštinės darbą viename fabrike. 25 metus darbavosi MS redakcinėj komisijoj jos sekretoriuni, paskutiniu laiku ėjo tas pačias pareigas parapijos valdyboje.

Reiškiame nuoširdžią užuojautą sūnėnui Vytautui ir artimiesiems.

KOLEGIJA IR MŪSŲ SPARNŲ redakcija

Netekus draugo Arvydo Ramonio

Žinia apie Arvydo Ramonio mirtį man ir mano šeimai buvo skaudus smūgis. Nors per netrumpą laiką teko apsiprasti su Arvydo netekimo perspektyva, tačiau, tam netekimui įvykus, giliai pergyvenu. Ypač mane rišo su juo jaunystės neužmirštami prisiminimai. Nors pavėluotai, širdingiausiai prisijungiu prie “Mūsų sparnų” užuojautos. Baigė mano mielas Arvydas savo gyvenimo ir kančių kelią. Amžiną ramybę tesu teikia jam Aukščiausiasis. Jo atminimas manyje liks visada gyvas.

Su velioniu Arvydu mes nuoširdžiausiai susidraugavome būdami Klaipėdos pedagoginio instituto studentais (Biržų gimnazijoje jis mokėsi žemesnėse klasėse, todėl ten buvome pažįstami tik iš matymo). Baigęs gimnaziją, jis atliko karinę prievolę Lietuvos Karo mokykloje, baigdamas ją aspirantu. Susirašinėjome laiškais. Po užbaigimo pedagoginio instituto ir toliau mūsų ryšiai liko nuoširdūs, šilti ir be galo artimi. Karas ir bolševikinė okupacija mus išskyre: jis pasitraukė į Vakarų, mane sovietinė valdžia uždarė į lagerį. Po visų negandų mūsų draugystės ryšiai atsinaujino, jie tarsi dar pagilėjo ir liko jau tokie visam gyvenimui. Man būnant viešnagėje Čikagoje pas brolių, jis tapo ten lyg antruoju mano broliu, organizavo mano pažintines ekskursijas po Čikagą. Nė kiek nemažesnis globėjas jis buvo ir mano dukrai Danguolei, kai ji Čikagoje pas dėdę viešėjo.

Šviesus jis buvo žmogus, labai geras, veiklus, energingas, taurus. Toks jis ir liks mūsų atmintyje.

- * -

Petras Zablockas

DEŠIMT METŲ SUKAKTIS

1995 metų spalio 31 Reformacijos dieną švenčiant, suėjo 10 metų sukaktis FLORIDS LIETUVIŲ EVANGELIKŲ parapijai St. Petersburge.

Nuo įsisteigimo dienos iki šiol komiteto pirmininkė yra dr. Irena Macytė Mačionienė, o kunigas – dr. E. Gerulis.

Sukakties proga linkime: Tarnaujant Dievui ir artmui, nepasiduo-ki te senatvei!

* * *

Du biržiečiai Floridoje – kun. dr. E. Gerulis ir inž. Narimantas Karaša

* * *

Lietuvės Metodistų Bažnyčia, veikusi Šančiuose prie Kauno, nuo 1911 m. dėl II Pasaulinio karo įvykių buvo uždaryta. Štai Kauno metodistų

bendruomenė iškilmingai pradėjo veiklą pamaldomis ir programa 1995 m. rugpjūčio 30 d. dalyvaujant svečiams iš užsienio vietos liuteronų bažnyčioje. Dalyvių tarpe buvo ir seserys Yčaitės Hypatia ir Evely-na iš JAV.

* * *

Inž. Povilas A. Jašinskas, Lietuvos ev. reformatų Bažnyčios Kolegijos prezidentas stengiasi palaikyti tarptautinius ryšius su W. A. R. C. (World Alliance Reformed Churches) – Pasaulio reformatų sąjunga. Tos organizacijos žiniaraštis UPDATE išeinąs Ženevoje, Šveicarijoje savo birželio 1995 m. numeryje turi jo nuotrauką ir aprašymą jo dalyvavimo tos organizacijos pasitarimuose.

* * *

Šią vasarą buvo pašventinta Marijampolės ev. liuteronų bažnyčia, senai uždaryta ir tik 1992 m. sugrąžinta. Dabar turima apie 100 narių, veikia choras ir sekmadienio mokykla. Šia proga teologijos studentas V. Klesevičius buvo pašventintas kunigu–diakonu.

* * *

Algimanto Kvedaravičiaus asmenyje Lietuvos ev. reformatų Bažnyčia turi naują kunigą–diakoną. Kaip praneša mūsų korespondentas, jis buvo iššventintas ev. liuteronų vyskupo Jono Kalvano, asistuojant reformatų kunigui P. Čepui. Tai įvyko istorinėje ev. reformatų bažnyčioje Papilyje, sinodo metu.

* * *

Lietuvos Vyskupų Konferencijos nuolatinės tarybos pirmininkas, Vilniaus arkivyskupas metropolitas Audrys Bačkis rugsėjo 21 d. išplatino pareiškimą, kuriame aptaria Lietuvos Katalikų Bažnyčios nusistatymą dėl Lietuvos seimo svarstomo Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo sekančio turinio pareiškimą:

1995 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Respublikos Seime buvo pradėtas svarstyti Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo projektas.

Vyskupų konferencija atidžiai stebi svarstymą ir dėl priimtų pirmųjų aštuonių straipsnių reiškia susirūpinimą, nes aiškiai jaučiama tendencija tradicines Lietuvos konfesijas sulyginti su sektomis. Naujai priimti straipsniai apsunkins Bažnyčios sielovadą mokyklose ir ji negalės atlikti tos misijos, kurios iš jos laukia visuomenė – efektyviai prisidėti prie žmonių dorinio ugdymo.

* * *

Kaip Lietuvos spauda praneša, Tauragės Martyno Mažvydo bažnyčioje vykusiame Lietuvos ev. liuteronų 1995 m. sinode vietoje mirusio

vyskupo Jono Viktoro Kalvano buvo išrinktas Jonas Kalvanas jaunesnysis tas pareigas ėjęs po vysk. Jono V. Kalvano miries. Antrasis į vyskupus kandidatas buvo kun. V. Aušra, gavęs mažiau balsų. Naujasis vyskupas yra baigęs Latvijos teologijos seminariją.

* * *

“Lietuvos Ryto“ žurnalistė Violeta Gustaitytė turėjo interviu su Lietuvos kardinolu Vincentu Sladkevičiumi. Pokalbio metu kardinolas pareiškė, kad jo ilgametė tremtis Nemunėlio Radviliškyje, faktinai jam buvo ne bausmė, o Dievo palaiminga malomė: “Ten turėjau progos susipažinti su to krašto žmonėmis, su jų nuostabiu gerumu. Turėjau galimybę pasimokyti iš jų. Tame krašte aš nemačiau nė vieno elgetaujančio prie bažnyčios. Karitatyvinius klausimus jie išsprendžia labai nuostabiu būdu – pagal ŠVENTĄ RAŠTĄ, Dievo įsakymą: žinodami savo apylinkės elgetas, žmonės patys jiems nunešdavo ką galėdavo. Tame krašte buvo ir katalikų, ir reformatų – jie visi mane rėmė.

(LIETUVOS RYTAS Nr. 193, Vilnius, 1995. 08. 21)

* * *

Popiežiui Karaliaučiaus sritį priskyrus prie Lenkijos bažnytinės Lomžos teritorijos, Mažlietuvių (MLR) sąjūdžio valdyba kreipėsi į popiežių JONĄ PAULIŲ II, paaiškindama Šv. Sostui to krašto istorines aplinkyles.

Popiežius gavęs šį Mažlietuvių laišką, Rytprūsių priskyrimą Lenkijos hierarchijai atšaukė.

* * *

Lietuvos Biblijos Draugija, kur dalyvauja ir reformatai, išsirinko nauju pirmininku R. katalikų kun. A. Rubšį (Senojo Testamento vertėją). Ankstyvesnis pirmininkas kun. V. Aliulis yra išvykęs į Romą. M. Mikolajūnas yra Draugijos vedėjas. Tikimasi, kad nauja Tarpkonfesinė Biblija pasirodys 1996 metais.

* * *

Žurnalistė R. Sotvarienė klausia E. Vllko, Liberalų sąjungos tarybos nario, kokios liberalizmo perspektyvos Lietuvoje?

– Nematau gražios liberalizmo ateities. Lietuva nėra liberali šalis. Savo dvasia ji dogmatiška, katalikiška. Atlikti rimtais dokumentais paremti tyrimai, lyginantys skirtingų šalių ekonomikos raidą per 200 metų, įrodo, kad šalys, kur paplitęs protestantų tikėjimas, per tą laiką sukūrė trečdaliu didesnes nacionalines pajamas, buvo produktyvesnės. Šia prasme Baltijos kaimynės yra pranešesnės už Lietuvą. *LIETUVOS RYTAS Nr. 30, 1995.*

* * *

Šių metų pradžieje Lietuvos Ministeris pirm. A. Šleževičius atviru laišku apkaltino Lietuvos katalikų Bažnyčią kišimuisi į politiką, noru pasidaryti valstybine religija, etc. Lietuvos vyskupų konferencija taip pat reagavo viešu laišku, primindama, kad "...tikėjimo ir sąžinės laisvė yra įgimta kiekvieno žmogaus teisė" ir kad "Bažnyčia ir valstybė tarnauja tan pačiam žmogui, kuris yra kartu Lietuvos pilietis ir Bažnyčios (ar kitos religinės bendruomenės) narys".

Lietuvių Balsas, 1995. 02. 02"

* * *

Susidomėjęs klausiausi TV laidoje, parodytoje liepos 27-ją, "Ar tolerancija turi ribas", dalyvavusių gerbiamo K. Stoškaus, V. Chomentausko ir kitų laidos dalyvių minčių. Gerb. V. Chomentauskas į laidos vedėjos V. Čepaitės klausimą "Kas Lietuvoje šiuo laikotarpiu labiausiai netoleruojamas", lyg juokais, lyg rimti pastebėjo: ateistas. Gaila, kad tik tiek tebuvo pasakyta. O juk tai tikra tiesa. Lietuvos TV, ypač radijo, religinės laidos užima daug laiko. O vienintelė pasauliečiams skirta laida "Akiračiai" buvo uždrausta. Atlikus Lietuvos gyventojų apklausą, apie kurią ne kartą buvo skelbta Lietuvos radijo "Mažojoje studijoje", gauti daugeliui netikėti, kai ką "blaivinantys" rezultatai. T.y., apklaustieji save pavadinę katalikais, net 22 proc. laiko save netikinčiais, net 33 proc. katalikų pasakė abejoją, ar yra Dievas ir tik 4 proc. pareiškė esą tikrai tikintys. Minėti skaičiai, manau, turėtų kai ką priversti šiais ypač sunkiais laikais pasvarstyti, ar turėtume skirti lėšas bažnyčių, kunigų seminarijų statybai, kai dar ne visi sočiai pavalgome. Be to, ar reiktų skubėti iškelti visuomenines ir valstybines įstaigas ir gyventojus iš bažnyčiai gražinamų patalpų? Ar verta, o tokių pasiūlymų yra, privalomas religijos pamokas mokyklose.

"DIENA" 1995. 07. 29 "Nuomonės telefonu"

Albertas Bitinas, Vilnius

NUO 1995 M. LIEPOS MĖN. IKI 1995 M. LAPKRIČIO MĖN. GAUTOS "MŪSŲ SPARAMS" AUKOS

- \$ 200 M. Kregždė, CA
 - \$ 50 K. Klybas, NY, L. Dagys, Kanada
 - \$ 35 J. Šulaitis, FL
 - \$ 30 Dr. D. Variiakojoytė-Frcke, IL, D. M. Gleba, NJ
 - \$ 25 D. Bobelis, FL, E. O. Tunkūnas, MA
 - \$ 20 O. Dagys, VA (Povilo Dilio prisiminimui vietoj gėlių auka
"Mūsų Sparnams")
- H. Janužys, CA, H. Pavilionis, PA

- \$ 15 J. Gepneris, MI
 \$ 10 Z. Dalibogas, IL, P. Vaitaitis, IL, S. Stanelis, FL, A. Buntinaitė, IL
 M. Trumpjonienė, IL, A. Sedaičiai, IL, Dr. A. Kelertas, IL, A. Ka-
 minskas, IL, K. Velius, IL, L. Lindžius, IL, Vyt. Jankus, IL, J. Palšis, IL,
 S. Neimanas, IL, R. Neimanaitė, IL, E. Sėdaitis, IL, E. Žiobrienė, IL,
 R. Keturka, Kanada
 \$ 5 M. R. Brakas, NY, K. Vaišvila, IL, A. Pankienė, IL, A. Galinaitienė, IL
 J. Padagas, IL, V. Pėteraitis, IL, I. Jankutė, IL, E. Umbrasas, IL, M.
 Plačienė, IL, J. Jurkšaitis, IL, A. Block, IL, A. Fetingis, IL, A. Vėlius, IL,
 N. Petkevičius, IL, M. Enskaitis, IL, A. Genutis, IL, M. Samkow, IL, M.
 Pauperas, IL, M. Kasparaitis, IL, E. Brooks, IL
 \$ 3 V. Aušra, IL, J. Neimanas, IL, P. Mieliulis, IL
 CA\$ 20 I. Meiklejohn, Kanada

**GAUTA MŪSŲ SPARNAMS AUKOS IŠ KANADOS PER PLATINTOJĄ
 VANDĄ NORVAIŠIENĘ**

- CA \$ 20 I. Adomavičienė, G. Jocienė, A. Langienė, M. Pamataitienė, G.
 Šernas
 CA \$ 15 I. Pūkienė
 CA \$ 10 L. Balsienė, I. Delkuvienė, H. Lasienė, B. Laučys, V. Norvaišienė
 CA \$ 6 A. Monstvilienė, M. Žievatauskas
 CA \$ 5 A. Mikšienė, J. Preikšaitis, E. Šturmienė, J. Trečiokas

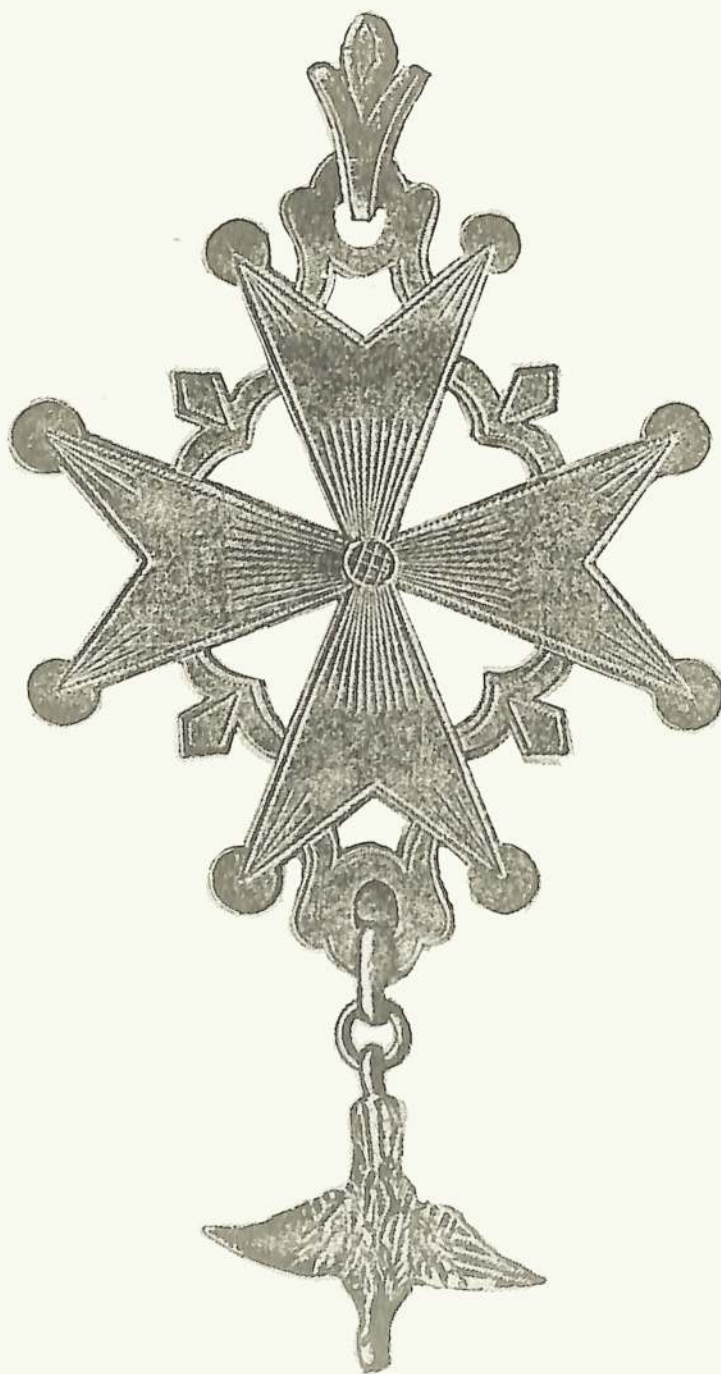
Visiems aukotojams nuoširdus AČIŪ!

Aukotojas neradęs savo pavardės aukų sąrašė, prašomas kreiptis
 šiuo adresu: MŪSŲ SPARNAI, 6118 N. Sheridan Rd. #502, Chicago, IL
 60660

Svarbesnių klaidų atitaisymas

- MS Nr. 74 2-ras psl. 3-čia eil. iš viršaus 1 Kor. 16: 18 – turi būti 16: 13
 17-18 – tas psl. kun. Gerulio straipsnių eilė sukeista: pradinį
 str. LAMPADES MULTAE – UNA LUX seka GRĮŽKIME PRIE
 KRIKŠČIONIJOS VIENIJIMOSI PASTANGŲ
 33 psl. 18-ta eil. iš apačios O abar – turi būti O dabar
 40 “ 12-ta “ “ “ kai tas – “ “ kaltas
 71 “ 6-ta “ “ “ Nealėjau “ “ Negalėjau
 8-ta “ “ viršaus tyls “ “ tyla

HUGENOTŲ KRYŽIUS, vartotas 16 ir 17 amž.